

**ukrainian
institute**

Галина ШУМИЦЬКА, Надія КІСС,
Людмила МЬОБІУС (ПІДКУЙМУХА)

Викладання української мови як іноземної

Стан, виклики й потреби

Викладання української мови як іноземної

Стан, виклики й потреби

Київ, 2026

УДК 37.016:811.161.2'243

Авторки Галина Шумицька
 Надія Кісс
 Людмила Мьобіус
 (Підкуймуха)

Модераторки Галина Чуба
фокус-групових Олена Пилипей
дискусій та інтерв'ю Тетяна Рєзанова
 Юлія Ніколаєнко

Дизайнерка Ольга Пугіна
і верстальниця

Дослідження здійснене зовнішніми експертками
на замовлення Українського інституту.
Інтерпретації та висновки, наведені в аналітичному звіті, належать авторкам
і не обов'язково відображають позицію і бачення Українського інституту.

ukrainian
institute

Зміст

05	Вступ
08	Перелік респондентів
14	Перелік аббревіатур і скорочень
17	Державна політика України щодо викладання української мови як іноземної Система державних інституцій та регулювання середовища викладання і популяризації української мови як іноземної Стандартизація та система іспитування Інфраструктура викладання української мови як іноземної Профіль аудиторії та мотивація до вивчення української мови як іноземної Навчально-методичне забезпечення викладання української мови як іноземної Висновки
55	Викладання української мови як іноземної у Федеративній Республіці Німеччина Особливості викладання української мови як іноземної в академічному та позаакадемічному середовищах Навчально-методичне забезпечення викладання української мови як іноземної Взаємодія навчальних осередків Висновки

88	Викладання української мови як іноземної у Французькій Республіці Особливості викладання викладання української мови як іноземної в академічному та позаакадемічному середовищах Навчально-методичне забезпечення викладання викладання української мови як іноземної Взаємодія навчальних осередків Висновки
116	Викладання української мови як іноземної у Республіці Польща Особливості викладання викладання української мови як іноземної в академічному та позаакадемічному середовищах Навчально-методичне забезпечення викладання викладання української мови як іноземної Взаємодія навчальних осередків Висновки
145	Висновки
150	Рекомендації
153	Перелік підручників та навчально-методичних матеріалів з викладання української мови як іноземної, згадуваних у тексті дослідження
155	Команда дослідницького проєкту

Вступ

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну у 2022 році стало каталізатором фундаментальних змін у сприйнятті української суб'єктності на міжнародній арені, перетворивши українську мову з дисципліни, що цікавила переважно діаспору та вузьке коло славістів, на об'єкт стратегічного інтересу. **В умовах нових геополітичних реалій володіння українською мовою як іноземною (далі — УМІ) набуває прагматичного виміру, стаючи необхідною компетенцією для дипломатії, гуманітарних місій, економічного співробітництва та процесів європейської інтеграції.**

Цей звіт пропонує комплексний аналіз поточного стану викладання УМІ в трьох країнах пріоритетної географії Українського інституту — Федеративній Республіці Німеччина, Французькій Республіці та Республіці Польща, зокрема діагностику стану та потреб цієї сфери, окреслення ключових викликів та перспектив розвитку галузі з метою вироблення рекомендацій для українських дієвців середовища та планування роботи Українського інституту з промоції української мови у світі.

Дослідження покликане заповнити інформаційні прогалини щодо реальних потреб викладацької спільноти

і студентів в Україні та за кордоном, виявити проблеми, що стримують розвиток україністики, проаналізувати, як Україна впливає на викладання української мови за кордоном через законодавство, впровадження сертифікаційного іспиту на рівень володіння УМІ, діяльність державних установ, осередки викладання УМІ, а також напрацювати рекомендації для переходу від ситуативного реагування на попит до системного стратегічного планування, що, своєю чергою, сприятиме закріпленню української мови в європейському освітньому просторі не лише як мови солідарності, а й мови професійних можливостей та міжкультурного діалогу.

Методологія дослідження, розроблена Українським інститутом, базується на комплексному підході, що поєднує **кабінетний аналіз** джерел (нормативно-правової бази, наукових публікацій, актуальних статистичних даних, офіційних звітів, програм університетів, вебсайтів державних органів, громадських (неурядових) організацій, освітніх та культурних проєктів, медіаматеріалів тощо) та польові дослідження (глибинні напівструктуровані експертні інтерв'ю і фокус-групи), проведені у кілька етапів протягом 2024-2025 років. Основний метод аналізу отриманих результатів — якісний контент-аналіз

текстових розшифровок глибинних інтерв'ю та фокус-груп, що дозволяє не лише зафіксувати поточний інституційний стан речей, а й зрозуміти мотивацію, проблеми та потреби учасників освітнього процесу в різних країнах.

У першому розділі активно використовуються рефлексії та прямі цитати 15 ключових експертів, які представляють різні вектори та інституції у сфері викладання української мови як іноземної в Україні. Вибірка респондентів сформована із залученням представників основних інституцій-стейкхолдерів у сфері викладання УМІ, охоплюючи академічний та позаакадемічний сектори: представників державних інституцій, зокрема членів Національної комісії зі стандартів державної мови; науковців та викладачів провідних українських університетів; авторів популярних підручників з УМІ та розробників державного мовного стандарту; представників ринку неформальної освіти й авторів інноваційних проєктів.

Вибірка респондентів за кордоном охопила 33 ключових стейкхолдерів освітнього процесу (13 у Німеччині, 8 у Франції, 12 у Польщі), які володіють експертизою зсередини: викладачів університетів, керівників і працівників мовних центрів, представників громадських організацій. Такий підхід дозволив зібрати унікальні інсайдерські дані про неформальні горизонтальні зв'язки, реальний (а не декларований) рівень забезпеченості

підручниками, бюрократичні бар'єри в університетах, які неможливо виявити шляхом кількісних опитувань.

Для вивчення досвіду безпосередніх отримувачів освітніх послуг було проведено серію фокус-групових дискусій (2 фокус-групи у Німеччині, 1 — у Франції, 2 — у Польщі), вибірку яких склали студенти університетських програм та слухачі позаакадемічних мовних курсів (8 учасників у Франції, 13 — у Німеччині, 11 — у Польщі). Взаємодія учасників під час дискусії стимулювала глибше розкриття еволюції їхньої мотивації, дозволила виявити та обговорити спільні когнітивні й методичні бар'єри, спільно оцінити якість наявних підручників та цифрових інструментів. Груповий формат дозволив верифікувати індивідуальні проблеми як ширші системні тенденції.

Географія дослідження охопила провідні академічні центри:

- **України:** [Київський національний університет імені Тараса Шевченка](#) (КНУ), [Львівський національний університет імені Івана Франка](#) (ЛНУ), [Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна](#) (ХНУ), [Національний університет «Львівська політехніка»](#), [Український католицький університет](#) (УКУ), [Національний університет «Києво-Могилянська академія»](#) (НаУКМА), [Вінницький національний технічний університет](#), [Одеський державний університет інтелектуальних](#)

технологій і зв'язку, Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Івано-Франківський національний медичний університет.

- **Німеччини:** Тюбінгенський, Регенсбурзький, Грайфсвальдський, Лейпцизький, Геттінгенський, Вюрцбурзький університети, Європейський університет Віадрина, університети Оснабрюка та Ольденбурга.
- **Франції:** Національний інститут східних мов і культур (INALCO), Університет Сорбонна, Університет Бордо III, Університет Люм'єр Ліон 2, Страсбурзький університет.
- **Польщі:** Варшавський, Ягеллонський, Вроцлавський, Гданський університети, Університет Адама

Міцкевича в Познані, Люблінський Католицький Університет Іоанна Павла II, Університет Марії Кюрі-Склодовської в Любліні, Державну академію прикладних наук у Холмі та Інститут славістики Польської академії наук.

Обмеження дослідження. Отримані результати дослідження базуються на досвіді, баченні та суб'єктивних оцінках конкретних учасників освітнього процесу, тому в інших інституціях чи закладах менших міст ситуація може мати певні відмінності. Крім того, на актуальність окремих даних у короткостроковій перспективі може впливати висока динамічність міграційних процесів та мінливість грантового фінансування навчальних програм.

Перелік респондентів

Респонденти дослідження (Україна)¹

- **Антонів Олександра** — старша викладачка кафедри українського прикладного мовознавства [ЛНУ](#), авторка підручників з української мови як іноземної, співавторка стандарту державної мови «Українська мова як іноземна: Рівні володіння A1-C2», екзаменатор [Національної комісії зі стандартів державної мови](#).
- **Бойко Галина** — молодша наукова співробітниця [Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою \(МІОК\) Національного університету «Львівська політехніка»](#), авторка підручників з української мови як іноземної, співавторка стандарту державної мови «Українська мова як іноземна: Рівні володіння A1-C2».
- **Голубицька Ксенія** — засновниця і директорка мовної школи [«Language Lab»](#), слухачка програм для викладачів Сертифікату з викладання англійської як іноземної (Certificate in Teaching English to Speakers of Other Languages, CELTA) та тесту на перевірку педагогічних знань (Teaching Knowledge Test, TKT).
- **Зозуля Ірина** — кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри мовознавства [Вінницького національного технічного університету](#), авторка підручників з української мови як іноземної.
- **Іванишин Галина** — кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри мовознавства [Івано-Франківського національного медичного університету](#), авторка підручників з української мови як іноземної.
- **Мазурик Данута** — членкиня Національної комісії зі стандартів державної мови, доцентка кафедри українського прикладного мовознавства ЛНУ, авторка підручників з української мови як іноземної.

¹ Посади й афіліації респондентів з України вказані станом на кінець 2024 року, коли проводився польовий етап дослідження в Україні у формі глибинних експертних напівструктурованих інтерв'ю.

- **Московчук Наталя** — кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри лінгводидактики та іноземних мов [Одеського державного університету інтелектуальних технологій і зв'язку](#).
- **Назаревич Леся** — кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри української та іноземних мов [Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя](#), засновниця платформи для вивчення української мови як іноземної «[Open for Ukrainian](#)», авторка підручників з української мови як іноземної.
- **Огойко Анна** — викладачка української мови як іноземної, засновниця платформи «[Ukrainian Lessons](#)».
- **Павленко Оксана** — кандидатка педагогічних наук, старша викладачка кафедри української мови [НаУКМА](#).
- **Сабляш Яна** — викладачка української мови на освітній платформі «[Є-мова](#)», методистка, стипендіатка програми «Фулбрайт» для асистентів з викладання іноземних мов ([Fulbright Foreign Language Teaching Assistant Program, FLTA](#)).
- **Сварич Надія** — кандидатка філологічних наук, викладачка секції української мови підготовчого відділення для іноземних громадян [КНУ](#), авторка підручників з української мови як іноземної.
- **Синчак Олена** — доцентка кафедри філології [УКУ](#), керівниця проєкту зі створення українського лексичного профілю ПУЛЬС у [Школі української мови та культури УКУ](#), стипендіатка програми Німецької служби академічних оглядів ([Deutsche Akademische Austauschdienst, DAAD](#)) «Future Ukraine» у [Лейпцизькому університеті](#), авторка підручників з української мови як іноземної.
- **Ушакова Наталя** — докторка педагогічних наук, професорка кафедри мовної та профільної підготовки Навчально-наукового інституту міжнародної освіти [ХНУ](#).
- **Швець Ганна** — докторка педагогічних наук, доцентка кафедри української філології для іноземних громадян КНУ, керівниця сертифікатної програми «Методика навчання української мови як іноземної», авторка підручників з української мови як іноземної.

Респонденти дослідження (Німеччина)²

Академічне середовище

- **Гарбуз Вікторія** — викладачка української мови в Інституті славістики [Лейпцизького університету](#).
- **Лазаренко Олеся** — кандидатка філологічних наук, доцентка, лекторка української мови у Мовному центрі [Європейського університету Віадрина](#) у Франкфурті-на-Одері.
- **Маковська Віра** — викладачка української мови у [Грайсфальдському університеті](#).
- **Оберсте-Берггаус Наталія** — докторка філософії (PhD), габілітантка, викладачка української мови як іноземної в [Університеті Оснабрюка](#).
- **Палінська Олеся** — кандидатка філологічних наук, викладачка української мови [Університету Ольденбурга ім. Карла фон Осецького](#).
- **Сайковська Олена** — кандидатка філологічних наук, доцентка, наукова співробітниця/докторантка відділення славістики [Тюбінгенського університету](#), викладачка української мови як іноземної.
- **Туркевич Оксана** — кандидатка філологічних наук, доцентка, викладачка української мови в Інституті славістики [Регенсбурзького університету](#).
- Викладач у [Вюрцбурзькому університеті](#). Конфіденційно.
- Викладач у [Геттінгенському університеті](#). Конфіденційно.

2 Посади й афіліації респондентів з Німеччини, Польщі та Франції вказані станом на кінець 2025 року, коли проводився польовий етап дослідження у цих країнах у формі глибинних експертних напівструктурованих інтерв'ю.

Позаакадемічне середовище

- **Антоненко Євгенія** — магістриня філології, викладачка української мови як іноземної на мовних курсах для дорослих у Лейпцигу.
- **Вальтер Єлизавета** — історикиня, журналістка, мовна активістка, співзасновниця німецько-української культурно-освітньої організації [Oseredok Leipzig](#), співробітниця Інституту мов меншин [Лейпцизького університету](#).
- **Соха Вікторія** — викладачка української мови в Центрі освіти для дорослих в районі Марбург-Біденкопф ([Volkshochschule Marburg-Biedenkopf](#)).
- Менеджер приватної мовної школи у м. Ерфурт. Конфіденційно.

Респонденти дослідження (Франція)

Академічне середовище

- **Артюшкіна Ольга** — докторка філологічних наук, доцентка кафедри слов'янських мов і культур в [Університеті Сорбонна](#), генеральна секретарка наукового товариства Інституту слов'янських студій у Парижі ([Institut d'études slaves](#)).
- **Дмитришин Ірина** — викладачка української мови, завідувачка кафедри українських студій в [INALCO](#).
- **Драненко Галина** — професорка українських студій в [Університеті Сорбонна](#), членкиня дослідницького центру [Eur'ORBEM](#) при Університеті Сорбонна, наукова директорка програми NUMERISLAV Інституту слов'янських студій; професорка, завідувачка кафедри французької філології та перекладу факультету іноземних мов [Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича](#).
- **Шевченко Наталія** — кандидатка наук у галузі лінгвістики та лексикографії, доцентка, керівниця секції російської та української мов [Мовного центру CeR-LA Університету Люм'єр Ліон 2](#).
- Викладач у [Страсбурзькому університеті](#). Конфіденційно.

Позаакадемічне середовище

- **Пилипей Олена** — кандидатка філологічних наук, викладачка української мови як іноземної для дорослих в асоціації «[La Maison Ukrainienne](#)» (м. Сен-Жермен-ан-Ле).
- **Резанова Тетяна** — менеджерка приватних мовних курсів для дорослих в асоціації «La Maison Ukrainienne» (м. Сен-Жермен-ан-Ле).
- **Тяжкороб Анна** — викладачка англійської та української мов в [Університеті Бордо III імені Мішеля де Монтеня](#) на кафедрі мов світу Центру іноземних мов, французької мови та франкофонії.

Респонденти дослідження (Польща)

Академічне середовище

- **Баранівська Оксана** — кандидатка філологічних наук, професорка кафедри україністики Інституту східнослов'янської філології [Ягеллонського університету](#); авторка підручників з української мови як іноземної; ініціаторка проведення орфографічного конкурсу з української мови для студентів, які вивчають українську мову як іноземну (2006-2015 — Усепольський орфографічний конкурс з української мови, 2016-2025 — Міжнародний орфографічний конкурс з української мови).
- **Борцюх Марія** — докторка гуманітарних наук, ад'юнктка кафедри славістики [Державної академії прикладних наук у Холмі](#); членкиня комісії з питань засвідчення знання польської мови як іноземної (при Державній академії прикладних наук у Холмі).
- **Григор'єв Олександр** — кандидат філологічних наук, викладач кафедри україністики в [Університеті Адама Міцкевича](#) в Познані.
- **Коваль Марта** — докторка філології, професорка [Гданського університету](#), викладачка української мови як іноземної, голова Поморського відділу ОУП.
- **Левчук Павло** — доцент [Інституту славістики Польської академії наук](#), менеджер мовних курсів при Інституті, автор програми для викладання

української мови як другої іноземної для загальноосвітніх шкіл та ліцеїв в Республіці Польща; почесний професор [Донбаського державного педагогічного університету](#).

- **Новацька Даґмара** — викладачка української мови в [Люблінському Католицькому Університеті Іоанна Павла II](#).
- **Редька Марія** — докторка філософії, ад'юнктка кафедри україністики [Ягеллонського університету](#), викладачка української як іноземної.
- **Романюк Світлана** — докторка габілітована, професорка Варшавського університету, викладачка Інституту україністики [Варшавського університету](#), авторка підручників з української мови як іноземної.
- **Турська Вікторія** — аспірантка кафедри україністики [Вроцлавського університету](#).
- Викладач в [Університеті Марії Кюрі-Скłodовської](#) в Любліні. Конфіденційно.

Позаакадемічне середовище

- **Петровська Олександра** — керівниця краківського осередку громадської організації «Інститут Сковороди» ([Instytut Skoworody](#)).
- **Білавич Марія** — викладачка Центру східноєвропейських студій [Варшавського університету](#), вчителька приватної мовної школи у Варшаві.

Перелік аббревіатур і скорочень

Абревіа-тура	Повна назва	Переклад українською
ALTE	Association of Language Testers in Europe	Європейська асоціація екзаменаційних рад з іноземних мов
BIP	Blended Intensive Programme	Змішана інтенсивна програма (Erasmus+)
CEFR	Common European Framework of Reference for Languages	Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти
CECRL	Cadre européen commun de référence pour les langues	Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти (французький еквівалент CEFR)
CELTA	Certificate in Teaching English to Speakers of Other Languages	Сертифікат з викладання англійської мови для носіїв інших мов
CLEFF	La Cité des Langues Étrangères, du Français et des Francophonies	Центр іноземних мов, французької та франкофонії
DAAD	Deutscher Akademischer Austauschdienst	Німецька служба академічних обмінів
ECTS	European Credit Transfer and Accumulation System	Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система
EPICUR	European Partnership for an Innovative Campus Unifying Regions	Європейський університетський альянс «EPICUR»

Абревіа- тура	Повна назва	Переклад українською
EUniWell	European University for Well-Being	Європейський університетський альянс «EUniWell»
FICEP	Forum des instituts culturels étrangers à Paris	Форум іноземних культурних інститутів у Парижі
FLTA	Foreign Language Teaching Assistant	Асистент з викладання іноземної мови (програма Fulbright)
INALCO	Institut national des langues et civilisations orientales	Національний інститут східних мов і культур
IELTS	International English Language Testing System	Міжнародна система тестування англійської мови
KIU	Kompetenzverbund Interdisziplinäre Ukrainestudien	Мережа міждисциплінарних українських студій
PAUSE	Programme d'accueil en urgence des scientifiques et artistes en exil	Програма термінової підтримки та прихистку вчених і митців у вигнанні
TKT	Teaching Knowledge Test	Тест на знання методики викладання
TOEFL	Test of English as a Foreign Language	Тест на знання англійської мови як іноземної
UFU	Ukrainische Freie Universität	Український вільний університет
4EU+	4EU+ Alliance	Європейський університетський альянс «4EU+»
ГРАК	Генеральний регіонально анотований корпус української мови	
ДЦНКП	Державна цільова національно-культурна програма забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на період до 2030 року	

Абревіа- тура	Повна назва	Переклад українською
ЄКТС	Європейська кредитна транс- ферно-накопичувальна система	
КНУ	Київський національний універ- ситет імені Тараса Шевченка	
ЛНУ	Львівський національний універ- ситет імені Івана Франка	
МІОК	Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспо- рою Національного університету «Львівська політехніка»	
МКО	Міжнародне культурне об'єднання	
НаУКМА	Національний університет «Киє- во-Могилянська академія»	
НКСДМ	Національна комісія зі стандар- тів державної мови	
ОБСЕ	Організація з безпеки і співробіт- ництва в Європі	
ПУЛЬС	Профіль української лексики	
ТНПУ	Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка	
УІ	Український інститут	
УМІ	Українська мова як іноземна	
УКУ	Український католицький університет	
ХНУ	Харківський національний уні- верситет імені В. Н. Каразіна	

Державна політика України щодо викладання УМІ

Система державних інституцій та регулювання середовища викладання і популяризації УМІ

Державна політика України у сфері викладання та популяризації української мови як іноземної (УМІ) в Україні перебуває на етапі активної трансформації, зумовленої зміною геополітичного статусу держави та новими викликами національної безпеки. Якщо до 2022 року державна політика у цій сфері мала переважно фрагментарний характер і фокусувалася на задоволенні освітніх потреб іноземних студентів у межах України, то нині вона еволюціонує у бік системної мовної дипломатії та інтеграції в європейський освітній простір.

Фундаментом сучасного інституційного ландшафту є законодавче закріплення статусу української мови

як інструменту єднання нації та маркера ідентичності, що відображено у Законі України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»³ та стратегічних документах уряду. Водночас інституційна архітектура характеризується розподілом повноважень між кількома ключовими суб'єктами: Міністерством освіти і науки (навчально-методичне забезпечення, стандарти), Міністерством культури та стратегічних комунікацій (формування політики), Міністерством закордонних справ та Українським інститутом (культурна дипломатія), а також Національною комісією зі стандартів державної мови (стандартизація та іспитування).

3 Верховна Рада України, Закон України Про забезпечення функціонування української мови як державної, № 2704-VIII, ухвалений 25 квітня 2019, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>.

Основні повноваження та функції державних органів у питаннях, пов'язаних з українською мовою за кордоном

Державний орган	Законодавство	Функції щодо підтримки та вивчення української мови за кордоном
МЗС, Український інститут (за згодою)	ДЦНКП ⁴	Розміщення на офіційних сайтах та в соціальних мережах інформації щодо можливостей онлайн-навчання української мови, зокрема для громадян, які тимчасово перебувають за кордоном.
Уповноважений із захисту державної мови (за згодою)	ДЦНКП	Розміщення на офіційних сайтах та в соціальних мережах інформації щодо можливостей онлайн-навчання української мови, зокрема для громадян, які тимчасово перебувають за кордоном.
МОН	Закон про освіту	«Затверджує вимоги до рівня володіння українською мовою як іноземною та порядок проведення сертифікаційного іспиту з української мови» ⁵ .
	ДЦНКП	Розміщення на офіційних сайтах та в соціальних мережах інформації щодо можливостей онлайн-навчання української мови, зокрема для громадян, які тимчасово перебувають за кордоном. Створення та розповсюдження навчальних посібників для викладання української мови закордонним українцям. Розроблення онлайн-курсу з популяризації української мови та літератури для дітей, які перебувають за кордоном.

⁴ ДЦНКП — Державна цільова національно-культурна програма забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на період до 2030 року.

⁵ Верховна Рада України, Закон України Про освіту, № 2145-VIII, ухвалений 05 вересня 2017, ст. 64, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

Державний орган	Законодавство	Функції щодо підтримки та вивчення української мови за кордоном
Національна комісія зі стандартів державної мови	ДЦНКП	Затвердження Стандарту державної мови «Українська мова як іноземна. Рівні загального володіння А1–С2». Розроблення пілотного проєкту «Українська мова — офіційна мова Європейського Союзу».
Міністерство культури та інформаційної політики	ДЦНКП	Розміщення на офіційних сайтах та в соціальних мережах інформації щодо можливостей онлайн-навчання української мови, зокрема для громадян, які тимчасово перебувають за кордоном. Розвиток та популяризація Національної платформи з вивчення української мови . Підготовка і проведення міжнародних та національних заходів, спрямованих на популяризацію української літератури, промоцію читання, участь у них в Україні й за кордоном.
Український інститут книги (за згодою)	ДЦНКП	Підготовка і проведення міжнародних та національних заходів, спрямованих на популяризацію української літератури, промоцію читання, участь у них в Україні й за кордоном.

У цьому розділі проаналізовано нормативно-правовий каркас галузі, динаміку стратегічного планування в умовах євроінтеграції, а також стан інфраструктури викладання, що поєднує традиційні академічні осередки з гнучкими ініціативами неформальної освіти. Особливу увагу приділено виявленню розривів між декларованими цілями державних

програм і реальними механізмами їх імплементації.

Стратегічним вектором формування інструментарію мовної дипломатії та м'якої сили на міжнародній арені є синхронізація національного законодавства з європейським освітнім простором, що стало критично важливим на тлі отримання Україною

статусу кандидата на вступ до ЄС. У «Стратегічному плані діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року»⁶ чітко визначено завдання щодо виконання Угоди про асоціацію та підготовки до переговорного процесу з Європейською Комісією. Документ наголошує на необхідності гармонізації законодавства, водночас активної інтеграції українських освітніх інституцій у європейський простір. Цей процес передбачає створення механізмів взаємного визнання кваліфікацій, що є неможливим без прозорої системи мовної сертифікації, сумісної з європейськими стандартами. Більше того, Стратегічний план ставить амбітну мету започаткування та підтримки українських студій, що перетворює УМІ з внутрішнього академічного предмета на фактор міжнародної гуманітарної політики.

Стратегічне планування спирається на два основоположні документи: схвалену 2019 року Кабміном України «Стратегію популяризації української мови до 2030 року «Сильна мова — успішна держава»»⁷ та затверджену 2024 року «Державну цільову

національно-культурну програму забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на період до 2030 року»⁸ (ДЦНКП). Аналіз цих документів засвідчує зміну парадигми: якщо попередні ініціативи фокусувалися переважно на внутрішньому вжитку, то чинна ДЦНКП ставить амбітні завдання щодо розширення україномовного інформаційного простору за кордоном, підтримки україністичних осередків та запровадження міжнародного сертифікаційного іспиту з УМІ на підставі затверджених вимог до рівнів володіння (A1–C2), що відповідає Загальноєвропейським рекомендаціям з мовної освіти ([Common European Framework of Reference for Languages, CEFR](https://www.cerfr.eu/)). Оскільки якісна стандартизація неможлива без належної емпіричної бази, то одним із пріоритетних завдань ДЦНКП визначено створення та розвиток Національного електронного корпусу української мови та Національної словникової бази.

Таким чином, нормативна база еволюціонувала від декларативних закликів

6 Стратегічний план діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року (Київ: Міністерство освіти і науки України, 2024), <https://mon.gov.ua/strategichniy-plan-diynalnos-ti-mon-do-2027-roku>.

7 Верховна Рада України, Розпорядження Кабінету Міністрів України Про схвалення Стратегії популяризації української мови до 2030 року «Сильна мова — успішна держава», №596-р, ухвалений 17 липня 2019, zakon.rada.gov.ua/laws/show/596-2019-p.

8 Верховна Рада України, Розпорядження Кабінету Міністрів України Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на період до 2030 року, № 243-р, ухвалений 15 березня 2024, zakon.rada.gov.ua/laws/show/243-2024-p.

до формування чіткого механізму реалізації, в якому УМІ розглядається як невід’ємний складник євроінтеграції та глобальної суб’єктності України. Закріплення цих пріоритетів у стратегічних документах створює правове підґрунтя для перетворення української мови на повноцінний експортний продукт та інструмент впливу у світовому культурному просторі.

Водночас практична імплементація законодавчих ініціатив стикається з викликами: розпорошеність ресурсів на практиці, попри декларування створення мережі дистанційних курсів та онлайн-платформ для різних категорій іноземців; відсутність єдиного державного репозитарію (вебпорталу) верифікованих навчальних матеріалів, попри декларовану підтримку цифрових ресурсів; більшість нових цифрових інструментів є приватними ініціативами або грантовими проектами без гарантії сталості.

Аналіз звітів МОН за 2020-2023 роки⁹ показує, що основні зусилля із цифровізації були спрямовані на середню освіту (проект «Всеукраїнська школа онлайн») та забезпечення гаджетами українських вчителів, тоді як сегмент УМІ розвивався переважно через ситуативні проекти або волонтерські ініціативи. Водночас аналіз паспорта ДЦНКП показує, що основні видатки заплановані на заходи з популяризації (фестивалі, конкурси), тоді як фінансування розробки інноваційних методик та цифрових платформ є менш масштабним.

Такий розрив між стратегічним плануванням та запитам практиків, про що буде йтися детальніше у наступних розділах, свідчить про необхідність посилення виконавчої складової державної політики. Для його подолання необхідно перейти від декларативних заходів до інфраструктурних інвестицій: запуску єдиного цифрового хабу

9 Звіт про виконання оперативного плану Міністерства освіти і науки України на 2020 рік (Київ: Міністерство освіти і науки України, 2021), https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2021/28.01/Zvit%20pro%20vykonannya%20operatyvnoho%20planu%20MON%20na%202020_compressed.pdf.

Звіт про виконання оперативного плану Міністерства освіти і науки України на 2021 рік (Київ: Міністерство освіти і науки України, 2022), <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/Plany.roboty/2022/02/Zvit.pro.vykon.operatyvn.planu.MON-2021.pdf>.

Звіт про виконання оперативного плану Міністерства освіти і науки України на 2022 рік (Київ: Міністерство освіти і науки України, 2023), https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/Plany.roboty/2023/31.01.2023/Zvit.pro.vykon.operatyvn.planu.MON-2022-30.01.2023.pdf?_cf_chl_f_tk=aOdWiDRl45bF7do43sbFQYvPkc7ZM1Dzau2yEMVUs-1782982889-1.0.1.1-nSYVIAQi9PETb_nHMOk-6g9kxamNix7_SnVqgXqF81kM.

Звіт про виконання оперативного плану Міністерства освіти і науки України на 2022 рік (Київ: Міністерство освіти і науки України, 2023), <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/Plany.roboty/2023/Zvit.pro.vykon.operatyvn.planu.MON-2023.pdf>.

УМІ, фінансування створення лінійок підручників нового покоління на основі корпусних даних та масштабної

програми підготовки сертифікованих екзаменаторів.

Стандартизація та система іспитування

Незважаючи на значну кількість іноземців в українських закладах вищої освіти, стандартизація мовної освіти — навчання української мови як іноземної — проходила довгий і важкий шлях із багатьма перешкодами від 90-х років ХХ століття до 2021 року¹⁰, пов'язаними передусім з постійним гальмуванням укладання та прийняття Закону про державну мову. Лише 2020 року, після ухвалення у 2019 року Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», було створено Національну комісію зі стандартів державної мови, яка вже 2021 року затвердила програму іспиту на рівень володіння державною мовою особами, які мають намір набутися громадянство України¹¹. Лінгводидактичні засади таких стандартів було розроблено колективами науковців на мовних кафедрах КНУ,

ХНУ, ЛНУ, Івано-Франківського національного медичного університету та та інших¹².

Іще один крок до створення єдиної державної уніфікованої системи визначення рівнів володіння українською мовою зробили колективи науковців ЛНУ, УКУ, Національного університету «Львівська політехніка» за підтримки громадської організації «Центр україністики» та МІОК: 2020-го року побачили світ «Стандартизовані вимоги: рівні володіння українською мовою як іноземною А1 – С2» (2020), схвалені рішенням колегії МОН України¹³.

Важливою практичною можливістю для тих, хто вивчає українську мову, станом на сьогодні є також запуск і функціонування іспиту з української

10 І. Кушнір, «Шлях стандартизації навчання української мови як іноземної», *Viae Educationis: Studies of Education and Didactics*, № 3 (2022): 120, <https://doi.org/10.15804/ve.2022.03.13>.

11 Програма іспиту на рівень володіння державною мовою особами, які мають намір набутися громадянство України (Київ: Національна комісія зі стандартів державної мови, 2021), <https://mova.gov.ua/storage/app/sites/19/exam/gromadyanstvo.pdf>.

12 Кушнір, «Шлях стандартизації навчання», 120.

13 Г. Бойко та інші, *Українська мова як іноземна. Стандартизовані вимоги: рівні володіння українською мовою як іноземною А1–С2. Зразки сертифікаційних завдань: посібник* (Київ: Фірма «ІНКОС», 2020), 186.

мови як іноземної на рівень B1¹⁴. Хоча це тестування формально розроблене для осіб, які претендують на набуття громадянства України, пройти його й отримати відповідне підтвердження знань може будь-яка особа, зокрема й та, яка не має наміру набувати громадянства України.

Період 2024–2025 років став переломним моментом в історії викладання УМІ: галузь перейшла від етапу стихійного розвитку та авторських методик до етапу державної стандартизації й уніфікації вимог. Фундаментальною подією стало набрання чинності 2024 року Стандарту державної мови «Українська мова як іноземна. Рівні загального володіння A1–C2»¹⁵ (далі — Стандарт), затвердженого Національною комісією зі стандартів державної мови (НКСДМ). Документ було розроблено робочою групою, до складу якої увійшли провідні фахівці-практики: Данута Мазурик (НКСДМ), Олександра Антонів (ЛНУ), Галина Бойко (МІОК) та Олена Синчак (УКУ).

Стандарт уперше на державному рівні закріпив вимоги до комунікативних умінь іноземців відповідно до CEFR. Експертна спільнота сприйняла Стандарт як довгоочікуваний орієнтир:

«Зараз вже є Стандарт. І на кожному рівні прописано чітко

матеріал, який має іноземець засвоїти. А тепер бракує до тих рівнів скласти якісні підручники».

Олександра Антонів

Водночас фахівці зауважують, що документ базується переважно на експертному досвіді, а не на статистичних даних, що вимагає подальшої верифікації й наступних його редакцій:

«Наш Стандарт постав на ідеї, а не на дослідженнях, на інтуїтивному відчутті викладачів, як має бути. Але об'єктивних досліджень не було щодо частотності використання певних лексем. До нього дуже багато зауважень, власне, це теж нормально: є зауваження — буде друга редакція, їх треба врахувати».

Ганна Швець

Наступним кроком у травні 2026 р. стало винесення на розгляд Верховної Ради України Проєкту Закону про внесення змін до деяких законів України щодо визначення рівня володіння українською мовою іноземними громадянами. Згідно з Проєктом Закону, складання іспиту з УМІ для іноземців буде здійснюватися за кошти фізичних або юридичних осіб, що дасть змогу підтримувати мережу центрів тестування. Державний сертифікат про

¹⁴ «Програма іспиту на рівень володіння».

¹⁵ Стандарт державної мови «Українська мова як іноземна. Рівні загального володіння A1 – C2» (Київ: Національна комісія зі стандартів державної мови, 2024), 139.

рівень володіння мовою буде формуватися як електронний документ, що значно спростить адміністрування результатів іспиту. Сертифікат з УМІ буде дійсним упродовж 5 років, що відповідає практиці багатьох міжнародних мовних іспитів (наприклад, IELTS/TOEFL мають ще коротші терміни, хоча кембриджські іспити безстрокові)¹⁶.

Проект Закону визначає НКСДМ як установу, що буде організовувати в Україні та за кордоном проведення іспитів на рівень володіння українською мовою як іноземною та призначає установи (організації), що уповноважені забезпечувати проведення таких іспитів. Водночас респонденти наголошують на важливості уникнення монополізації процесу іспитування, а також можливості інституційної альтернативи складання іспиту. Зокрема, Ганна Швець зауважує, що до 2024 року Україна залишалася чи не єдиною європейською країною без затвердженого стандарту для вивчення національної мови іноземцями через тривалу відсутність державної політики та фінансування. І хоча створення профільної комісії та ухвалення Стандарту є вагомим прогресом, експертка

застерігає від зосередження всіх екзаменаційних повноважень в одному державному органі, який має безліч інших функцій і не володіє глибоко опрацьованою методичною базою. Натомість вона пропонує спиратися на досвід недержавного сектору:

«...правильний напрямок руху — це так, як УКУ зробив, щоб і в студентів, і у всіх охочих був вибір, куди йти складати іспит. УКУ має зараз більше підстав вважатися такою організацією, яка може приймати і розробити цей іспит. Вони цілеспрямовано багато років працюють в полі української мови як іноземної».

Ганна Швець

Згаданий у наведеному фрагменті інтерв'ю УКУ, який пропонує власну систему оцінювання та сертифікації знань з української мови як іноземної, посідає особливе місце серед недержавних та університетських ініціатив: на базі Школи української мови та культури ([School of Ukrainian Language and Culture, SOUL](https://schoolofukrainianlanguageandculture.org/)) тут розроблено сертифікаційний іспит, який уможливорює визначення та офіційне підтвердження рівнів володіння мовою від A1 до C2 відповідно

16 Верховна Рада України, Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо визначення рівня володіння українською мовою іноземними громадянами, № 15261, зареєстрований 20 травня 2026, ініціатор М. Р. Потураєв та ін., «Законопроекти, проекти інших актів», <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/70045>.

до стандартів CEFR¹⁷. За інформацією академічної директорки проекту Мар'яни Бурак, географія проведення цього іспиту вже давно вийшла за межі України: екзаменаційні сесії для всіх охочих наразі регулярно проводяться у Великій Британії, Німеччині та Польщі¹⁸. Це забезпечує надійну й гнучку альтернативу для іноземних фахівців та закордонного українства в умовах, коли державна мережа центрів тестування за кордоном лише формується.

Ще одним університетським осередком сертифікації є Навчально-науковий інститут філології КНУ: на базі кафедри української філології для іноземних громадян розроблено та впроваджено систему оцінювання знань і проведення іспиту з української мови для іноземних громадян. Це тестування орієнтоване на визначення рівня комунікативної компетентності осіб, які мають намір навчатися або працювати в Україні, і забезпечує

офіційне підтвердження мовних знань відповідно до сучасних стандартів¹⁹.

Як один із центрів тестування позиціонується і ЛНУ: з 2018 року тут діє Стандарт ЛНУ з української мови як іноземної (Рівні A1-C2)²⁰, а з 2023 р. діє власне Положення про Сертифікаційний іспит з УМІ²¹. Відповідне тестування у ЛНУ проводять з 2012 р.

Важливо, що на початку 2025 р. НКСДМ стала асоційованим членом Європейської асоціації екзаменаційних рад з іноземних мов (Association of Language Testers in Europe, ALTE), що дозволить вивчати досвід розробників мовних тестів, зокрема щодо створення іспитових центрів в Україні та за кордоном; отримувати експертну оцінку впроваджених Комісією іспитів та вимог стандарту з української мови як іноземної; враховувати міжнародний досвід під час модернізації електронної іспитової системи; отримувати консультації від представників

17 School of Ukrainian Language and Culture, «SOUL Assessment in Ukrainian Language», переглянуто 8 вересня 2026, testukrainian.ucu.edu.ua.

18 Mariana Burak (mariana.burak.7), сторінка профілю у Facebook, переглянуто 4 вересня 2026, facebook.com/mariana.burak.7.

19 Навчально-науковий інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, «Іспит з української мови», переглянуто 8 вересня 2026, philology.knu.ua/struktura-if/kafedry/kafedra-ukr-ta-ros-mov-yak-in-ozem/diyalnist-kafedry-urmi/ukrainian-language-exam.

20 Стандарт Львівського національного університету. Українська мова як іноземна (рівні загального володіння) (Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2018), <https://philology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/02/Standart-L-vivs-koho-universytetu-ukrains-ka-mova-iak-inozemna-pdf>.

21 Положення про Сертифікаційний іспит з української мови як іноземної (Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2023), <https://ipodp.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/11/Polozhennia-pro-sertyfikatsiynny-ispit-z-ukrainskoi-movy-iak-inozemnoi-pdf>.

ALTE, брати участь у заходах Асоціації, зокрема щорічних зустрічах та конференціях, тренінгах тощо²².

«Діяльність Комісії в галузі сертифікації української мови як іноземної втілює проєвропейський напрям української освітньої та мовної політики, розширює горизонти співпраці з європейськими мовними інституціями, вибудовує міцне підґрунтя для фахівців-україністів з метою розроблення чітких і узгоджених навчальних програм. Також стимулює створення нових підручників, підтримує освітні українськомовні програми та навчальні центри в усьому світі. І саме тому представники Комісії працювали над законопроектом, який надасть можливість, по-перше, проводити іспити з української мови як іноземної, видавати сертифікати як в Україні, так і за кордоном, а по-друге, розширити діапазон рівнів володіння, які постануть предметом оцінювання».

Юлія Чернобров²³

Паралельно з цим, у межах виконання ДЦНКП до 2030 року, розробляється

пілотний проєкт «Українська мова — офіційна мова Європейського Союзу», що має на меті підготовку лінгвістичного та нормативного підґрунтя для майбутнього статусу мови в інституціях ЄС²⁴.

Попри нормативний прогрес, практична реалізація системи тестування стикається з методичними проблемами: наявні підручники переважно не корелюють з новими вимогами Стандарту та форматом іспитів, викладачі-практики наголошують, що студенти часто виявляються не підготовленими до специфічних типів завдань (наприклад, аудіювання), оскільки навчальні матеріали не містять відповідних тренувальних вправ:

«До нас, наприклад, приїхали студенти з Тернополя. Вони дуже гарно знали українську мову, але вони не бачили таких завдань в очі. Вони не знали, що таке аудіювання. Вони знали: книга, написати, прочитати, відтворити. Максимум діалог. І вони знали дуже добре мову, вони дуже гарно говорили. Але не змогли скласти іспит».

Ірина Зозуля

22 Національна комісія зі стандартів державної мови, «Національна комісія зі стандартів державної мови стала асоційованим членом ALTE», опубліковано 30 січня 2025, <https://mova.gov.ua/news/natsionalna-komisiia-zi-standartiv-derzhavnoi-movy-stala-asotsiiovanym-chlenom-alte>.

23 Юлія Чернобров, виступ на II Міжнародній науково-практичній конференції «Українська мова як іноземна в Польщі», Варшава, березень 2026, неопублікована стенограма, з архіву авторки.

24 Верховна Рада України, Розпорядження Кабінету Міністрів України Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на період до 2030 року, № 243-р, ухвалений 15 березня 2024, zakon.rada.gov.ua/laws/show/243-2024-p.

Отже, успіх стандартизації залежить від синхронізації трьох компонентів: затвердженого Стандарту, оновлених

навчальних матеріалів та прозорої системи сертифікаційних іспитів, доступної за кордоном.

Інфраструктура викладання УМІ

Інфраструктура викладання УМІ в Україні характеризується бінарною структурою, у якій співіснують традиційні академічні центри, що базуються на фундаментальній університетській школі, та динамічний сектор неформальної освіти, представлений приватними ініціативами, громадськими організаціями тощо. Аналіз джерельної бази засвідчує, що війна та геополітичні зміни спричинили перерозподіл ваги між цими секторами: академічне середовище залишається осередком методичної думки та сертифікації, тоді як позаакадемічний сектор забезпечує гнучкість і масовість охоплення аудиторії.

Традиційним ядром викладання УМІ залишаються класичні університети, які виконують подвійну функцію: безпосереднє навчання

іноземців (переважно через підготовчі відділення) та підготовка викладацьких кадрів.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (КНУ) є історичним лідером у цій галузі: ще 1993 року тут було розпочато навчання українських філологів за спеціалізацією «Українська мова як іноземна» (тривало до 2020 року включно)²⁵. На сучасному етапі діють дві україністичні освітні програми: «Українська мова та переклад (для іноземців)» (бакалаврський рівень)²⁶ і «Українська мова як іноземна та англійська мова» (магістерський рівень)²⁷. Обидві програми унікальні, оскільки зорієнтовані на іноземних здобувачів вищої освіти. Важливою віхою у розвитку цього напрямку став запуск 2024 року сертифікатної програми «Методика

25 Г. Швець, «Українська мова як іноземна в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка: здобутки і виклики», *Acta Universitatis Wratislaviensis*, no. 4093, *Slavica Wratislaviensia* CLXXV (2022): 242.

26 Там само.

27 Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Навчально-науковий інститут філології, «B11.01 Українська мова як іноземна та англійська мова», опис магістерської освітньої програми, 2026, <https://philology.knu.ua/osvitni-prohramy/mahistra-oop-pnd-den/b11-01-um-inoz-am/>.

Іноземні студенти пишуть Радіодиктант національної єдності в КНУ
(фотографія з facebook акаунта Department of Ukrainian Philology for Foreigners, 27 жовтня 2025)

навчання УМІ»²⁸. Її керівниця Ганна Швець зауважує підвищення інтересу до вивчення УМІ:

«Я можу засвідчити такий факт. Недавно [2024] наш ректор виступав на форумі міжнародної освіти і говорив, що за сприяння нашого університету тільки за

останній період відкрито 8 кафедр україністики за кордоном. Тобто, справді, з'являються кафедри чи, швидше за все, лекторати [української мови] там, де їх раніше не було».

Ганна Швець

28 Г. Швець, «Моделі професійної підготовки викладачів української мови як іноземної в системі вітчизняної освіти», Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки, вип. 45 (2024): 126.

Львівський національний університет імені Івана Франка (ЛНУ) позиціонується як центр не лише викладання УМІ, а й тестування, про що зауважено вище. 2021 року тут відкрито бакалаврську програму «Українська мова та література, українська мова як іноземна»²⁹, а 2025 року з огляду на необхідність «продовження навчального процесу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти», а також на сучасні геополітичні виклики — «глобальні зміни, які пов'язані з євроінтеграцією України, повномасштабним вторгненням Росії на територію нашої держави, боротьба з «руським міром» та популяризація, престиж української мови у світі» — запроваджено магістерську освітню програму з УМІ³⁰. Старша викладачка кафедри українського прикладного мовознавства Олександра Антонів розповідає також про функціонування Міжнародної літньої школи «Українська мова і країнознавство»³¹, на яку з'їжджаються громадяни різного віку і різних держав, щоб вивчити українську мову та ознайомитися з культурою та звичаями нашого народу:

«Під час війни вона, до речі, функціонувала онлайн. Ми не припинили викладати і проводили ці літні школи. З початком війни кількість студентів різко зменшилась».

Олександра Антонів

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна (ХНУ). На філологічному факультеті діє спеціалізована магістерська програма «Українська мова і література та українська мова як іноземна», особливістю якої є поєднання загальнофілологічної підготовки із фаховою кваліфікацією викладача УМІ, що підкріплюється двома видами обов'язкової практики (асистентською на факультеті та педагогічною на підготовчих відділеннях для іноземців) та обов'язковим курсом англійської мови як мови-посередниці³². Кафедра мовної та профільної підготовки Навчально-наукового інституту міжнародної освіти має унікальний досвід трансформації з викладання російської мови на українську, про що розповідає професор кафедри Наталя Ушакова:

29 Львівський національний університет імені Івана Франка, «Освітня програма «Українська мова та література, українська мова як іноземна», переглянуто 8 вересня 2026, admission.lnu.edu.ua/specialization/ukrainian-language-as-foreign.

30 Швець, «Моделі професійної підготовки», 122-123.

31 Львівський національний університет імені Івана Франка, «Кафедра українського прикладного мовознавства», переглянуто 8 вересня 2026, lnu.edu.ua/360-kafedra-ukrainskoho-prikladno-ho-movoznavstva.

32 Абітурієнт Каразінського, «Українська мова і література та українська мова як іноземна», переглянуто 8 вересня 2026, start.karazin.ua/programs/7/17/B11.01/269.

Підручник «Крок-1 (українська мова як іноземна). А1-А2» (зображення з сайту Open for Ukrainian, взято 15 вересня 2026)

Підручник «КРОК-2» (фотографія з сайту Крок до України, взято 15 вересня 2026)

«Відповідно до загальної нашої ситуації, спочатку мій досвід був пов'язаний з викладанням російської мови як іноземної у наших харківських вишах. І, я думаю, у більшості українських вишів іноземці вивчали російську для того, щоб потім отримувати свою спеціальність також російською мовою. [...] Перехід почав відбуватися із 2014-го року, коли нам всім стало зрозуміло, що російська — це взагалі не мова міжкультурного спілкування, це не мова міжнаціональної єдності якоїсь. Це мова загарбника, це мова якогось утворення, яке намагається приєднати, надавити. Тому ми всі взялися за розроблення матеріалів з української мови, знаєте, з ентузіазмом».

Наталія Ушакова

Національний університет «Львівська політехніка». Міжнародний інститут

освіти, культури та зв'язків з діаспорою (МІОК) є методичним хабом, відомим розробкою унікальних підручників, таких як «Крок», «Мандрівка Україною», «Автостопом по Україні» та ін., які високо оцінюються практиками, про що буде детальніше у наступних розділах. Цінується також інтерактивний портал «[Крок до України](#)» із завданнями та вправами для самостійного вивчення мови, а також літні школи україністики «[Крок до України](#)», семінари та майстер-класи з методики викладання української мови як іноземної, інші заходи. 13-24 липня 2026 року відбулася 21-а Міжнародна школа україністики МІОКу «Крок до України» — комунікаційна та освітня платформа для вивчення української мови і культури у форматі онлайн³³, призначена для іноземців, слухачів українознавчих студій за кордоном, молоді, яка планує навчатися в Україні, представників української діаспори

³³ Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка», «21-а Міжнародна школа україністики МІОКу «Крок до України» в режимі онлайн», переглянуто 8 вересня 2026, miok.lviv.ua/projects/mizhnarodna-shkola-ukrayinistyky-krok-do-ukrayiny/.

Серія підручників
«Яблуко» (фотографія
з facebook акаунта
School of Ukrainian
language & culture,
12 жовтня 2026)

віком 16+ з різними рівнями володіння мовою.

Український католицький університет (УКУ) відіграє значну роль у викладанні УМІ через свою Школу української мови і культури. Заснована у 2002 році, вона стала одним із найпрестижніших закладів української мови та культури для іноземних студентів. На кафедрі філології проводяться дослідження з розробки тестів для визначення рівня володіння українською мовою як іноземною, створення лексичних мінімумів та методик викладання. Тут видали серію підручників «Яблуко», які є дуже популярними серед фахівців як в Україні, так і за кордоном:

«І також ми, звичайно, записувались в УКУ на їхні літні школи, щоб побачити, як працюють з «Яблуком», оцим підручником рівневим, для

того, щоб зрозуміти саму структуру і принцип».

Галина Бойко

Попри наявність цих та інших науково-навчальних центрів, експерти вказують на проблему фрагментарності — в Україні відсутній єдиний централізований реєстр або портал, який би об'єднував усі наявні академічні можливості, що ускладнює навігацію для потенційного студента. Член НКСДМ Данута Мазурик, яка має значний досвід з викладання УМІ, зауважує:

«Організаційно проблемою є відсутність єдиного центру, який би був координатором єдиних вимог, єдиних програм і єдиного підходу, знаєте, таким освітнім хабом, де можна було б отримати швидко

потрібну інформацію у достатньому обсязі або з'ясувати, де її можна отримати».

Данута Мазурик

Стосовно системи професійної підготовки викладачів УМІ в Україні аналіз освітнього ландшафту засвідчує, що вона перебуває в стані активної еволюції: відбувається перехід від уніфікованих академічних планів до диверсифікованих моделей, які поєднують фундаментальну університетську освіту з гнучкими форматами короткострокових сертифікатних програм та неформального навчання.

Аналіз вітчизняного досвіду, здійснений Ганною Швець³⁴, дозволяє виокремити п'ять основних моделей професійної підготовки фахівців, що функціонують у системі формальної та неформальної освіти України й різняться за обсягом, цільовою аудиторією та глибиною методичного занурення:

1) *модель вибіркового блоку дисциплін* (досвід КНУ): з 1993 до 2020 року включно тут в межах дисциплін вибіркового блоку для вітчизняних студентів-філологів здійснювали підготовку майбутніх викладачів УМІ;

2) *модель окремої освітньої програми* (ЛНУ та ХНУ): 2021 року в ЛНУ відкрито бакалаврську програму «Українська мова та література, українська мова як іноземна», орієнтовану

на студентів української філології, які набувають спеціальної підготовки з навчання УМІ — враховує особливості підготовки до провадження професійної освітньої діяльності в іншомовній (моно- та полілінгвальній) аудиторії, передбачає обов'язкову викладацьку практику у групах іноземних студентів в Україні та за кордоном (на основі міжуніверситетських угод), 2025 року — магістерську освітню програму з УМІ як продовження бакалаврської;

3) *модель вибірових освітніх компонентів*, що не забезпечує повної професійної кваліфікації, але надає студентам-філологам базові уявлення про специфіку роботи з іноземцями через окремі спецкурси: такі курси запроваджено в НаУКМА («Українська мова як іноземна: теорія і практика викладання»), УКУ та Київському університеті імені Бориса Грінченка;

4) *модель підготовки вчителів для шкіл національних спільнот*, орієнтована на навчання української мови як другої (нерідної) в закладах загальної середньої освіти (Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича пропонує дисципліни «Українська мова як друга» та «Викладання української мови у школах національних спільнот»);

5) *професійні програми в межах неформальної освіти*: наприклад, студія EdEra пропонує курс «Викладання української

34 Швець, «Моделі професійної підготовки», 117-132.

в класах із навчанням мовами національних меншин», також реалізується проєкт «БомбеЗНО», в якому викладачі-ментори працюють із дітьми з угорсько- та румуномовних родин у форматі мовних таборів, та інші.

Важливою віхою у розвитку напрямку підвищення кваліфікації викладачів УМІ став запуск у 2024 році сертифікатної програми «Методика навчання УМІ» на базі КНУ, розробленої у співпраці кафедри української філології для іноземних громадян та Інституту післядипломної освіти КНУ. Програма обсягом 5 кредитів ЄКТС (50 аудиторних годин) реалізується у дистанційному форматі та фокусується на практичних аспектах: методиці навчання видів мовленнєвої діяльності, стратегіях лінгводидактичного супроводу та розробці навчальних матеріалів під конкретні запити аудиторії³⁵.

Типову освітню програму організації і проведення підвищення кваліфікації вчителів та викладачів УМІ мають також в Інституті доуніверситетської підготовки та післядипломної освіти ЛНУ, метою якої є підвищення методичного та практичного рівнів професійних компетентностей вчителів та викладачів української мови, здатних організовувати,

планувати і проводити навчання української мови в іншомовній аудиторії, а також здійснювати комплексні заходи (іспити) для визначення рівня володіння українською мовою як іноземною³⁶. Її цільовою аудиторією є вчителі та викладачі закладів освіти різних рівнів акредитації та форм власності в Україні та за кордоном:

«До нас на кафедру часто приїжджають викладачі з інших закладів і проходять у нас стажування».

Олександра Антонів

Розроблено також навчальний план підвищення кваліфікації учителів суботніх шкіл діаспори за спеціальністю «Українська мова як іноземна»:

«Наприклад, у 2021 році, якраз перед початком війни, ми проводили такий великий масштабний курс з підвищення кваліфікації для викладачів діаспори, які викладають українську як іноземну, на замовлення Європейського конгресу українців. У ньому взяло участь понад 20 учасників з 8 країн. Це 9 кредитів, 270 годин, які включають і практичні, і теоретичні аспекти викладання мови як іноземної».

Олександра Антонів

35 Швець, «Моделі професійної підготовки», 126.

36 Типова освітня програма організації і проведення підвищення кваліфікації вчителів та викладачів української мови як іноземної (Львів: Інститут доуніверситетської та післядипломної освіти ЛНУ імені Івана Франка, 2021).

«Якщо було підвищення кваліфікації, то завжди скеровували лише в Університет Франка до пані Данути Мазурик. Кафедра прикладного мовознавства. В неї великий досвід. Ми всі проходили стажування саме там».

Галина Бойко

Зауважимо, що пандемія COVID-19 та воєнний стан в Україні прискорили цифровізацію професійного розвитку: вебінари, круглі столи та літні школи перемістилися в онлайн-простір, що зробило їх доступними для широкого кола фахівців. Респондентки дослідження, Ірина Зозуля та Леся Назаревич, підкреслюють, що саме в таких форматах народжується «методична школа»: обговорюються питання конструювання комунікативної граматики, медіації та специфіки роботи з різними мовними групами.

Попри війну, українські науковці та викладачі отримали розширені можливості для стажувань за кордоном. Зокрема, у 2022 році було підписано Меморандум між МОН та канадською організацією Mitacs, що відкрило шлях

для наукових стажувань української молоді та аспірантів у Канаді³⁷. Важливу роль відіграє програма «Горизонт Європа», яка дозволяє українським дослідникам долучатися до міжнародних консорціумів: 2022 року набула чинності Угода про приєднання України до Програми ЄС із досліджень та інновацій «Горизонт Європа» (2021-2027), а також до Програми «Євратом» із досліджень і навчання (2021-2025)³⁸. Українські дослідницькі та інноваційні суб'єкти можуть брати участь у цих програмах на рівних умовах із суб'єктами з країн-членів ЄС. У «Стратегічному плані діяльності МОН до 2027 року» визначено як пріоритет використання інструментів програми Erasmus+ та інших наукових проєктів для інтернаціоналізації вищої освіти та підвищення кваліфікації викладачів³⁹.

Водночас викликом залишається необхідність системної мовної підготовки самих викладачів УМІ, зокрема володіння англійською та іншими мовами ЄС на рівні, достатньому для викладання в закордонних університетах та участі в міжнародних проєктах. Стратегічні документи передбачають запровадження спеціалізованих курсів

37 Mitacs, «600 студентів та молодих дослідників з України візьмуть участь у науково-дослідних стажуваннях Mitacs», опубліковано 5 серпня 2022, <https://www.mitacsua.org/600-studentiv-ta-molodyh-doslidnykiv-z-ukrayiny-vizmut-uchast-u-naukovo-doslidnyh-stazhuvannyah-mitacs/>.

38 Офіс Горизонт Європа в Україні, «Про виняткову підтримку України в сфері досліджень та інновацій», переглянуто 8 вересня 2026, horizon-europe.org.ua/uk/about-he/support-for-ukraine/.

39 Стратегічний план діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року (Київ: Міністерство освіти і науки України, 2024), 35, osvita.ua/doc/files/news/929/92916/66432f2608f3d132431039.pdf.

з вивчення іноземних мов та проєктного менеджменту для освітян⁴⁰.

Отже, система підвищення кваліфікації викладачів УМІ трансформується

у багаторівневу структуру, що поєднує фундаментальні університетські програми, гнучкі тренінги неформальної освіти та міжнародну мобільність.

Профіль аудиторії та мотивація до вивчення УМІ

Сучасний етап розвитку сфери викладання УМІ характеризується виразною трансформацією суб'єкта навчання — відносно стабільний портрет слухача попередніх десятиліть зазнав значних змін під впливом геополітичних зрушень 2022–2025 років. Якщо раніше основною цільовою групою були іноземні студенти, чия взаємодія з мовою регламентувалася навчальними планами українських університетів, то сьогодні аудиторія розширилася за рахунок вмотивованих дорослих професіоналів, волонтерів та представників діаспори, для яких вивчення мови є свідомим вибором. Цей зсув підтверджується як кількісними показниками соціологічних опитувань, так і рефлексіями викладачів-практиків.

До початку повномасштабного вторгнення основним споживачем освітніх послуг з УМІ в Україні був іноземний студент класичного або медичного університету. Яскравим прикладом є досвід ХНУ, де найбільшу групу становили студенти-медики англомовної форми навчання, для яких українська мова була необхідною передусім для проходження клінічної практики та побутової комунікації⁴¹. В умовах війни сформувався запит на навчання від нових професійних груп, для яких володіння мовою є інструментом ефективності та безпеки. До цієї категорії належать іноземні журналісти, дипломати, працівники гуманітарних місій та військові інструктори, а також фахівці з бізнесу⁴².

40 «Стратегічний план діяльності», 27.

41 Н. Ушакова, О. Тростинська, та І. Кушнір, «Становлення і розвиток методики мовної підготовки іноземних студентів класичного університету. Частина 3. Навчання української мови», *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*, вип. 41 (2022): 63.

42 О. Лисенко і Л. Матусевич, «Інтернет-ресурси як засіб опанування української мови як іноземної», *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*, вип. 18 (2024): 121–122.

Окремим стратегічним сегментом є «шукачі коріння» — представники діаспори, які прагнуть відновити втрачену ідентичність, зв'язок із батьківщиною, а у відкритих відповідях анкет зазначають: «*I am Ukrainian-American and want to be more «Ukrainian» and less «American»*» («Я українець-американець, і хочу бути більше українцем та менше американцем»)⁴³. Респонденти зауважують, що їх кількість почала збільшуватися ще під час пандемії:

«Я побачила ті схожості, які були у мене на безкоштовних курсах української в УКУ і в Є-мові, коли приходили представники старшого покоління 60 плюс вивчати українську з різних особистих причин. Це були іноземці українського походження, які вчили українську, говорили українською, наприклад, у дитинстві. Все життя не користувались, а під час пандемії у них з'явився час і технічні можливості вчитися онлайн, не їдучи в Україну».

Яна Сабляш

Хоча під час війни фіксуються навіть випадки повернення в Україну для участі в бойових діях:

«Так буває, в принципі, через покоління. Інша учениця приходила до мене на курс в Сіетлі. Ми почали з нею вивчати [українську]. Зараз

вона переїхала в Україну, готується вступати в ЗСУ на службу, якщо у неї вийде, бойовою медициною. Для неї любов з Україною, зв'язок і знання, основа — це було через зв'язок з бабусею».

Яна Сабляш

Таким чином, динаміка інтересу до вивчення української мови як іноземної демонструє зсув у структурі мотивації слухачів: якщо до 2022 року домінував прагматичний підхід, зумовлений потребами здобуття вищої освіти в Україні або ведення бізнесу, то в умовах повномасштабної війни великої ваги набула ціннісна, екзистенційна мотивація. Мова перестала бути лише інструментом комунікації, набувши статусу маркера ідентичності, символу опору та чинника безпеки. Відповідно сучасний профіль слухача УМІ часто характеризується поєднанням високої вмотивованості, прагматизму та ціннісної орієнтації, а це вимагає від системи викладання відходу від універсальних рішень на користь гнучких модульних програм, орієнтованих на конкретні цільові аудиторії (військові, дипломати, бізнесмени, діаспора тощо).

Якщо у ретроспективі головними чинниками, що спонукали іноземців вивчати українську мову, були інструментальні потреби: вступ до українських закладів вищої освіти, професійна діяльність,

43 А. Ігнатова, «PR-стратегія популяризації української мови в Європі для Міністерства культури та інформаційної політики України» (кваліфікаційна робота бакалавра, Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2024): 31.

бізнес-інтереси та родинні зв'язки, то сьогодні їхнє коло трансформувалося і розширилося. Згідно з даними інтерв'ю у частини аудиторії, відбувся перехід від розмитого бажання «спробувати» до чітких професійних і громадянських цілей. Ця доросла, сфокусована аудиторія вимагає вимірюваних результатів і прозорих траєкторій процесу вивчення мови. Наукові джерела дозволяють деталізувати цю аудиторію: наприклад, з'явилася категорія військових, ветеранів іноземних армій, парамедиків та інструкторів, які опановують українську мову, щоб стати до лав Збройних Сил України на захист та підтримку нашої держави⁴⁴. Для них мова є інструментом виживання та ефективною взаємодії на полі бою. Також цей сегмент активно поповнюється з числа політиків та бізнесменів:

«Мої колеги, які працюють приватно, говорять, що зараз дуже великий запит на приватні заняття з української мови від бізнесменів, політиків. Хоч раніше такий запит був переважно на російську».

Ганна Швець

Важливим трендом стала свідомість відмова від російської мови. Статистика досліджень підтверджує цей зсув: 15% респондентів, які раніше вивчали російську, після 2022 року перейшли на вивчення української,

мотивуючи це солідарністю з Україною та українцями⁴⁵. Також виокремлюється «емпатійна мотивація» — громадяни країн ЄС вивчають мову для волонтерства та допомоги біженцям, прагнучи створити для них «емоційний комфорт» через спілкування рідною мовою⁴⁶.

З іншого боку, слід зауважити, що у зв'язку з повномасштабним вторгненням кількість іноземних студентів в Україні різко скоротилася — це зауважують респонденти з різних закладів освіти:

«Було у нас близько 80 тисяч студентів іноземних, а зараз 40 чи 50 тисяч [у 2024 році]. Але це все за рахунок тих, які ось-ось довчаються, довипускаються, а нові вже не вступають».

Ганна Швець

Водночас з'являються нові категорії студентів:

«Таке цікаве спостереження, що після 2022 року у нас почали з'являтися студенти-сусіди. Тобто раніше в нас дуже рідко були литовці чи білоруси, ті, хто з нами ближні сусіди. І часто люди коментували свій вибір так, що зараз війна, і я роблю свій внесок на підтримку України».

Олена Синчак

44 О. Лисенко і Л. Матусевич, «Інтернет-ресурси», 122.

45 А. Ігнатова, «PR-стратегія популяризації», 33.

46 О. Лисенко і Л. Матусевич, «Інтернет-ресурси», 122.

Тут варто зауважити такий невтішний факт, що до повномасштабного вторгнення далеко не всі іноземні студенти в Україні вивчали українську — часто це була російська:

«Я статистику колись відслідковувала від Міжнародного центру освіти, вони потім її зняли. Українською мовою навчалося 16% усіх іноземців, які були в Україні. Переважно це студенти, які вчилися на заході України, а ті, які вчилися на сході, вони вчилися російською. А там їх більшість. Харків — студентська столиця. У Дніпрі іноземних студентів була велика кількість, у Донецькому національному університеті. Тож там скрізь відбувалося навчання російською мовою».

Ганна Швець

Респонденти зі значним порівняльним досвідом зауважують, що в Україні впродовж тривалого часу впроваджувалася й досі продовжує існувати успадкована з радянських часів політика відокремлення іноземних студентів в окремі групи:

«У нас багато іноземців зараз навчаються англійською, а, виконуючи закон, адміністрація має забезпечити їм вивчення української мови. Практичної потреби в цьому іноземці не бачать, особливо ще рік тому, коли навчання було онлайн у нашому університеті. Всі предмети йдуть англійською мовою. Українська їм ніколи

не буде потрібна. Вони вчаться онлайн, вони в Китаї. І вивчення української перетворюється на «для галочки». Часто укладачі програм знають, що мають виконати закон, прописують такий предмет «Українська мова», і 80% цього предмета — самостійна робота. Залишається 10 аудиторних занять, за які можна з алфавітом не встигнути добре ознайомити людей, які ніколи не бачили кирилиці».

Ганна Швець

«До початку повномасштабного вторгнення 95% іноземців хотіли російську вивчати. Спочатку вже вторгнення ми сказали, що ми українська школа, і дуже цікаво, що люди насправді тепер хочуть вивчати українську».

Ксенія Голубицька

Іноді ініціатива про викладання російської могла йти від самих студентів, орієнтованих на кон'юнктуру ринку:

«В нас [Вінницький державний педагогічний університет] було дуже багато студентів, які прямо писали ректору заяви, що ми хочемо вивчати саме російську мову. Особливо це були студенти зі східних країн: Туреччина, Азербайджан, Туркменістан, Казахстан, Палестина, Ірак, Іран, Сирія. Тобто вони потребували російської мови для майбутніх бізнес-проектів, роботи

у великих корпораціях, компаніях. Деякі студенти хотіли їхати на навчання потім в Одесу, в Харків. У нас було дуже багато студентів, які потім хотіли бути пілотами. Вони їхали в Кропивницький. Там все російською мовою, від слова «все». Але наш тодішній ректор, вже потім інший ректор, і вже зараз третій ректор (за 17 років троє в нас змінились) постійно дотримувались такої позиції, за що особисто я їм дуже вдячна. Вони відмовляли [у вивченні російської]. Не хочете — їдьте».

Ірина Зозуля

або на соціокультурне середовище:

«У мене була група — набрали студентів на «Українську мову як іноземну». Потім вони пожили

2 тижні в Одесі і почався бунт. Ми ж не можемо навіть продукти купити. Давайте нам ще і російську. Я викладала обидві мови в одній групі. Це такий був шок-контент для мене, бо там же і мова-посередник, і методика відповідна, і навчальні матеріали».

Наталя Московчук

Отже, мотиваційна матриця сучасного слухача УМІ є складною: вона поєднує високу етичну складову (солідарність, ідентичність) із жорстким запитом на ефективність навчання (безпека, професійна доцільність). Це вимагає від методистів створення гнучких продуктів, які б задовольняли як емоційний запит на «українськість», так і прагматичну потребу в швидкому результаті.

Навчально-методичне забезпечення викладання УМІ

Сучасний етап розвитку навчально-методичного забезпечення УМІ характеризується поєднанням стрімкого кількісного зростання ресурсів із системними викликами щодо їхньої комплексності та доступності. За останнє десятиліття (2015–2025 роки) галузь здійснила еволюційний стрибок від дефіциту базових матеріалів до формування насиченого ринку підручників і розгалуженої

цифрової екосистеми. Водночас аналіз джерельної бази засвідчує, що, попри затвердження Стандарту УМІ як «нормативної рейки» для галузі, сфера потерпає від фрагментарності:

«Наприклад, викладачці німецької мови достатньо зайти в Google, задати граматичну тему, і вона отримує сотні вже готових розробок, їй нічого не треба робити. Ми, на жаль,

*мусимо все своїми руками зробити.
І дуже багато ресурсу на це йде»*

Олена Синчак

Ключовими проблемами залишаються відсутність єдиного державного цифрового репозитарію, критичний брак повних навчально-методичних комплексів для рівнів B2+ та недостатня пропозиція спеціалізованих курсів для нових професійних аудиторій.

Еволюція підручників

Аналіз джерельної бази засвідчує, що за період 2000–2025 років навчально-методичне забезпечення викладання УМІ пройшло шлях від дефіциту, коли викладачі працювали фактично з однією роздруківкою, до формування насиченого ринку навчальної літератури. Респонденти констатують, що сьогодні «значно поповнився арсенал підручників», згадуючи про цілі полиці видань там, де раніше була порожнеча:

«Якщо порівнювати, наприклад, із початком 2000-х років, і, власне, на сьогоднішній день, то це не порівнювальні речі. ... І «Яблуко», і «Крок», і «Крок 1», і «Крок за кроком». З'являється багато посібників. Очевидно, що викладачеві завжди чогось бракує. Хороших підручників багато, але ідеального немає, як ми знаємо».

Оксана Павленко

Однак цей кількісний ріст супроводжується структурними диспропорціями та проблемою відсутності повних навчально-методичних комплексів, а також систематизацією їх за рівнями:

«Можу сказати, що в нас зараз велика база навчальних матеріалів. Однак нам бракує систематизації всієї інформації за рівнями. Ми писали підручник й інтуїтивно казали, що це рівень B1 чи B2. Насправді ми не мали права цього писати, поки не було Стандарту».

Олександра Антонів

Цю думку підтверджує й Олена Синчак, яка поміж іншим є керівницею проєкту зі створення українського лексичного профілю ПУЛЬС у Школі української мови та культури УКУ:

«Ще складність у тому, що в нас навіть немає підручників кожного рівня. У нас підручники міжрівневі. І ми ніколи не знаємо, де точно починається, а де точно закінчується інший рівень. Якщо ми хочемо вийти на сертифікацію CEFR, нам треба розуміти, що рівень A1 — це набір ось таких компетенцій, ось таких слів. І він ось тут обмежується. А як ось ці компетенції, яких від нас хоче CEFR, задовільнити, якими словами?».

Олена Синчак

Попри низку викликів, Україна залишається центром розробки методичних матеріалів для вивчення УМІ.

Основними центрами тяжіння у цій сфері є Львів та Київ, де навколо провідних університетів сформувалися авторські колективи, що працюють над створенням цілісних навчальних комплексів. Ці видання часто орієнтовані на іноземних студентів, які навчаються в українських закладах вищої освіти, а також на широке коло осіб, що цікавляться українською культурою та прагнуть інтегруватися в українське суспільство. Наведемо короткий огляд виданого за останні десятиліття.

Одним із найбільш визнаних і методично обґрунтованих проєктів у цій галузі є серія підручників «Яблуко» («Yabluko»), розроблена Школою української мови та культури УКУ. Серія структурована за рівнями володіння мовою, кожен з яких має чітку логіку та обсяг матеріалу, розрахований на певну кількість навчальних годин: A2 («Yabluko» Elementary level)⁴⁷, B1-B2 («Yabluko» Intermediate level)⁴⁸, C1-C2 («Yabluko» Advanced level)⁴⁹. Автори серії зробили ставку на інтегроване навчання, що включає аудіювання, читання, письмо та говоріння в контексті автентичних життєвих ситуацій:

«Ми розробляли всі матеріали самі. На той час в УКУ ми користувалися матеріалами Peace Corps — вони хороші для англомовних людей. Ми не просто їх використовували, ми їх переробляли вже у свої матеріали. На якомусь етапі ми зрозуміли, що нам треба зробити свій підручник. У нас була гарна команда, ми мали багато студентів. Це 7 років роботи. Концепцію «Яблука» вибрали, щоб це було таке, з одного боку, українське слово, символ пізнання, а з іншого боку, метафора зростання. Бо яблуко може бути зеленим, воно досягає до червоного. Це різні рівні, на яких студенти вчаться».

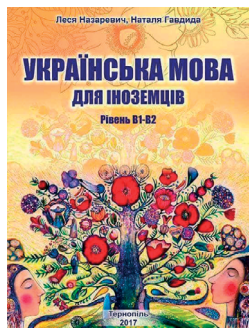
Олена Синчак

Національний університет «Львівська політехніка» через діяльність МІОКУ зробив вагомий внесок у розробку підручників, зосередившись на поєднанні мовного аспекту з країнознавчим та культурологічним. Їхні видання вирізняються тематичною різноманітністю та орієнтацією на різні вікові й соціальні групи. Знаковим є навчальний комплекс «Крок», авторами якого є Олеся Палінська

47 М. Буряк, ««Яблуко»: підручник з української мови як іноземної (базовий рівень)» (Львів: Видавництво УКУ, 2015).

48 Н. Бартків, К. Бородін, ««Яблуко»: підручник з української мови як іноземної (середній рівень)» (Львів: Видавництво УКУ, 2015).

49 О. Синчак, ««Яблуко»: підручник з української мови як іноземної (вищий рівень)» (Львів: видавництво УКУ, 2015).

Підручник
«Українська мова
для іноземців.
Практикум (Рівні
B1–B2)» (зображення
з сайту Open for
Ukrainian, взято 15
вересня 2026)

Підручник
«Українська мова
для іноземців.
Крок за кроком»
(зображення з сайту
Yakaboo, взято 15
вересня 2026)

та Оксана Туркевич⁵⁰. Перша його частина «Крок-1» (рівень A1-A2) є одномовним посібником, що базується на комунікативних принципах і має на меті сформувати в іноземця компетенцію, необхідну для розуміння текстів і діалогів на різноманітні теми, закріплюючи лексичні навички через численні вправи. Існує кілька видань цього посібника, що свідчить про сталий попит на нього та апробацію в навчальному процесі. Навчальний посібник «КРОК- 2»⁵¹ — продовження навчального комплексу «КРОК» — призначений для всіх, хто вивчає українську мову як іноземну на рівні B1. Тематику продовжують вивчене на початковому рівні (навчальний посібник «КРОК-1»), поглиблюючи матеріал, даючи можливість студентам не

тільки вивчити лексику і граматику, а й пізнавати життя сучасної України, актуальні суспільні питання, культуру, побут.

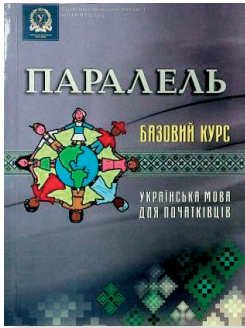
Окрім базових рівнів, МІОК пропонує спеціалізовані посібники: «Ключ до України: велич малих міст» (рівень B1), що знайомить студента з культурним капіталом невеликих українських міст; «Спіймай Скворороду» (рівень B1-B2), що сприяє розвитку стилістичної вправності та критичного мислення; «Мої друзі: абетка» — двочастинне видання для дітей 4-6 років, які проживають за кордоном, та низку інших⁵².

Серед викладацької спільноти високу оцінку отримав підручник

50 О. Палінська та О. Туркевич, «Крок-1 (рівень A1-A2). Українська мова як іноземна: книга для студента» (Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014).

51 О. Палінська, «Крок-2 (рівень B1). Українська мова як іноземна: книга для студента» (Львів: Дон Боско, 2014).

52 Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з дітспорю НУ «Львівська політехніка», «Підручники», <https://miok.lviv.ua/pidruchnyky/>.

Підручник
«Паралель.
Українська мова для
початківців. Базовий
курс: навчальний
посібник»
(зображення з сайту
Державна бібліотека
України для юнацтва,
взято 15 вересня
2026)

Підручник «Будьмо
разом (A1):
Українська мова
для іноземців:
Навчальний
посібник»
(зображення
з сайту Scribd, взято
15 вересня 2026)

«Українська мова для іноземців. Рівні В1-В2» Лесі Назаревич і Наталі Гавриди⁵³. Його характеризують як один із найкращих прикладів послідовної реалізації комунікативного підходу для середнього рівня. Також поширеним є посібник Данути Мазурик «Українська мова для іноземців»⁵⁴ завдяки чіткій структурі та орієнтації на загальноповсякденні побутові теми.

Колектив авторів ХНУ (Н. Ушакова, О. Тростинська, І. Кушнір, Т. Алексєєнко та ін.) створив комплексний навчально-методичний продукт — серію посібників «Паралель»

(Вступний⁵⁵, Базовий⁵⁶, Основний курси⁵⁷), який забезпечує інтенсивне вивчення мови на рівнях А1–В1. Цей комплекс вирізняється наявністю електронного додатка з аудіозаписами, таблицями та контрольними роботами, що наближає його до європейських стандартів навчальної літератури.

Викладачі КНУ, зокрема Мирослава Шевченко⁵⁸, Надія Сварич⁵⁹, розробили лінійку підручників «Українська мова для іноземців» (А1, А2) та посібники для російськомовних, які теж мають стабільний попит на ринку:

53 Л. Назаревич, Н. Гаврида, «Українська мова для іноземців. Практикум (Рівні В1–В2)», 2-е видання (Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2017).

54 Д. Мазурик, «Українська мова для іноземців. Крок за кроком» (Харків: Фоліо, 2017).

55 Н. Ушакова, Т. Алексєєко, І. Кушнір, І. Петренко, «Паралель. Українська мова для початківців. Вступний курс» (Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2018).

56 Н. Ушакова, Т. Алексєєко, І. Кушнір та інші, «Паралель. Українська мова для початківців. Базовий курс» (Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2018).

57 Н. Ушакова, Т. Алексєєко, І. Кушнір, І. Петренко, «Паралель. Українська мова для початківців. Основний курс» (Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2019).

58 М. Шевченко, «Будьмо разом. Українська мова для іноземців. Початковий рівень (А1)» (Київ: Четверта хвиля, 2017).

59 N. Svarych, «Ukrainian Language for foreign students» (Київ: longread, 2020).

«З різних країн замовляють: і з Німеччини, і з Франції, і з Британії, з Единбурга зараз замовили».

Надія Сварич

Водночас дослідження виявило парадоксальну ситуацію: є чимало якісних, методично вивірених та художньо досконалих авторських розробок, які не доходять до кінцевого споживача через відсутність фінансових механізмів їх реалізації. Існують прецеденти, коли готові до друку матеріали залишаються в рукописах через високу собівартість поліграфії, яку університети не можуть покрити:

«[Підручник] фантастично зроблений з погляду художнього, але цей художньо досконалий продукт ми не можемо видати, тому що страшні кошти потрібні».

Олександра Антонів

Як зазначають респонденти, відсутність належного фінансування й підтримки на рівні держави — виклик й водночас демотивувальний чинник:

«Викладачі видають за свої кошти. Щодо грантів, то теж це треба вміти, треба щоб університет якось допомагав цьому. Моя колега з кафедри Мирослава Шевченко підготувала дуже хороший підручник для рівня А1 «Будьмо разом» з погляду продуманості, завдань, логічності представлення матеріалу. Вона

видавала його за власний кошт, і тираж уже давно закінчився. Чи вистачить її ще на те, щоб шукати гранти, подаватися, оформлювати? Не знаю. [...] Надія Сварич, розробила «Українську для іноземців» рівнів А1, А2. Зараз вона видала підручник з української мови для російськомовних. Підручники хороші, люди беруть. Наскільки я розумію, Надя це робить за власний кошт, видає і потім розповсюджує. [...] Була в мене книга «Знайомтеся — Київ». Я видала її за власні кошти. Вже всі примірники розпродалися. Я розумію, що прийшов час оновлювати, але ще руки не доходять, і не планувала, як буду далі робити. Тут дуже потрібна підтримка держави. Чи якоїсь інституції, яка допоможе нам, викладачам, з оформленням грантів на це».

Ганна Швець

Це свідчить про необхідність запровадження грантових програм не лише для написання, а й для видання та дистрибуції навчальної літератури, оскільки наявні моделі часто блокують масштабування кращих практик.

З огляду на це, критично важливим є налагодження механізмів трансферу та легалізації напрацювань, оскільки фінансова крихкість виробництва й відсутність прозорих каналів закупівлі утримують «ефект масштабу» на низькому рівні. Як зазначають експерти, зокрема Наталія Ушакова, стоси якісних аматорських або авторських

напрацювань не перетворюються на доступні для широкого загалу продукти через брак сервісної інфраструктури (редакція, дизайн, права) та неможливість офіційно придбати ці матеріали університетськими бібліотеками без складних бюрократичних процедур.

Ключовою проблемою галузі залишається відсутність повних навчально-методичних комплексів за моделлю західних видавництв (підручник для студента, робочий зошит для студента, підручник для викладача, аудіо- та відеоматеріали, набір тестових матеріалів). Згідно зі словами респондентки Ксенії Голубицької, більшість наявних видань є «недопрацьованими, там не вистачає практичних завдань». Це змушує викладачів витратити значний час на самостійне конструювання матеріалів, фактично дописуючи підручник під час курсу. Особливо гостро ця проблема відчувається на рівнях В2+, де бракує матеріалів для розвитку навичок аудіювання та продуктивного письма.

Ситуація зі спеціалізованими курсами є неоднорідною. За словами респондентки Галини Іванишин, медичний напрям є найбільш забезпеченим завдяки багаторічній роботі кафедр з іноземними студентами-медиками: «У медичному сегменті вже є матеріали, повністю «під свою» аудиторію». Водночас, за словами респондентки Яни Сабляш, існує дефіцит матеріалів для інших професійних груп (бізнес,

дипломатія, технічні науки): «Зараз є запит на професійну українську, дуже вузькоспеціалізовану, де матеріалів не так багато, але це також зсув у парадигмі, бо ці люди вивчають українську, а не російську». За словами ще двох респонденток Ірини Зозулі та Наталії Ушакової, на відміну від медичного напрямку, у цих галузях «відчутно менше» готових пакетів, і часто переважає «загальна тематика курсів/іспитів», що змушує викладачів самостійно адаптувати матеріали під потреби конкретних професіоналів.

Крім того, розширення географії слухачів вимагає врахування особливостей їхньої рідної мови. Викладачі вказують на необхідність створення різнорівневого аудіосупроводу для студентів з різних мовних груп, а також постійного експериментування, результати якого іноді виходять далеко за межі навчальних курсів:

«Іноді я вчу читати студентів з кінця за методом Пімслера. Наприклад, вчимося читати «иться», додаємо «миться». Такий метод сніжки допомагає легше вимовити те чи інше слово, яке є складним для сприйняття. Ми якось на занятті придумали шиболет: «На Укрзалізниці гарні провідниці, в них личка, як з водиці, вони люблять печериці, полуниці і суниці, мружать очі, як лисиці, і гарненькі в них спідниці. А ще мають на полиці пресмачнючі паляниці, для дітей матусі і киці, а для захисту рушниць». Виставила я це у Фейсбук. І якось недавно була

така цікава історія. Приїжджаю я до своїх батьків, а тато каже: «Слухав Галкіна — він таку скоромовку казав». Тато мені вмикає. Я кажу: «Тату, це моя пісенька»».

Леся Назаревич

Отже, практично в усіх проведених інтерв'ю повторюються три наскрізні мотиви стосовно навчально-методичного забезпечення. Перший — історична спадковість: на ранніх етапах поле спиралося на базу російської мови як іноземної, і ці інерції досі відчутні, особливо у техніці уроку та в конструюванні завдань, водночас лінгвоукраїнознавчий підхід активно розробляється. Другий — фрагментація: матеріалів стало багато, проте бракує загальнонаціональної інфраструктури доступу й систематизації («єдиний реєстр», «єдиний центральний сайт» згадуються як безпосередня потреба). Третій — неповний набір більшості курсів: чимало видань вміщують недостатньо завдань типу PPP (презентація, практика, продакшн), а також з продукцією мовлення й аудіюванням, особливо на B-рівнях.

Проблемний ракурс найбільш очевидний на середніх рівнях (B1–B2): по-перше, тематика й жанрові матриці частини популярних серій

відчутно старіють — не стільки лексично, скільки структурно; по-друге, у тестологічній частині чимало студентів провисає на вправах, яких вони фактично не тренували; по-третє, при викладанні УМІ за спеціалізацією (технічною, економічною, медичною) зафіксована структурна лакуна порівняно із загальномовними лініями: тут потрібні не лише списки термінів, а повноцінні сценарії комунікації «за ролями» та відповідні корпуси завдань.

Таким чином, еволюція підручників відбулася від хаотичних роздруківок до структурованих курсів, проте наступним етапом має стати створення повноцінних навчально-методичних комплексів із цифровим супроводом і методичною підтримкою викладача.

Цифрові інструменти, корпусні технології та ШІ

Цифровізація сфери викладання УМІ за останнє десятиліття теж пройшла шлях від поодиноких текстових вебсторінок до формування розгалуженої системи, що включає мобільні застосунки, інтерактивні платформи та мультимедійні проекти. Аналіз динаміки розвитку свідчить про зміну вектора авторства: якщо раніше веб-ресурси створювали переважно закордонні осередки, то нині пріоритет перейшов

до українських інституцій та приватних ініціатив⁶⁰. За словами респондентки Олександри Антонів, учасники освітнього процесу добре усвідомлюють цінність цих ресурсів: «Якби я мала ресурс, колектив і час, то я працювала би по-іншому — з електронними матеріалами, можливо, з певною платформою, де за окремими темами були б матеріали для різних рівнів». Однак цей процес залишається нерівномірним, характеризуючись розривом між наявністю окремих інструментів і відсутністю системних цифрових курсів.

Сучасний арсенал цифрових інструментів можна класифікувати за функціональним призначенням, що дозволяє викладачам комбінувати різні ресурси для розвитку мовленнєвих навичок:

«Зараз основний — це Canva, де створюються навчальні презентації і де є онлайн-дошки. Дехто з колег використовує Miro як онлайн-дошку. Також користуємося нашим же сайтом Є-мова, навчальною системою. Нехай це буде аналог Moodle. Це Quizlet, тому що це додаток для створення флешкарт. Студенти його знають, особливо молодь.

І безліч інших платформ: «WordNet», Learning Apps, Genially та багато інших для створення ігор, інтерактивних завдань».

Яна Сабляш

«Останній тренд — це застосування нових програмних квізів. Тобто створення кольорових інтерактивних завдань на комп'ютері, які допомагають студентам краще зрозуміти. Це те, що допомагає».

Галина Бойко

Для структурованого опанування граматики використовується застосунок «Добра форма», який фокусується на імпліцитному засвоєнні норм, вебсайт «Подорожі.ua» пропонує інтерактивні сценарії побутових ситуацій, а платформа «Моя мова» включає модулі для тестування та розвитку письмового мовлення⁶¹. Відповіді респондентів суголосні з висновками наукових розвідок:

«Є, наприклад, чудовий ресурс канадських колег — Алли Недашківської і Олени Сіваченко Подорожі UA — це для початкового рівня. Є «Добра форма», сайти для вивчення граматики на початковому рівні в Канзаському університеті, якісні

60 Г. Темник, «Онлайн-ресурси з вивчення української мови як іноземної у порівняльному аспекті (2015–2025)», у Українська мова: нові контексти буття: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, 17 жовтня 2025 р. (Львів: МІОК, 2025): 82–85.

61 Ю. Прокопенко, «Сучасні цифрові застосунки для навчання та вивчення української мови як іноземної: загальний огляд і лінгводидактичний потенціал», Українська мова: нові контексти буття: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, 17 жовтня 2025 р. (Львів: МІОК, 2025): 70–73.

продукти. Є зрештою *Duolingo* чи *Pimsleur*, які можна використовувати».

Олександра Антонів

«Є цифрові ресурси, прекрасний підручник Подорожі UA, де відповідно до кожної подорожі подано компактно граматику, діалоги. Дуже важливо, що ці діалоги озвучені і є вмонтовані флеш-картки. *Lingva.ua* я особисто використовую. Цей ресурс не для вивчення української мови як іноземної, але я використовую Книгу-мандрівку і на її основі розробляю свої уроки. Відео там дуже короткі, змістовні, цікаві і з акцентом на те, що українці і українськість — це круто. І про відомих особистостей багато чого можемо дізнатися. Для дітей підходять Лепетуні, прекрасний матеріал для аудіювання. Але треба знати, що з цими відео робити, що робити з «сирим» матеріалом, як його підготувати до уроку, як його вмонтувати в урок».

Леся Назаревич

Варто зауважити, що навчально-методичний акцент дещо змістився з ресурсів для читання на аудіовізуальний та інтерактивний контент: Prometheus пропонує безкоштовний

курс «Українська за 27 уроків» (рівні A1–A2)⁶², що охоплює базові лексичні теми від алфавіту до професійної діяльності; «LingvisPlay»⁶³ від Суспільного мовлення використовує автентичний медіаконтент (новини, репортажі) для навчання, хоча дослідники зауважують наявність там розмовних та діалектних форм, що потребує супроводу викладача⁶⁴. Викладачі самостійно збирають ефективні заняття з цифрових цеглинок:

«Quizlet, Kahoot!, Wordwall, Learning Apps, Miro — це, напевно, 5 основних ресурсів».

Оксана Павленко

Методисти цілеспрямовано конструюють вправи: серед основних інструментів — Canva, LearningApps, Genially. В університетах звичними стали заняття на різних онлайн-платформах:

«Колеги працюють у нас на заняттях із Zoom і з Google Meet. Я особисто працюю на платформі Google Meet, мені так зручніше. Можна і щось підкреслити у тексті протягом заняття, щось виділити, щось підправити, щось додати».

Наталія Ушакова

62 Платформа онлайн-освіти Prometheus, «Українська за 27 уроків», переглянуто 8 вересня 2026, prometheus.org.ua/prometheus-free/ukrainska-za-27-urokiv.

63 Suspilne Ukraine, «Застосунок «LingvisPlay», Вивчайте українську, дивлячись Суспільне», переглянуто 8 вересня 2026, learning.suspilne.media.

64 О.Лисенко і Л.Матусевич, «Інтернет-ресурси як засіб опанування української мови як іноземної», *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*, вип. 18 (2024): 126.

За відгуками респондентів, високу ефективність демонструють авторські проекти, такі як «[Ukrainian Lessons](#)», що поєднують сайт, подкасти та розсилку. Зараз проєкт Анни Огойко — мультиплатформний ресурс, що включає сайт, подкасти (поділені на сезони за рівнями), розсилку для 10 тисяч підписників та видання книг, хоч починався свого часу зі сторінки у Facebook:

«Через вплив Революції Гідності виникло таке бажання щось робити для розвитку українського. І я створила першу сторінку «Ukrainian Lessons» у фейсбуці тоді якраз навесні чи взимку 2014 року. Це просто була сторінка у фейсбуці, де я публікувала різні матеріали. Якись картиночки, якись робила меми, щось таке. Починала збирати якусь аудиторію, хто цікавиться. Своім учням казала: «Можете заглядати туди». Це був 14-й рік».

Анна Огойко

Як зазначає сама розробниця ресурсу та інші респонденти, студенти люблять платворму за доступність та сучасний формат:

«Мій контент просто особливого формату, який підходить певній категорії людей в певний момент. Ми створюємо насамперед подкасти, які допомагають людям на ходу вивчати мову. Плюс як додатковий матеріал, який вони можуть використовувати під час вивчення мови. Це для людей, які люблять аудіокурси. Мені саме

цей формат дуже імпонує — я так вивчала інші мови».

Анна Огойко

Також у цьому секторі активно працюють мовні школи «[Language Lab](#)» (заснована 2016 року в Києві Ксенією Голубицькою) та «[Speak Ukrainian](#)» (заснована 2016 року Інною Сопрончук, яка фокусується на навчанні іноземців через Instagram та YouTube):

«Студенти люблять подкасти Анни Огойко. Прекрасно вивчати мову саме за цими подкастами на Ukrainian Lessons Podcast. Є і YouTube канали. Let's learn Ukrainian, наприклад. Мені подобається так само YouTube канал Інни Сопрончук Speak Ukrainian. Вона подає низку відео, де пояснює те чи інше граматичне значення. Також онлайн-школа «Верба», вони теж мають сторінку на Фейсбуці, YouTube».

Леся Назаревич

«Дуже успішно розвиваються зараз мовні школи приватні. Наприклад, школа Інни Сопрончук Speak Ukrainian. Близько тисячі людей пройшли через її школу за останні кілька років. Власне, це після 2022-го. І це все індивідуальні заняття».

Ганна Швець

У Львові також працює [Ukrainian Language Academy](#) — школа української мови та культури, яка має понад

20 років досвіду викладання: курси української мови та культури відповідають вимогам ALTE та мають комунікативну орієнтацію.

Доброю підмогою може слугувати також освітня онлайн-платформа [УКУЛЬТУРА/UCULTURA](#) — майже унікальне джерело інформації про українську культуру, де про неї розповідають експертно, системно і зважено, без шароварщини і кліше, натомість цікаво та глибоко. Керівниця проєкту Лариса Довга, професор кафедри культурології НаУКМА, розповідає, що стартували у березні 2023 року й мають уже добрі результати:

«Наша позиція полягала в тому, що перемога буде раніше чи пізніше, але вона буде. І ось тоді такий матеріал буде дуже потрібний, і він повинен бути. Але потрібно багато часу, щоб його зробити. Значить, нам не треба чекати, коли ми побачимо, чим все закінчилося. Нам треба працювати на те, щоб воно закінчилося перемогою. Перший блок — 16 повноформатних лекцій, які відповідають програмі викладання історії культури у вищих навчальних закладах. Другий — інтерв'ю з фахівцями найвищого рангу, експертами, істориками, культурологами. Там є і політична культура, і художня культура, і культура повсякдення, юридичні практики, цінності, навіть економічні питання — різні кейси для обговорення під час, наприклад, практичних занять. Третій етап — 54 лекції для дітей. Тут можна знайти

матеріал експертний, науково виважений, а ще добре систематизований і викладений справді цікаво для різних вікових груп».

Лариса Довга

Заслугує на увагу також [Національна платформа з вивчення української мови](#) Міністерства культури та інформаційної політики України як результат співпраці Міністерства культури та інформаційної політики України, Українського культурного фонду та Асоціації інноваційної та цифрової освіти, яка розпочала повноцінну роботу наприкінці 2024 року. На ній в одному місці зібрані ефективні онлайн та офлайн ресурси, а також мобільні додатки з вивчення української мови для різних категорій громадян, зокрема для ветеранів війни, членів їх сімей, а також громадян, які хочуть підвищити рівень володіння українською мовою та для іноземців, які прагнуть її вивчити «з нуля». Такі ініціативи виконують важливу соціальну функцію, забезпечуючи мовну адаптацію без жорсткої прив'язки до академічних графіків.

Попри різноманіття ресурсів, польове дослідження виявило системні проблеми. Ключова скарга респондентів — розпорошеність матеріалів, що зумовлює потребу державного реєстру або порталу, де були б зібрані всі верифіковані ресурси, серед яких і автентичний навчальний відеоконтент, який викладачі самостійно шукають, нарізаючи відео з YouTube й витрачаючи значний час на підготовку.

Респондентки чітко артикулюють потребу не в архіві чи бібліотеці, а в структурованій платформі-навігаторі:

«Було б дуже добре, якби такий ресурс був, постійно вдосконалювався, оновлювався, і на ньому були ті всі матеріали, які є, і цифрові, і скановані методичні матеріали. Щоб можна було цими навчально-методичними матеріалами користуватися, зокрема підручники для тих, хто бажає вивчати українську мову. На державному рівні потрібен такий єдиний реєстр».

Галина Іванишин

Хаотичне накопичення посилань в інтернеті не вирішує проблеми пошуку — викладачам необхідний спеціалізований ресурс із чіткими метаданими (рівень, тема, тип навички). Його відсутність призводить до фрагментації зусиль: якісні ресурси залишаються локальними, а викладачі в різних країнах дублюють роботу одне одного, створюючи ідентичні матеріали.

Критично важливим завданням є також перехід від інтуїтивного укладання навчальних матеріалів до науково обґрунтованого підходу, що базується, зокрема, на корпусних даних. У практиці викладання УМІ

корпусний підхід ще мало застосовують: у наявних лексичних мінімумах під час відбору лексики враховують передусім не її частотність, а практичну функціональність та методичну доцільність (спілкування у реальних життєвих ситуаціях, потреби усної та письмової комунікації), а також конкретний перелік комунікативних тем — укладені за таким принципом списки не включають цілі групи лексики абстрактної семантики, яка, втім, є дуже вживаною в письмовому мовленні, зокрема в навчальній літературі⁶⁵.

Найбільшим загальнодоступним корпусом української мови є ГРАК (Генеральний регіонально анотований корпус української мови): охоплює тексти різних стилів за останні двісті років, містить українські переклади з інших мов, тексти з різних регіонів України, а також тексти, написані українською мовою в інших країнах. Такий корпус дозволяє робити якісні частотні списки слів на основі текстів різних років і стилів — ці списки можна використати при укладанні лексичних мінімумів, відборі лексики для навчальних матеріалів і посібників з української мови як іноземної⁶⁶.

Втіленням цього підходу став також проєкт «Пульс» (Профіль української лексики), що розробляється в УКУ: лексична платформа базується на

65 М. Шведова, «Застосування корпусу у викладанні української мови як іноземної», *Слов'янські мови, культури, переклад і викладання: сучасний стан і перспективи* (Чанчунь, 2022), 227–232.

66 Там само.

корпусних даних і має на меті визначити рівневі списки слів (від A1 до C1) відповідно до стандартів CEFR, що дозволить уніфікувати методики викладання та створення підручників. Паралельно на державному рівні заплановано створення та розвиток «Національного електронного корпусу української мови» обсягом не менше 60 мільйонів слововживань, що закріплено у Державній цільовій національно-культурній програмі до 2030 року.

Дослідниця з УКУ Олена Синчак, яка є однією з респонденток дослідження, наголошує на відсутності досліджень «реального мовлення або досліджень про те, як певні граматичні явища пояснювати іноземцям», а також на важливості постійного пошуку ефективних технологій:

«Ми дуже довго шукали, як зробити це ефективно. Тепер ми нарешті зрозуміли і почали це робити. Для того, щоб викладання мови було ефективним, нам треба, перед тим, як робити навчальні матеріали, зробити корпуси текстів і поміряти в них найчастотніші слова. Зараз в УКУ ми маємо проєкт зі створення платформи української лексики «Пульс: Профіль української лексики»».

Олена Синчак

Намагаючись поміряти найчастотніші слова в українських підручниках і розподілити їх рівномірно за рівнями,

учасники проєкту вже мають перші результати:

«Ми маємо тексти з 21 підручника і побачили не дуже хороше явище — 80% лексики в цих підручниках не є частотною. Це слова, які 80% студентів бачать від 1 до 10 разів. Вони не створюють системи. І в цьому є проблема. [...] Чому викладання німецької мови ефективне? Тому що вони її поміряли. Вони поміряли розмовну мову, поміряли підручники, і створюють навчальні видання на основі лексики, яка є найчастотнішою, а не випадково вживаною».

Олена Синчак

Розробники вбачають у корпусних дослідженнях добру перспективу для створення якісних навчальних матеріалів:

«Для англійської є English Profile, для німецької є Deutsche Profile. English Profile доступний онлайн як навчальний словник. Наш ресурс спочатку буде переліком слів, а потім ми з нього зробимо навчальний словник, де слова будуть розподілені за рівнями. Там буде значення слова, приклади, його вживання для іноземців, щоб їм було легше. Ми плануємо, що коли будемо мати таку систему, свої наступні підручники будемо будувати на цій системі. Підручник має будуватися на дуже добрій, стрункій лексичній і граматичній

системі. Вона має бути струнко вибудована, має бути зрозумілий перехід від одного рівня до іншого, і тоді можна створювати підручник. Думаю, що це найбільший виклик для української мови — такі корпусні дослідження, які дадуть нам відповіді на те, як робити викладання ефективним».

Олена Синчак

Щодо штучного інтелекту, то його інтеграція у процес навчання УМІ перебуває наразі на початковому етапі. Дослідники розглядають можливість поєднання спеціалізованих платформ із загальними інструментами на кшталт ChatGPT для тренування лексики та граматики⁶⁷. У стратегічних документах МОН закладено пріоритет на впровадження імерсивних технологій та ШІ, проте на практиці викладачі частіше використовують простіші рішення. За словами респондентки Ірини Зозулі, водночас існує запит на автоматизацію перевірки знань: *«Деякі завдання має перевіряти викладач, а деякі завдання має перевіряти система»*, щоб розвантажити викладача для творчої роботи.

У цьому сенсі доброю справою став масштабний освітній проєкт «Великий курс про штучний інтелект в освіті», який 2025 року реалізувала Громадська організація «Прогресильні» у партнерстві з Міністерством цифрової трансформації України та Міністерством освіти і науки України. Програма стала одним із ключових кроків у підвищенні кваліфікації українських педагогів у сфері використання інструментів штучного інтелекту, викликавши безпрецедентний інтерес: отримано 8 768 реєстрацій (включно з повторними та технічними), а сертифікати про успішне проходження курсу отримали 4 641 учасників⁶⁸. Ці цифри свідчать про сильний запит серед педагогічної спільноти на розвиток цифрових компетентностей і практичне розуміння можливостей ШІ в освіті.

Отже, цифровий ландшафт УМІ характеризується активним розвитком «знизу» (приватні ініціативи, окремі університетські проєкти) та поступовим усвідомленням необхідності системних рішень (корпуси, єдині платформи) на рівні держави та академічної спільноти.

67 Ю. Прокопенко, «Сучасні цифрові застосунки для навчання», 70–73.

68 Прогресильні, «Великий курс про штучний інтелект в освіті»: спільна ініціатива ГО «Прогресильні», Мінцифри та МОН», progresylni.org/blogs/aimajcourse.

Висновки

Аналіз поточного стану викладання УМІ в Україні засвідчує демографічний та мотиваційний зсув у структурі слухачів: гомогенна група студентів-іноземців із прагматичною метою отримання диплома значно зменшилась, у той час як розширилась гетерогенна спільнота «агентів солідарності» — переважно доросла, економічно активна аудиторія віком 31–50 років, яка керується ціннісними орієнтирами й потребує швидких, вимірюваних результатів. Ця трансформація розгортається на тлі важливого нормативного прориву — затвердження у вересні 2024 року Стандарту державної мови «Українська мова як іноземна. Рівні А1–С2», що став нормативною рейкою для синхронізації національної системи з європейськими рекомендаціями CEFR, а вступ Національної комісії зі стандартів державної мови до ALTE відкрив шлях до міжнародного визнання українських сертифікатів, хоча наразі зберігається транзитний стан системи іспитування, коли державна мережа центрів за кордоном лише формується, натомість цю нішу заповнюють університетські

ініціативи (ЛНУ, УКУ). Попри стрімке кількісне зростання ринку навчальної літератури та формування сильних шкіл (Київської, Львівської, Харківської), у сфері УМІ спостерігається глибокий методичний розрив, виявлений у критичному дефіциті повних наборів (підручник + зошит + книга викладача + аудіо/тести), системних цифрових курсів для просунутих рівнів B2+ та спеціалізованих матеріалів для нових цільових груп (військових, дипломатів, бізнесменів тощо). Крім того, перехід до сучасних комунікативних стандартів уповільнюється тим, що значна частина розробок базується на інтуїтивному практичному досвіді викладачів, а не на фундаментальних лінгводидактичних дослідженнях, а диверсифікація системи підготовки викладачів (від класичних академічних програм до гнучких сертифікатних курсів) супроводжується фрагментарністю інфраструктури через відсутність єдиного державного цифрового репозитарію, що унеможливорює належну дистрибуцію, легалізацію та широку доступність якісних авторських напрацювань.

Викладання УМІ у Федеративній Республіці Німеччина

Особливості викладання УМІ в академічному та позаакадемічному середовищах

Характеристика середовища

Освітній ландшафт викладання української мови в Німеччині зазнав кардинальних змін після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну 2022 року: українська мова вийшла з-за куліс діаспорних спільнот на авансцену академічного життя в Німеччині, а сама війна стала каталізатором процесів «деколонізації» славістичних студій, які традиційно були російськоцентричними⁶⁹, своєрідним «моментом істини», який виявив величезні прогалини у знаннях

про Україну в німецькому суспільстві, створивши гострий попит не стільки на мовні навички, як на справжню глибоку експертизу⁷⁰.

Якщо до 2022 року державні та приватні освітні програми, зокрема з української мови як успадкованої, систематично не документувалися, що свідчило про її маргінальний статус і відсутність поширеної пропозиції у приватних мовних школах⁷¹, то нині цей показник зріс до 12% серед закладів, що пропонують слов'янські мови, і демонструє стійку динаміку до

69 O. Saykovska, «War in Ukraine: A Push for Reshaping German Slavic Studies», *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*, № 18 (2024).

70 S. Worschech, «Zur Zukunft der Ukraine-Studien,» *Ukraine-Analysen*, no. 286 (2023): 12–14.

71 A. Bergmann and A. Kratochvil, «Ukrainisch lernen in Deutschland: Eine Einschätzung der Rahmenbedingungen, Möglichkeiten und Perspektiven», *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*, № 13 (2017): 17–27.

зростання⁷². Водночас статус української мови трансформується під впливом курсу України на вступ до Європейського Союзу, що надає її вивченню стратегічного значення⁷³.

Географія дослідження охоплює ключові академічні центри Німеччини, у яких представлена україністика або викладається українська мова в межах славістичних студій та мовних центрів: Тюбінгенський, Регенсбурзький, Грайфсвальдський, Лейпцизький, Геттінгенський університети, Європейський університет Віадріна, університети Оснабрюка та Ольденбурга. Крім них, важливими осередками україністики, що забезпечують тяглість досліджень, залишаються також Гіссенський університет та Український вільний університет у Мюнхені⁷⁴. Важливо зазначити, що інституційна мережа активно розширюється: у 2024 році Німецька служба академічних обмінів ([Deutscher Akademischer Austauschdienst, DAAD](https://www.daad.de/de/der-daad/kommunikation-publikationen/presse/pressemitteilungen/2024/daad-foerdert-interdisziplinare-ukrainestudien)) профінансувала створення нових дослідницьких центрів з україністики в університеті Віадріна та університеті Регенсбурга:

вони покликані поглибити експертизу з історії, політики та культури України⁷⁵. Мовні програми також розвиваються в Мережі міждисциплінарних українських студій ([Kompetenzverbund Interdisziplinäre Ukrainestudien, KIU](https://www.kiu.europa-uni.de/en/programmes/course-catalogues/cc-ws-2025-2026/index.html)), що пропонує повний спектр курсів від рівня A1 до C1⁷⁶.

В академічному середовищі можна виділити дві ключові моделі викладання УМІ: як філологічної дисципліни, часто в контексті ширших славістичних студій, та як вибіркової практичної дисципліни у міжфакультетських мовних центрах, орієнтованої на практичне оволодіння мовою студентами нефілологічних спеціальностей (економісти, юристи, культурологи тощо).

У деяких університетах, наприклад, у Лейпцигу, ці моделі співіснують: українська мова є обов'язковою дисципліною для славістів і водночас пропонується як курс на вибір через мовний центр для студентів інших спеціальностей. Така міждисциплінарність (право, медіа, соціальні науки) створює додатковий попит на

72 О. Saykovska, «War in Ukraine».

73 N. Kiss et al., «Present and Future of the Ukrainian Language Teaching and Ukrainian Studies in Europe», *The Routledge Handbook of the Sociopolitical Context of Language Learning*, ed. W. Wei and D. Chao (New York: Routledge, 2025).

74 N. Kiss et al., «Present and Future».

75 Deutsche Akademische Austauschdienst (DAAD), «DAAD fördert interdisziplinäre Ukrainestudien, Ukraine-Zentren», опубліковано 28 лютого 2024, [daad.de/de/der-daad/kommunikation-publikationen/presse/pressemitteilungen/2024/daad-foerdert-interdisziplinare-ukrainestudien](https://www.daad.de/de/der-daad/kommunikation-publikationen/presse/pressemitteilungen/2024/daad-foerdert-interdisziplinare-ukrainestudien).

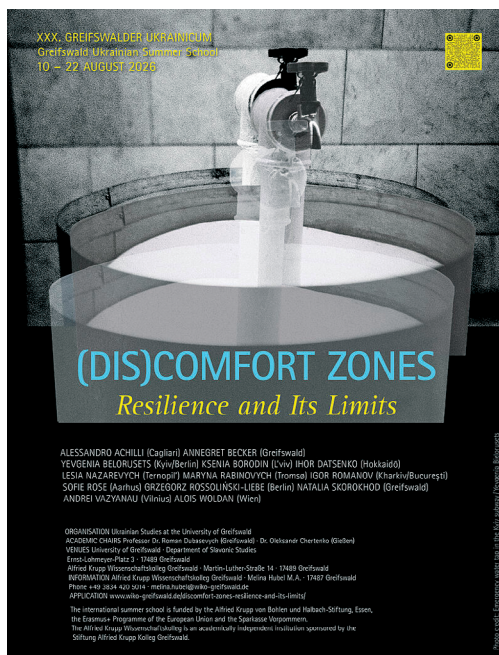
76 European University Viadrina, «Course Catalogue Winter Semester 2025/2026», переглянуто 8 вересня 2026, [kiu.europa-uni.de/en/programmes/course-catalogues/cc-ws-2025-2026/index.html](https://www.kiu.europa-uni.de/en/programmes/course-catalogues/cc-ws-2025-2026/index.html).

курси УМІ, оскільки знання мови стає необхідним для фахівців, залучених до процесів відбудови України та її інтеграції в ЄС⁷⁷.

«Я мала змогу викладати в 2022 році курс в Єні, університеті Фрідріха Шиллера. Вони, до речі, дуже багато роблять для розвитку комп'ютерної лінгвістики і комп'ютерного опрацювання української мови. Вони зробили цікаву концепцію. Здебільшого, коли українську відкривають в Німеччині, то вони пропонують її для слов'янських відділень: ті, хто вивчає інші слов'янські мови, беруть собі додатково українську. Тому зазвичай ці курси невеликі, там може бути двоє людей, четверо чи п'ятеро. В Єні вони спробували зробити такий відкритий концепт: запросили туди всіх охочих. Це був курс за вибором. Його відвідували географи, філософи, і, звичайно, найбільше було славістів».

Олена Синчак

Навколо академічних осередків сформувалася розгалужена мережа додаткових освітніх можливостей, що дозволяють студентам поглиблювати знання та занурюватися в культурний контекст. Формат літніх та зимових шкіл є одним із найефективніших інструментів інтенсивного занурення в мову:

Афіша Greifswalder Ukrainicum «(Dis)comfort zones. Resilience and Its Limits» (зображення з сайту Universität Greifswald, опубліковано влітку 2026)

- Грайфсвальдський українікум (Greifswalder Ukrainicum): двотижнева інтенсивна академічна платформа, яка збирає магістрантів та докторантів для академічного нетворкінгу. Студенти високо цінують цю тяглість:

«Я вивчаю українську мову з 2017 року. Тоді я відвідував двотижневий курс для початківців у рамках

77 L. Bezugla, A. Paslavska, and D. Spaniel-Weise, Hg., *Ukrainisch — Zur Emanzipation einer Sprache* (Berlin: Frank & Timme, 2024).

літньої школи *Ukrainicum* у Грайфсвальді, а в 2018 році я знову взяв участь».

Учасник фокус-групи

- Тюбінгенська зимова школа (діє при Слов'янському семінарі (Slavisches Seminar) Тюбінгенського університету):

«Цього року (2025) в лютому місяці ми робили українську зимову школу в Тюбінгені. У нас було 40 учасників з 5 чи 6 країн світу. До обіду у нас були інтенсивні курси української мови, після обіду це були щодня лекції. Також ми проводили різні воркшопи з української культури».

Олена Сайковська

- Інтенсивні курси української мови у Європейському університеті Біа-дріна у Франкфурті-на-Одері: тижневі інтенсивні курси під час канікул, відкриті не лише для студентів, а й для мешканців регіону, проводяться на базі Мовного центру (Sprachenzentrum) під керівництвом доктора Олеси Лазаренко, безкоштовні ознайомчі курси для новачків (Schnupperkurs) та спеціалізовані інтенсиви, як-от «Подорож Україною: мова та культура» (Reise durch die Ukraine: Sprache und Kultur):

«Перші кілька разів це було унікальне явище. Там були не тільки мешканці Франкфурта-на-Одері, а

Учасники літньої школи «Ukraine in Europe: Studying Ahead» в Гіссенському університеті (зображення з сайту Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, опубліковано в липні 2026)

й мешканці найближчих міст. Вони спеціально приїздили на курси, щоб навчитися».

Олеся Лазаренко

- Гіссенський університет імені Юстуса Лібіха влітку 2026 року провів міжнародну літню школу «Україна в Європі — вивчати заздалегідь» (Ukraine in Europe: Studying Ahead) для студентів на бакалаврському та магістерському рівнях з фокусом на тематиці євроінтеграції України, міграції та мовної політики.

Варто зауважити, що літні та зимові школи на українську тематику є майданчиками, де вивчення української мови поєднується з прослуховуванням лекцій з історії, культури, політики та економіки України, обміну контактами, народженням ідей нових проєктів, отже, відіграють важливу роль не тільки в наданні мовно-освітніх

послуг, а й в розбудові українських студій у Німеччині.

Популярним й ефективним методом вивчення УМІ в Німеччині є **організація мовних тандемів: німецькі студенти вивчають українську, спілкуючись з українцями, які вивчають німецьку**. Програма мовних тандемів функціонує на базі Мовного центру Лейпцизького університету, який розробив і впровадив спеціалізований німецько-український проект під гаслом «Краще вчитися у мовному тандемі!» (Besser studieren im Sprachentandem!):

*«Ми заохочуємо всіх студентів, і кажемо: «Є така можливість — *Sprache lernen im Tandem* [вивчення мови в тандемі]. Ці тандем-розмови йдуть за певним планом. Тобто щоразу, коли пара зустрічається, вони зустрічаються з певної теми».*

Вікторія Гарбуз

Респонденти підкреслюють важливість присутності українських студентів (зокрема за програмою Erasmus) для успіху цього методу:

*«В мене є часто студенти з Erasmus. Вони дізнаються про те, що тут є українська, приходять і разом з іноземцями вивчають українську. Це прекрасний *tandem partnerschaft* [тандемне партнерство], тому що*

німці мають перевагу, бо поруч сидить студент з України».

Олена Сайковська

Студенти також висловлюють потребу в розширенні таких контактів:

«Я хотіла б, щоб було більше пропозицій для тандемів. У нас зараз так багато українців і українок у Німеччині. На щастя, все більше німців цікавляться Україною. Було б чудово, якби вони більше спілкувалися між собою».

**Штефані,
учасниця фокус-групи**

Особливої уваги заслуговує розвиток нових міжінституційних форматів, зокрема мовних програм у межах мережі KIU — це об'єднання Європейського університету Віадрина, Гумбольдтського університету та Вільного університету Берліна пропонує безпрецедентний для Німеччини спектр курсів: від рівнів A1/A2 до C1, включаючи спеціалізовані дисципліни на кшталт «Аналіз медіатекстів», практичні курси з українського правопису, «Мовне кафе», що є частиною навчального плану, а також курси для носіїв успадкованої мови⁷⁸. У межах мережі також пропонують сертифікатну програму «Міждисциплінарні українські студії», до якої можуть долучитися студенти-магістранти не тільки з університетів, що входять до мережі, а й з

78 European University Viadrina, «Course Catalogue Winter Semester 2025/2026».

інших університетів Німеччини та світу⁷⁹ із вбудованими в програму мовними курсами. У Європейському університеті Віадрина у Франкфурті-на-Одері відкрили першу в Німеччині PhD програму з міждисциплінарних українських студій, де PhD студенти з різних дисциплін проводять свої дослідження⁸⁰.

У міждисциплінарному центрі досліджень України «Простір для роздумів Україна» ([Denkraum Ukraine](#)) Регенсбурзького університету «мова та культурна спадщина» є одним із пріоритетних напрямків досліджень серед чотирьох інших: «війна, мир і післявоєнний лад», «вимушена міграція та передання цінностей», а також

«порівняльний аналіз промислових і прикордонних регіонів України»⁸¹.

У лютому 2025 року на конференції «Тиждень рідних мов» ([Herkunftssprachenwoche](#)) у Франкфурті-на-Майні вперше в історії заходу українська мова була представлена окремою секцією, де обговорювали реалії, проблеми й перспективи викладання української мови як іноземної та успадкованої в Німеччині й Австрії⁸².

Для систематизації інституційного ландшафту наявні осередки згруповано відповідно до статусу української мови в їхніх навчальних програмах (див. [Таблицю 1](#), стор.61).

79 European University Viadrina, «Interdisciplinary Ukrainian Studies», переглянуто 8 вересня 2026, europa-uni.de/de/studium/studienangebot/kiu-ukrainian-studies/index.html.

80 Competence Network KIU, «KIU PhD Programme in Interdisciplinary Ukrainian Studies», European University Viadrina Frankfurt (Oder), 2026, <https://www.kiu.europa-uni.de/en/programmes/kiuphdprogram/index.html>.

81 S. Worschech, «Aufbruch, Umbruch oder kurze Mode? Ukraine-Expertise in Deutschland 1991-2025», *Osteuropa* 75, no. 11–12 (2025): 315.

82 The German-Ukrainian Academic Society, «Ukrainisch als Herkunftssprache in der 5. Herkunftssprachenwoche 2025 in Frankfurt am Main, 19-21 Februar 2025», *The UKRAINE Network*, 26 Januar 2025, <https://ukrainet.eu/2025/01/26/ukrainisch-als-herkunftssprache/>.

Таблиця 1. Академічні осередки, де українська мова викладається як спеціальність або вибіркова філологічна дисципліна

№ п/п	Назва інституції	Структурна одиниця (кафедра/центр), де викладається українська мова	Тип викладання	Можливі рівні вивчення	Особливості
1	Грайфсвальдський університет (Universität Greifswald)	Інститут славістики (Slavisches Institut)	Філологічна дисципліна (основна спеціальність)	A1–C1	Працює багаторічна інтенсивна академічна платформа « Greifswalder Ukrainicum » (двотижнева інтенсивна школа з наданням стипендій для магістрантів і докторантів з усієї Європи).
2	Тюбінгенський університет Карла Еберхарда (Eberhard Karls Universität Tübingen)	Слов'янський семінар (Slavisches Seminar)	Філологічна дисципліна (основний або додатковий фах)	A1–C1	Організовує Тюбінгенську зимову школу (інтенсивні курси української мови, лекції та воркшопи з української культури).
3	Ольденбурзький університет Карла фон Осієцького (Carl von Ossietzky Universität Oldenburg)	Відділення славістики	Друга або третя слов'янська мова для студентів-славістів	A1–B2	
4	Лейпцизький університет (Universität Leipzig)	Інститут славістики (Institut für Slavistik) та Мовний центр (Sprachenzentrum)	Обов'язкова філологічна дисципліна та вибірково-практичний курс	A1–A2	Програма мовних тандемів « Besser studieren im Sprachentandem! » на базі Мовного центру. Входить до Середньонімецького університетського союзу (Unibund), що дозволяє студентам із Єнського та Віттенберзького університетів відвідувати заняття.
5	Ґіссенський університет імені Юстуса Лібіха (Justus-Liebig-Universität Gießen)	Інститут славістики / Східноєвропейські студії	Традиційний осередок досліджень з україністики	Бакалаврат / Магістратура	2026 року проведено міжнародну літню школу « Україна в Європі — вивчати задалегідь ».
6	Український вільний університет у Мюнхені (Ukrainische Freie Universität, UFU)	Автономний університет	Спеціалізована університетська освіта та дослідження	Магістратура / Докторантура	Традиційний осередок, що історично забезпечує тяглість досліджень з україністики.

Таблиця 1. Продовження

№ п/п	Назва інституції	Структурна одиниця (кафедра/центр), де викладається українська мова	Тип викладання	Можливі рівні вивчення	Особливості
7	Європейський університет Віадрина у Франкфурті-на-Одері (Europa-Universität Viadrina)	Мовний центр (Sprachenzentrum)	Вибіркова практична кредитна дисципліна	A1–C1 (в межах мережі KIU)	Першим у Німеччині впровадив систему сертифікації UNIcert для української мови. Організовує тижневі інтенсивні курси під час канікул, безкоштовні ознайомчі курси (Schnupperkurs) та спеціалізовані інтенсиви “Подорож Україною» (Reise durch die Ukraine). У 2024 році DAAD профінансувала створення нового міждисциплінарного дослідницького центру з україністики.
8	Регенсбурзький університет (Universität Regensburg)	Інститут славістики та міждисциплінарний центр «Простір для роздумів Україна» (Denkraum Ukraine)	Філологічний напрям та вибіркова практична дисципліна	A1–C1	Створено новий міждисциплінарний дослідницький центр з україністики за фінансування DAAD у 2024 році. Центр «Простір для роздумів Україна» (Denkraum Ukraine) досліджує мову, культурну спадщину, вимушену міграцію та питання миру. Впроваджено систему сертифікації UNIcert для української мови.
9	Оснабрюцький університет (Universität Osnabrück)	Мовний центр (Sprachenzentrum)	Вибіркова кредитна дисципліна	A1–A2	Курс української мови інтегровано у структуру мовного центру як кредитну дисципліну.
10	Мережа міждисциплінарних українських студій (Kompetenzverbund Interdisziplinäre Ukrainestudien, KIU)	Об'єднання університетів (Європейський університет Віадрина, Берлінський університет імені Гумбольдтів, Вільний університет Берліна)	Міжінституційний освітній формат (сертифікатна програма)	A1–C1	Пропонує спектр курсів від A1 до C1, включаючи спеціалізовані дисципліни. Студенти магистратури з різних університетів світу можуть долучитися до програми з вбудованими мовними курсами.

У позаакадемічному середовищі навчання є менш формалізованим, проте набуло особливої ваги в умовах міграційної кризи та прибуття понад мільйона біженців, які за демографічним складом є переважно жінками з високим рівнем освіти та дітьми⁸³. У системі шкільної освіти з'являються інноваційні моделі: наприклад, програма «Уроки першої мови» (*Erstsprachlicher Unterricht*) у Берліні дозволяє учням відвідувати уроки рідної мови безпосередньо у своїх німецьких школах. У землі Гессен реалізується пілотний проєкт із запровадження української як другої іноземної мови⁸⁴. Приділяється також увага складній взаємодії між вивченням української мови як іноземної та як успадкованої: ситуація з великою кількістю біженців розмиває традиційні межі між цими напрямками, актуалізуючи потребу переходу від ситуативного вибору мови до системного освітнього планування в контексті німецької багатомовності⁸⁵.

Вивчення мови дедалі частіше інтегрується у діяльність культурних центрів. Наприклад, у Франкфурті-на-Одері діє «Мовне кафе», де раз на два тижні зустрічаються німці та українці:

«Це дуже цікаво, тому що це одночасно є такою собі сполучною ланкою між німцями, які вивчають українську мову, і місцевими українцями. У нашому маленькому місті на цих мовних кафе вже регулярно збирається 30-40 людей».

Петрі, учасниця фокус-групи

Український центр у Лейпцигу (*Osere-dok Leipzig*) проводить заходи, до яких долучаються і німці:

«Зараз я також є членом українського книжкового клубу, який організовує різні заходи українською мовою, і я тепер час від часу відвідую їх, щоб поговорити і послуhati українську».

Міло, учасник фокус-групи

У секторі освіти для дорослих курси УМІ пропонуються в мережі Центрів освіти для дорослих (*Volkshochschulen*) у Марбурзі, Берліні та Гамбурзі, проте формування груп часто є нестабільним і залежить від локального інтересу. Вікторія Соха, яка викладає в Центрі освіти для дорослих Марбурга онлайн,

83 H. Brücker et al., *Ukrainian Refugees in Germany: Escape, Arrival and Everyday Life* (Nuremberg: Institute for Employment Research [IAB] et al., 2022).

84 M. Alsghehm, «Hessen führt als erstes Land Ukrainisch als Fremdsprache in Schulen ein», Hessisches Ministerium für Kultus, Bildung und Chancen, 24 травня 2024, <https://kultus.hessen.de/presse/hessen-fuehrt-als-erstes-land-ukrainisch-als-fremdsprache-in-schulen-ein>.

85 A. Bergmann and O. Turkevych, «Ukrainian in German Multilingualism: From Choice to Planning in Language Education», in *Ukrainisch: Zur Emanzipation einer Sprache*, ed. L. Bezugla, A. Paslavska, and D. Spaniel-Weise (Berlin: Verlag Frank & Timme, 2024): 323-338.

зазначає, що це дозволяє охопити людей з різних куточків Німеччини: «Це онлайн навчання. Учні з різних куточків Німеччини. Є з землі Берлін, з Марбурга, з Франкфурта». Вона також розповідає про потенційну можливість використання формату «освітньої відпустки» (Bildungsurlaub) для вивчення української, коли працівники можуть взяти оплачувану відпустку для інтенсивного вивчення мови.

Активно розвиваються громадські ініціативи (гарним прикладом є діяльність Українського центру в Лейпцигу, який, окрім роботи з дітьми, планує реалізацію курсів для дорослих, зокрема УМІ для іноземців), а також недержавні суботні та недільні школи, які беруть на себе основну функцію збереження ідентичності⁸⁶.

Важливим феноменом стало стрімке зростання популярності онлайн-платформ, таких як Preply, Mondly, italki та LiveXP, де сплеск кількості учнів часто зумовлений виявом солідарності та бажанням встановити прямий зв'язок з українцями⁸⁷. Багато студентів звертаються до них для індивідуальних занять з носіями мови, які перебувають безпосередньо в Україні:

«Я також розглядав можливість пройти ці онлайн-курси. Була думка, що якщо я витрачаю гроші на навчання, то я хочу, щоб ці гроші потрапили в Україну».

Ола, учасник фокус-групи

Щодо комерційного сектору (приватні мовні школи), попит там залишається ситуативним. Як зазначають представники менеджменту (конфіденційно), «українська мова дійсно залишається екзотичною мовою в Німеччині». Викладачі української мови в приватних та комунальних школах теж зауважують, що інтерес до української зростає, проте залишається досить периферійним:

«Я давно намагалася викладати українську мову як іноземну, але мені сказали, що це така дивна спеціальність, як Orchideenfach⁸⁸. Мало було запитів».

Вікторія Соха

Учасники фокус-груп, які почали вивчати українську не в студентські роки, а пізніше для професійного чи особистого розвитку, теж зазначають,

86 L. Skintey and O. Turkevych, «Ukrainischunterricht in Deutschland: Eine Bestandsaufnahme», *Zeitschrift für Interkulturellen Fremdsprachenunterricht* 29, no. 2 (2024): 283-305, [zif.tu-journals.ulb.tu-darmstadt.de/article/id/3842/](https://www.tu-journals.ulb.tu-darmstadt.de/article/id/3842/).

87 C. Blanco, «2022 Duolingo Language Report», *Duolingo Blog*, 6 грудня 2022, <https://blog.duolingo.com/2022-duolingo-language-report/>.

88 Орхідейна дисципліна — це розмовна назва незвичайної, рідкісної галузі навчання, яка викладається лише в декількох університетах або вивчається лише невеликою кількістю студентів.

що найчастішою реакцією в суспільстві є здивування:

«Я почала вивчати українську тільки після початку повномасштабного вторгнення. Майже кожного разу це сприймається як політична заява. Дуже часто реакція, яку я отримую, якщо це не серед колег: о-о-о, чому? Це інша реакція, ніж коли я вивчаю італійську».

**Штефані,
учасниця фокус-групи**

Такі реакції зумовлені загальною ситуацією на ринку мовних послуг — німці в основному вивчають мови для кар'єри або повсякденного життя, наприклад, проведення відпустки:

«Класичні п'ять мов для вивчення — це англійська, німецька, французька, італійська та іспанська. Тобто ми говоримо про основні європейські мови, які також використовуються на міжнародному рівні, як, наприклад, іспанська, яка в останні роки стає все більш популярною».

**Конфіденційно,
менеджер мовної школи**

Загалом інституціоналізацію української мови в Німеччині експерти характеризують як процес «двошвидкісної трансформації»: оперативне відкриття мовних курсів («швидка смуга») значно випереджає бюрократично повільне створення сталих професорських посад та кафедр («повільна смуга»)⁸⁹. Попри зростання інтересу до УМІ після 2022 року, сфера досі значною мірою залежить від короткострокових грантових проєктів та ініціативи конкретних викладачів, а не від системної державної політики фінансування лекторатів з боку України⁹⁰.

Досвід слухачів УМІ: від навчальних викликів до мотиваційних орієнтирів

Аналіз проведених інтерв'ю та фокус-груп, доповнений даними сучасних лінгводидактичних досліджень, дозволяє виділити ключові чинники, що формують студентський досвід вивчення української мови в німецьких університетах.

Однією з найбільших структурних проблем академічного викладання є **гетерогенність навчальних груп**. В одній аудиторії часто опиняються

89 N. Kiss et al., «Present and Future of the Ukrainian Language Teaching and Ukrainian Studies in Europe», *The Routledge Handbook of the Sociopolitical Context of Language Learning*, ed. W. Wei and D. Chao (New York: Routledge, 2025): 9-34.

90 N. Koval et al., *Ukrainian and Crimean Tatar Studies in the World: Problems, Needs, Perspective* (Kyiv: Ukrainian Institute, 2022), https://ui.org.ua/wp-content/uploads/2023/01/ukrainian-and-crimean-tatar-studies-in-the-world_eng.pdf.

студенти зі знанням інших слов'янських мов (польської, російської), носії української як успадкованої мови та абсолютні початківці. Це створює ситуацію незбалансованого темпу викладання/навчання: матеріал виявляється занадто легким для одних і надмірно складним для інших:

«У групі було близько восьми людей, які регулярно відвідували, і ми мали дуже різні рівні, тому що я і ще один мали польську як рідну мову, а ще двоє, наприклад, вивчали українську мову як рідну або якимось іншим чином. Тобто для половини групи, в кінцевому підсумку, це було в основному дуже легким завданням, тому що нам, звичайно, не потрібно було вчитися розпізнавати рід слова або що таке доконаний чи недоконаний вид дієслова... Але для іншої половини це було дуже контрпродуктивно, тому ми відчували, що зараз марнуємо час».

Міло, учасник фокус-групи

Викладачі підтверджують цю специфіку, вказуючи, що традиційний профіль студента-слависта передбачає знання інших мов:

«Мої студенти загалом — це студенти-слависти, і найчастіше вони

вже знають, як мінімум, одну мову слов'янську, а то й дві, подекуди українська в них уже й третя».

Олена Сайковська

Ситуація ускладнюється феноменом «успадкованої мови»: через війну зросла кількість студентів з українським корінням, у яких навички говоріння та аудіювання розвинені значно краще, ніж навички читання та письма, що потребує окремих методичних підходів⁹¹.

Для німецьких студентів, які не мають слов'янського бекграунду, вивчення української стає значним **когнітивним викликом та джерелом мовної тривожності**. Викладачі відзначають складність перших кроків для цієї категорії:

«Коли ти маєш справу з німцями, тобто з людьми, які взагалі ніколи не чули про слов'янські мови, які ніколи не бачили наш алфавіт і ніколи не вміли читати, і взагалі не орієнтувалися в фонетиці і граматиці цієї мови. І коли вони роблять ці кроки вивчати мову і вони дійсно оволодівають мовою, то це просто викликає захоплення».

Вікторія Гарбуз

91 О. Lazarenko, «Ukrainisch als Herkunftssprache in Deutschland: Theoretische Grundlagen und praktische Umsetzung», *Schreiben im herkunftssprachlichen Unterricht*, Hrsg. C. Merkelbach und B. Stolarczyk (Düren: Shaker Verlag, 2024).

Для подолання цього бар'єру в науковому середовищі Німеччини розробляються нові методики: наприклад, Наталія Оберсте-Берггаус запропонувала систему класифікації німецько-українських слів-когнатів (слів зі спільним походженням)⁹², що включає 12 категорій⁹³.

Ще однією проблемою є **методичний дисбаланс між граматичним і комунікативним підходами**. Студенти вказують на те, що академічний формат курсів, орієнтований на складання іспитів, іноді надмірно фокусується на граматичній коректності, залишаючи мінімум часу для живого спілкування:

«Коли вас вісім і ви просто мусите пройти всю цю граматичну частину, тому що в університеті це, так би мовити, обов'язково, ви ж пишете іспит наприкінці... залишається мало часу для розмовної мови. Це було проблемою, яка мене особисто дуже турбувала. Тому що ми майже ніколи не доходили до цього, а якщо й доходили, то вчителька ставила питання, кожен відповідав на нього двома реченнями, і це було все, що ми говорили за 90 хвилин».

Міло, учасник фокус-групи

Цікавими спостереженнями про специфіку роботи з німецькою аудиторією ділиться одна з респонденток, зауважуючи, що, на відміну від американських студентів, які потребують *edutainment* — легкості, гри та постійної мотивації через відчуття швидкого прогресу, — німці орієнтовані на глибоке розуміння структур і закономірностей, їм важливо бачити мовні явища системно, у ширшому контексті, зокрема в порівнянні з іншими слов'янськими мовами. Тому ефективна модель для німецької аудиторії поєднує два компоненти: комунікативний курс і порівняльну граматику слов'янських мов — такий підхід дозволяє задовольнити і практичний запит, і академічний інтерес:

«Світлана Адаменко, яка багато років працює з німецькомовною аудиторією, вміє підкорити серця німців тим, що вона дуже добре поєднує ці дві перспективи. Німецький студент прагматичний і самостійний, чітко усвідомлює свої цілі та потреби. Вони так виховують дітей змалку, і на цьому вся освіта побудована. Тому викладачеві варто спиратися на цю самостійність і пропонувати чітку, логічно вибудовану структуру курсу — саме це резонує з німецьким підходом до навчання».

Олена Синчак

92 N. Oberste-Berghaus, «German-Ukrainian Cognates: A New Framework for Classification and Language Learning», *Psycholinguistics* 38, no. 2 (2025), <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2025-38-2-77-121>.

93 N. Oberste-Berghaus, «Phonetik, Kognaten und Kultur: Ein ganzheitlicher Ansatz für die erste Ukrainischstunde», *DiSlaw: Didaktik der slawischen Sprachen*, no. 3 (2025), <https://doi.org/10.48789/2025.3.4>.

Критичним аспектом досвіду студентів є **невідповідність змісту навчальних матеріалів актуальним інтересам аудиторії**. Респонденти відзначають втому від стереотипних фольклорних наративів та шароварщини, натомість висловлюють запит на теми, що резонують із глобальним порядком денним (екологія, сучасна культура, урбаністика):

«Мені б хотілося, щоб Україна в підручниках представлялася не стільки фольклорною країною, скільки просто сучасною творчою країною, якою вона є насправді».

**Штефані,
учасниця фокус-групи**

Викладачі також усвідомлюють цю проблему:

«Я бачу, що цей контент виходить від жінок, які пишуть ці тексти. Але вони не цікаві, скажімо, молодому хлопцеві, якому 24 роки і який не думає про одруження. «З ким ти будеш одружуватися?» — типова українська тема. Думаю, моїх студентів більше цікавлять, скажімо, екологічні проблеми в Америці».

Віра Маковська

У відповідь на цей виклик з'являються інноваційні дидактичні рішення: наприклад, використання аудіовізуальних адаптацій сучасної літератури, таких як серіал «Спіймати Кайдаша» (за повістю І. Нечуя-Левицького), дозволяє студентам порівнювати мовні норми та соціальні контексти різних епох, уникаючи застарілих кліше⁹⁴. Або ж пропонується використання сучасного контенту з TikTok чи музики гурту Kalush Orchestra для демонстрації живого характеру мови⁹⁵.

Окремим структурним обмеженням є **неможливість продовжити навчання на вищих рівнях (B2-C1)** у межах більшості університетських програм через брак фінансування — на відміну від інших слов'янських мов, українська часто обмежується базовими курсами:

«З рівнем A2 зараз не можна багато чого зробити... Для польської, російської та чеської мов в університеті Лейпцига є курси до рівня C1. Тоді немає нічого, що б заважало розширити вивчення української мови, крім, звичайно, фінансів, чи не так?».

Міло, учасник фокус-групи

94 S. Pidoprygora, «Audiovisual Adaptations of Literary Works in a Conversational Course: An Example for the Teaching of Ukrainian as a Foreign Language», *DiSlaw: Didaktik der slawischen Sprachen*, no. 1 (2025), <https://doi.org/10.48789/2025.1.1>.

95 N. Oberste-Berghaus, «Phonetik, Kognaten und Kultur».

Варто також враховувати, що курсами на високому рівні цікавляться не тільки студенти, а й фахівці, котрі потребують українську для робочої практики — історики, журналісти, психологи:

«Я виявила, що дуже легко знайти курси рівня A1 і A2, але далі, починаючи з рівня B1, стає дуже складно, особливо якщо ти вже не студент університету, а хочеш, щоб тебе прийняли як вільного слухача».

**Штефані,
учасниця фокус-групи**

на якісь програми, на гранти і подібне. І їм потрібен сертифікат».

Олеся Палінська

«В Європі не знаю, наскільки, але, наприклад, з польською, і з чеською в Америці є велика конкуренція. То яку вивчати? Польську, чеську чи українську? Звичайно, виберуть польську чи чеську, бо там є сертифікат і ти можеш підтвердити знання. А з української поки нема, і це велика перепона».

Олена Синчак

Втім, позитивним винятком стає діяльність мережі KIU, яка у 2025/2026 навчальному році пропонувала повний спектр курсів до рівня C1, включаючи спеціалізовані дисципліни, про що ми згадували вище.

Проблема сертифікації УМІ може також виступати суттєвим демотивувальним чинником. Студенти, які планують використовувати мову професійно, стикаються з проблемою відсутності можливості скласти офіційний іспит на рівень володіння мовою (на кшталт TOEFL або TestDaF) у Німеччині:

«У нас нема можливості прийняти цей іспит. У нас нема сертифікованого центру. Це насправді проблема, тому що часом студенти подаються

Студенти мають потребу в отриманні мовного сертифікату, який міг би посилити їхні позиції на ринку праці:

«Можливо, можна було б десь за окрему плату оформити хоча б такий онлайн-сертифікат, де б було вказано ваше ім'я в PDF-файлі. Це було б чудово, чи не так? Я хотів би мати можливість скласти в Німеччині офіційний тест, іспит».

Фелікс, учасник фокус-групи

У шкільній освіті, до речі, теж відсутнє системне формальне визнання результатів навчання: оцінки з української мови як успадкованої часто не вносяться в атестат або не впливають на середній бал, що знижує мотивацію учнів та престиж предмету⁹⁶.

96 L. Skintey and O. Turkevych, «Ukrainischunterricht in Deutschland».

Парадоксальною перешкодою для вивчення УМІ іноземцями у Німеччині є **складність пошуку середовища для практики літературної мови**. Через поширеність російської мови або суржику серед українських біженців німецькі студенти часто почуваються дезорієнтованими:

«Для мене було трохи складно перейти з російської на українську».

**Сабіне,
учасниця фокус-групи**

Студенти висловлюють побоювання засвоїти неправильні форми:

«Я не впевнена, яке саме слово вони зараз використовують у розмовній мові. Це слово насправді російського походження? Чи це те, що дуже не подобається на Західній Україні? Для мене це дуже складно, бо я, звичайно, розвинула таке мовне чуття проти російської мови і тому що я дійсно хочу розмовляти українською мовою і не хочу переймати приховані русизми».

Клара, учасниця фокус-групи

Студенти також скаржаться на труднощі в розрізненні літературної мови та суржику при спілкуванні з носіями:

«Мені іноді важко розмовляти українською з людьми, для яких українська не є рідною мовою, тому що тоді вони трохи розмовляють суржиком. І я не можу розрізнити, чи це тому, що я не знаю слів, чи тому, що вони використовують російські слова».

Міло, учасник фокус-групи

Щодо мотиваційного профілю студентів, то впродовж 2022–2025 років він зазнав суттєвих трансформацій. Дослідники фіксують зміну вектору мотивації: від емоційно-солідарного пориву перших місяців війни до більш прагматичного, інтегративного та професійно орієнтованого підходу⁹⁷. Респонденти зазначають, що масовий сплеск інтересу 2022 року, зумовлений бажанням допомогти біженцям, з часом стабілізувався і трансформувався у більш системне зацікавлення:

«Спершу, звісно, це були і волонтери в тому числі, які допомагали Україні. Тепер це трошки вже інша категорія людей. Тепер, мені здається, це ті, хто більш серйозно налаштований... Або це люди, які зрозуміли, що це не просто їхній перший порив, а це вже хобі».

Євгенія Антоненко

97 С. Бук, «Трансформація мотивації вивчення української мови як іноземної у зв'язку з війною», Теорія і практика викладання української мови як іноземної, no. 19 (2025), <http://dx.doi.org/10.30970/ufl.2025.19.4805>.

Комплексний аналіз джерел дозволяє виокремити чотири ключові групи мотиваційних чинників, що визначають сучасний попит на УМІ в Німеччині.

Солідарність, деколонізація та політична позиція. Свідома відмова від вивчення російської мови на користь української стала новим трендом серед німецької молоді, що вписується у ширший академічний контекст деколонізації славістичних студій⁹⁸. Студенти можуть сприймати вивчення мови як форму політичного спротиву агресії:

«Я зрозуміла, що для мене вивчення української мови є просто ближчим емоційним імпульсом. Це не раціональне рішення, а те, що якщо мова є такою символічною, то я, вивчаючи цю мову, ні в якому разі не російську, фактично стаю на бік українців».

Клара, учасниця фокус-групи

Респонденти підкреслюють, що саме 2022 рік став переломним моментом в усвідомленні мотивації до вивчення української мови:

«Але потім настав 2022 рік, і я відчув гостру потребу нарешті вивчити слов'янську мову, і було очевидно, що це буде українська. Люди приїжджають сюди, я бачу їх скрізь

і зустрічаюся з ними. Тому я хочу вивчити українську мову».

Ола, учасник фокус-групи

«Я живу в Лейпцигу, працюю психологом, українська мова мені не потрібна для роботи, це суто особистий інтерес і прихильність до країни, а також політична мотивація, яку я можу реалізувати. Адже якщо українська мова піддається знищенню, то я хочу її вивчити».

Катя, учасниця фокус-групи

Ця тенденція підтверджується даними глобальних платформ: звіт Duolingo прямо пов'язує сплеск кількості учнів із бажанням «встановити зв'язок з українською спільнотою» та виявити солідарність, про що йшлося вище.

Варто зауважити, що солідарність є не тільки формою мотивації, а й формою навчання — учасники фокус-груп зазначають, що вивчають українську через культурні заходи та акції солідарності в Німеччині:

«У Лейпцигу є багато двомовних заходів, тобто таких, де перекладають на одну або іншу мову. На мітингах солідарності виступи завжди двомовні і я завжди намагаюся дійсно слухати. Я радію, коли розумію окремі слова, які я вже

98 О. Saykovska, «War in Ukraine: A Push for Reshaping German Slavic Studies», Теорія і практика викладання української мови як іноземної, no. 18 (2024).

колись чула. Розумію цілі речення, і це мене дуже тішить».

Катя, учасниця фокус-групи

Вивчення української вони розглядають і як доступ до розуміння цікавої сучасної української культури:

«Є мільйони моментів, в яких ти можеш мати справу з українською мовою. Ти можеш читати суперкласну нову літературу, яка з'являється останніми роками. Слухати чудову музику, дивитися фільми. Принаймні у великих містах, навіть у Німеччині, є достатньо заходів. Минулого вікенду в Берліні був фестиваль українського кіно».

Петті, учасниця фокус-групи

Один із учасників фокус-груп почав вивчати українську після того, як його батьки прийняли в себе в будинку вимушених мігрантів з України, і практикує мову через спілкування з ними:

«Я живу у Фюрті, мої батьки живуть у Бремені, у них зараз вдома дев'ять українців. Звичайно, коли я там перебуваю, то маю можливість розмовляти українською».

Томас, учасник фокус-групи

Прагматично-професійний чинник та євроінтеграція. На відміну від ситуації до 2022 року, студенти все

частіше розглядають українську мову як інструмент для майбутньої кар'єри. Цей прагматизм підсилюється курсом України на вступ до ЄС, що потенційно надає українській статусу офіційної мови Євросоюзу та відкриває нові кар'єрні перспективи для тих, хто знає українську. Студенти різних спеціальностей (політологи, юристи, економісти) пов'язують своє майбутнє з процесами відбудови України:

«Вони [студенти] мені сказали: війна закінчиться, і Україну треба буде відбудовувати. І хто буде відбудовувати? Ті, які знають мову... Мову треба знати, щоб розбудовувати, тому що все закінчиться, а жити треба далі».

Наталія Оберсте-Берггаус

Також знання української є актуальним для майбутніх чи чинних німецьких учителів, які стикаються з великою кількістю українських дітей у класах і потребують мови для педагогічної комунікації:

«Студенти-педагоги попросили просто загальне уявлення про українську мову... Вони хотіли вивчити хоч кілька фраз: «Привіт», «Як справи?», «Ти молодець»».

Олеся Палінська

Одна з учасниць фокус-груп, Габріела, також згадує цей чинник: вона працює вчителькою, в її класі є кілька дітей з України, і вона хотіла б вивчити українську на базовому рівні, щоб

використовувати її в приватній комунікації з учнями.

Особисті зв'язки та пошук ідентичності.

Війна спричинила найбільший рух біженців у Європі з часів Другої світової війни, що призвело до розмивання меж між вивченням української як іноземної та як успадкованої. В університетських аудиторіях збільшилася кількість студентів, які мають українське коріння (діти трудових мігрантів, російськомовні українці або нащадки попередніх хвиль еміграції) і прагнуть відновити втрачений зв'язок із культурою:

«У мене є теж така студентка, де батьки з України, але це російськомовні батьки... Для неї рідна мова вже німецька, але вона прийшла вивчати українську, тому що це мова її дідусів і бабусь».

Олена Сайковська

Також значною є мотивація, пов'язана з приватним життям — наявністю партнера або друзів з України:

«Спілкування з родиною дівчини або з родиною хлопця теж дуже сильно мотивує».

Олеся Лазаренко

«Мій партнер з Донецька, ми разом вивчаємо українську мову. Це, звичайно, допомагає, перш за все, вивчити повсякденну мову, чого, на мою думку, іноді не вистачає на мовних курсах. Ми читали Шевченка і Лесю Українку, але те, як просто

реагувати в повсякденних ситуаціях, використовуючи розмовну мову, я насправді вчуся саме через ці розмови».

Штефані, учасниця фокус-групи

Іноді можемо спостерігати поєднання кількох мотивацій, наприклад, Яспер, учасник фокус-групи, вивчає політологію і бачить свою майбутню кар'єру в тематиці Східної Європи, водночас він зустрічається з україankoю, котра заохочує його вивчати українську мову. До повномасштабного вторгнення студенти мали можливість відвідувати мовні курси або проходити волонтерську практику в Україні, деякі з них відвідують Україну і зараз з професійних чи особистих причин.

Інформаційний запит та онлайн-навчання. Специфічним трендом стало використання вивчення мови як способу отримання достовірної інформації. Користувачі онлайн-платформ (Preply, italki) часто шукають репетиторів, які перебувають безпосередньо в Україні, щоб отримувати новини з перших вуст, оминаючи фільтри медіа. Це підтверджується і словами студентів, які використовують месенджери для моніторингу подій:

«Я використовую Telegram в основному тільки для того, щоб читати українські новини... Я перевіряю вранці, що відбувається в Україні, і читаю це українською».

Клара, учасниця фокус-групи

При цьому дослідники застерігають: без довгострокових структурних інвестицій нинішній сплеск інтересу ризикує залишитися тимчасовим явищем, і академічна спільнота може знову виявитися не готовою до реалій регіону⁹⁹. Олеся Палінська зауважує, що *«студенти стають набагато прагматичнішими... Для чого вчити ще одну мову і тратити ще два роки?»*, особливо якщо вони бачать, що українці в побуті часто переходять на російську.

Таким чином, мотивація до вивчення УМІ еволюціонувала від ситуативної реакції на кризу до усвідомленого вибору, де перетинаються політична солідарність, кар'єрний розрахунок у контексті євроінтеграції та пошук культурного коріння. Однак цей процес потребує тривалих інвестицій з боку України зокрема.

Навчально-методичне забезпечення викладання УМІ

Рівень забезпеченості навчальними матеріалами для вивчення української мови в Німеччині характеризується парадоксальною ситуацією: з одного боку, ринок ресурсів активно наповнюється новими виданнями, з іншого — існує критичний дефіцит якісних сучасних підручників, адаптованих саме для німецькомовної аудиторії. Більшість респондентів та дослідників вказують на те, що наявні матеріали часто розраховані або на навчання в мовному середовищі (в Україні), або на студентів зі слов'янським бекграундом, що робить їх малоефективними для німецьких початківців. Через це викладачі змушені вдаватися до методики компіляції, створюючи власні курси з уривків різних посібників, оскільки

«жоден підручник не задовольняє потреби на 100%»:

«Досі нема повноцінного навчального комплексу на рівні А1, такого, який би відповідав державним стандартам».

Оксана Туркевич

Ключовою проблемою є **брак підручників з німецькою мовою як посередником**. Більшість сучасних комунікативних підручників створені на базі англійської або є одномовними, що створює додатковий когнітивний бар'єр для німців:

«Українсько-німецьких підручників дуже мало. А вимога — українсько-

99 S. Worschech, «Zur Zukunft der Ukraine-Studien», *Ukraine-Analysen*, no. 286 (2023): 12-14.

німецьке видання, тому що не може прийти німець і вивчати за українсько-англійським чи українсько-французьким».

Наталія Оберсте-Берґгаус

Окремим викликом є застарілість або невідповідність контенту інтересам сучасної молоді; підручники, створені в Україні, часто не резонують з європейським контекстом:

«Ані ті люди, які працюють тут, не роблять універсального підручника, ані ті люди, які працюють там, в Україні, не роблять того підручника, який задовільнить мене, тому що вони не є в тому середовищі, вони не знають проблем, які зараз є в Німеччині. Мусимо співпрацювати».

Віра Маковська

Також існує проблема доступності: якісні видання (як серія «Яблуко») часто є дорогими для студентів або їх важко придбати в Німеччині через відсутність у місцевих книгарнях та на платформах типу Amazon.

Еволюція підручників: українські та німецькі видання

Викладачі здебільшого не спираються на один базовий підручник, а використовують компілятивний метод, поєднуючи українські видання (створені для навчання в мовному середовищі) та німецькі/австрійські

видання (створені для німецькомовної аудиторії, але часто застарілі або методично недосконалі).

Найбільш згадуваним ресурсом є серія підручників «Яблуко» (УКУ), що має репутацію сучасного комунікативного курсу, однак його використання в німецькому контексті наштовхується на суттєві перешкоди. Студенти та викладачі наголошують на високій вартості комплекту (підручник + зошит), яка може сягати 100 євро, та складнощах із доставкою, оскільки книга не є доступною на популярних платформах на кшталт Amazon:

«Я взяла підручник «Яблуко», я його також запропонувала, але для студентів це задорого... Вони на 13 тижнів не будуть купувати підручник, який біля 100 доларів коштує, на жаль».

Наталія Оберсте-Берґгаус

Крім того, «Яблуко» розраховане на інтенсивне вивчення в мовному середовищі, що робить його занадто складним для німецьких студентів, які мають лише 2–4 години занять на тиждень і не володіють іншими слов'янськими мовами:

«Я пробувала цей семестр використовувати трохи «Яблуко». Я не скажу, що він мені дуже добре пішов... Це ніби початковий курс, але не для початківців, занадто їм складно було».

Олеся Палінська

Підручник «Ukrainisch für Anfänger» (зображення з сайту Buske, взято 15 вересня 2026)

Підручник «Ukrainisch für Anfänger und Fortgeschrittene» (зображення з сайту Thalia, взято 15 вересня 2026)

Серія «**Крок**» часто використовується як базова для початкових рівнів завдяки своїй структурованості та нейтральності мови:

«Я часто беру, наприклад, «Крок 1», починаю з нього: мені він компактніший, ніж, наприклад, elementary «Яблуко». Студенти з ним не можуть впоратися насправді».

Олена Сайковська

Також існує гостра потреба в підручниках, адаптованих саме для німецькомовної аудиторії, оскільки наявні ресурси часто орієнтовані на навчання в Україні або використовують англійську мову як посередника. Наразі є кілька таких видань, кожне з яких має свою специфіку. Підручник «Ukrainisch für Anfänger» (В. Колбіна, С. Сотникова)¹⁰⁰ є доступним (близько 30 євро) і широко представленим у німецьких книгарнях: 18 уроків базового курсу

присвячені українській граматиці, яка поступово вводиться на основі двомовних текстів, що стимулюють спілкування, ілюструється таблицями та прикладами речень і пояснюється німецькою мовою. Видання цінується за граматичну базу, але критикується за застарілість («чорно-білий»), брак комунікативних вправ та відсутність робочого зошита:

«Це, звичайно, такий класичний підручник. Як граматичний підручник, я б сказала, він дуже добрий. Але ж хочеться, щоб вони все це в реальних ситуаціях могли використовувати».

Наталія Оберсте-Берггаус

Підручники Людмили Шуберт, зокрема «Ukrainisch für Anfänger und Fortgeschrittene»¹⁰¹ (призначений для учнів, для яких німецька є рідною мовою — як початківців, так і тих, хто продовжує вивчення, незалежно від наявності попередніх знань інших

100 V. Kolbina and S. Sotnykova, *Ukrainisch für Anfänger* (Hamburg: Buske, 2022).

101 L. Schubert, *Ukrainisch für Anfänger und Fortgeschrittene: Übungen und Dialoge* (Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2008).

Підручник
«Українська
мова в бізнесі.
Підручник для
студентів. Рівень С2»
(зображення з сайту
Księgarnia Internetowa¹⁰², взято 15 вересня
2026)

Підручник
«Українська мова
в дипломатії
та політиці.
Підручник
для студентів»
(зображення з
сайту Wydawnictwa Uniwersytetu
Warszawskiego, взято
15 вересня 2026)

слов'янських мов), використовуються для академічного викладання, зокрема філологам, оскільки містять хороші порівняння з німецькою граматику, але вважаються студентами дещо сухими.

Також гостро стоїть питання вартості підручників та їх логістики:

«З навчальними матеріалами для мене теж було дуже складно. Особливо тому, що, здається, для високого рівня «Яблуко» є єдиним варіантом, а я вважаю ціну дуже високою».

Штефані, учасниця фокус-групи

«Я можу замовити його в Україні. Це добре, але треба знати, де це знайти. Це коштує грошей, і я не можу замовити його в Німеччині».

Фелікс, учасник фокус-групи

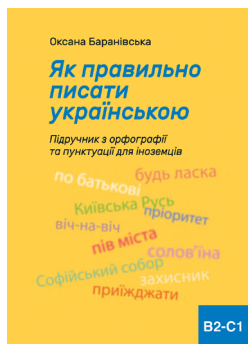
У відповідь на дефіцит адаптованих матеріалів в академічному середовищі Німеччини з'являються новітні методичні розробки, що враховують специфіку німецького студента. Зокрема, Наталя Оберсте-Берггаус запропонувала підхід, який дозволяє знизити мовну тривожність у початківців, використовуючи мовні якорі (наприклад, слова «мама», «телефон», «університет») та інтегруючи їх у перші заняття разом із фонетикою та сучасною культурою¹⁰².

Ринок також поступово наповнюється новими спеціалізованими виданнями для високих рівнів, створеними осередками україністики різних країн. Серед таких відзначають видання Варшавського університету «Українська мова в бізнесі. Рівень С2»¹⁰³ та «Українська мову в дипломатії та політиці»¹⁰⁴ — ресурси фахової мови, які позитивно

102 N. Oberste-Berghaus, «Phonetik, Kognaten und Kultur».

103 С. Романюк і Л. Колібаба, *Українська мова в бізнесі. Рівень С2* (Варшава: Видавництво Варшавського університету, 2023).

104 С. Романюк, Л. Колібаба, і О. Антонів, *Українська мова в дипломатії та політиці. Підручник для студентів* (Варшава: Видавництво Варшавського університету, 2025).

Підручник «Як правильно писати українською: Підручник з орфографії та пунктуації для іноземців» (зображення з сайту Wydawnictwo Księgarnia Akademicka, взято 15 вересня 2026)

лексику воєнного часу, що особливо важливо для іноземців, які подорожують в Україну:

«Я люблю користуватися українсько-німецьким словником, він дуже хороший, але там ще бракує цілої низки слів на тему війни, а вони зараз абсолютно необхідні. Тому, мабуть, потрібно якось доповнити навчальні матеріали з огляду на поточну ситуацію. Я думаю, що просто важливо знати деякі основні слова, наприклад, «повітряна тривога» — таке просто потрібно знати».

Фелікс, учасник фокус-групи

Інший момент, який згадують студенти: бажано, щоб підручники містили літературний стандарт і ширше описували регіональні відмінності — це стосується не тільки мови, а й тематики підручників, які наразі виглядають дещо «львовоцентричними», за словами Фелікса, учасника фокус-групи.

«Коли відкриваємо нову сторінку в «Яблуку», моя вчителька знову каже: «О, давайте знову дізнаємося, який чудовий Львів і які там є чудові речі». Це вже стало таким собі жартом між нами двома».

Штефані, учасниця фокус-групи

оцінюють викладачі та студенти в Німеччині:

«Я вважаю, що зараз є досить хороша, відносно нова книга «Українська для дипломатів», яка відкриває специфічну сферу застосування для високих рівнів».

Лукас, учасник фокус-групи

Також згадують новий посібник з Краківського університету «Як правильно писати українською: Підручник з орфографії та пунктуації для іноземців»¹⁰⁵. Водночас ключовою проблемою залишається відсутність універсального підручника для німецького середовища, створеного колективом авторів, які мають досвід викладання саме в Німеччині.

Також студенти зазначають, що нові підручники і словники обов'язково мають враховувати нові реалії і містити

105 О. Баранівська, Як правильно писати українською: Підручник з орфографії та пунктуації для іноземців (Краків: Видавництво Ягеллонського університету, 2025), <https://doi.org/10.12797/9788383682310>.

При укладанні підручників для німецькомовних студентів слід враховувати той факт, що ця аудиторія чутлива до питань співвідношення мовного регіонального розмаїття і літературного стандарту, оскільки їхня рідна німецька мова містить багато діалектів і є поліцентричною — німецька в Німеччині, Австрії і Швейцарії має відмінності в фонетиці та словниковому складі.

З іншого боку, так звана «львовоцентричність» підручників з української мови як іноземної спричинена низкою факторів, передусім тим, що Львів, особливо до повномасштабного вторгнення, пропонував розмаїття мовних курсів та літніх шкіл, а найпопулярніші підручники «Яблуко» та «Крок» укладені викладачами з львівських університетів. Проте студенти вважають, що підручники мають репрезентувати Україну як цілісність, а не орієнтуватися на один регіон:

«Укладачі підручників думають, що це австрієць і німець, і він хоче, так би мовити, місто, яке найближче. Але, можливо, більшість студентів радше цікавляться якимись промисловими районами на Луганщині, про які співає Жадан, а не тільки причепуреним Львовом».

**Лукас,
учасник фокус-групи**

Використання цифрових інструментів та штучного інтелекту

Цифровізація навчального процесу стала невіддільною частиною викладання УМІ в Німеччині. Респонденти вказують на широке застосування мобільних додатків, онлайн-платформ та інструментів штучного інтелекту як для самостійного навчання, так і для урізноманітнення аудиторних занять. Найпопулярнішим інструментом для входу в мову залишається **Duolingo** — більшість студентів використовують його як перший крок для ознайомлення з абеткою та базовою лексикою, однак критикують за відсутність граматичних пояснень та комунікативної глибини:

«Щоб зацікавити, це супер. Щоб взагалі вивчити алфавіт, це було дуже корисно. Але оскільки там щодо української мови насправді немає жодних граматичних пояснень, я вважаю, що, мабуть, мені було б легше, якби я почала інакше».

Штефані, учасниця фокус-групи

Для вивчення лексики студенти використовують додатки інтервального повторення, такі як **AnkiDroid**, **AnkiCards**, завантажуючи туди готові списки слів (наприклад, від ресурсу Ukrainian Lessons):

«Я просто щоранку 10 хвилин сиджу і проходжу його, бо інакше у мене

*виникає відчуття, що я не можу про-
сунутися вперед із словниковим
запасом».*

Ола, учасник фокус групи

Серед інструментів перекладу без-
заперечним лідером є **DeepL**, який
користувачі оцінюють значно вище за
Google Translate:

*«Google Перекладач, здається,
погано це робив. З 2022 року DeepL
знає українську мову, і дуже добре.
Це мене дуже потішило, бо раніше
майже нічого не було для онлайн-пе-
рекладу».*

Фелікс, учасник фокус-групи

Щодо використання штучного інте-
лекту, то студенти та викладачі
починають інтегрувати його інстру-
менти, зокрема **ChatGPT**, у навчальний
процес для вирішення конкретних
лінгвістичних завдань, як, наприклад,
перевірка наголосів, створення текстів
з пропусками або тренування грама-
тичних форм:

*«Я щойно почала це використо-
вувати через нагальну потребу
потренуватися в родовому відмінку.
Я просто попросила, наприклад,
створити тексти з пропусками, щоб я
могла потренуватися. Я також спро-
бувала розмови, і це дійсно, як не
дивно, добре спрацювало».*

**Штефані,
учасниця фокус-групи**

Кілька студентів згадували, яка корис-
туються платформою **Ukrainian Lessons
Podcast** Анни Огойко, що допома-
гає засвоювати повсякденну лексику.
Назагал позитивно оцінюючи цей
ресурс, студенти зазначають і його
обмеження, а саме те, що, крім укра-
їнської, там застосовується англійська
як мова пояснень та інструкцій, що не
дає змогу сфокусуватися суто на укра-
їнській мові, особливо для студентів,
для котрих англійська не є рідною:

*«Ukrainian Lessons Podcast від Анни
Огойко чудовий, але, звичайно, пере-
дусім англійською. Це ще одна певна
перешкода для носія німецької мови
і ще один обхідний шлях у голові, бо
спочатку треба перекласти англій-
ську, і матеріали є, але треба мати
відповідні знання англійської, якщо
хочеш ними користуватися».*

Фелікс, учасник фокус групи

Студенти також використовують мож-
ливості пасивно сприймати українську
в позаурочний час, наприклад, під час
читання української сучасної літе-
ратури чи відвідування культурних
заходів, а також користуючись плат-
формою **Netflix**:

*«Я люблю дивитися фільми на Netflix,
де зараз є дуже багато фільмів з
українською аудіодоріжкою. Там
можна послухати українську мову.
Приємно, коли ти починаєш розуміти
кожне десяте слово».*

Томас, учасник фокус-групи

Викладачі активно використовують платформи для гейміфікації та інтерактивності, щоб урізноманітнити заняття, особливо з огляду на брак сучасних паперових матеріалів:

«Я дуже часто використовую Kahoot, наприклад, на своїх заняттях. Також використовую і створюю завдання LearningApps, інтерактивні вправи.

Олеся Палінська

Їх немає, наприклад, як додатка до книжок, аце дуже легкий і зручний ресурс»

Вікторія Гарбуз

Ключовою проблемою, на яку вказують досвідчені викладачі, є відсутність єдиної бази якісних, готових до використання цифрових уроків.

Взаємодія навчальних осередків

Внутрішня співпраця в ФРН

Система викладання УМІ в Німеччині характеризується високим рівнем децентралізації: за відсутності єдиного координаційного центру (на кшталт Гете-Інституту чи Британської Ради) професійна спільнота викладачів-україністів самоорганізовувалася через особисті контакти, спільні наукові проекти та академічні ініціативи. Ключовою особливістю взаємодії є те, що вона часто тримається на ентузіазмі конкретних особистостей, а не на довготривалих стратегіях університетів:

«Не скажу про цілу Німеччину, принаймні те, що я бачила, на 90% тримається на горизонтальних зв'язках. Співпраця, проекти. Всі ці меморандуми — це імітація діяльності. Насправді неформальне середовище працює набагато краще».

Прикладом спільних академічних заходів є багаторічний проєкт Грайфсвальдський Українікум ([Greifswalder Ukrainicum](#)), який реалізовує Грайфсвальдський університет, співпрацюючи, наприклад, з Тьобінгенським:

«В Грайфсвальді я викладала на багатьох Українікумах. І тоді завжди приїздили мої студенти [студенти Олени Сайковської з Тьобінгена]».

Олена Сайковська

«Я сім разів була на літній школі Greifswalder Ukrainicum. До війни це був чи не єдиний такий в Німеччині центр, де діяли українські студії. Це чудова літня школа, де влітку студентам дають стипендію, вони з цілої Європи приїжджають і дізнаються про Україну і вивчають українську мову. Після війни [повномасштабного вторгнення] там з'явилися історики, перекладачі, журналісти — люди, які

вже мали фахову зацікавленість. Це було для нас нове, бо до того це була інша аудиторія».

Олена Сичнак

Свою чергою, у Тьобінгенському університеті організовують зимові школи, до яких залучають колег з інших університетів, зокрема з Віадріни:

«Коли ми робили нашу українську зимову школу, в нас була пані Олесь Лазаренко, яка викладає українську мову у Віадріні. Мої студенти їздили у Віадріну на літню українську школу до пані Олеси».

Олена Сайковська

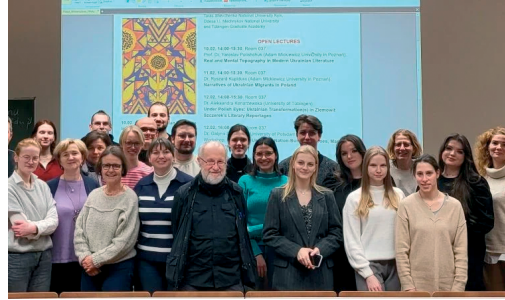
Важливим аспектом співпраці є також консультації щодо впровадження системи сертифікації мовних знань (UNIcert): Європейський університет Віадріна став першим у цьому напрямку і ділиться досвідом з іншими.

«За нашим прикладом пішов Регенсбург. Оксану Туркевич я консультувала в цих питаннях, і вона мені потім підтвердила, що Регенсбург теж сертифікував українську мову».

Олесь Лазаренко

У деяких регіонах співпраця формалізована через університетські союзи:

«Лейпцизький університет входить до Середньонімецького універ-

Учасники зимової школи українських студій у Тьобінгеми 2025 рік (зображення з сайту Taras Shevchenko National University of Kyiv, International Relations office, опубліковано 19 лютого 2026)

ситетського союзу (Unibund) і має офіційну співпрацю з Університетом імені Фрідріха Шиллера в Єні та Університетом імені Мартіна Лютера у Віттенберзі. У рамках цієї співпраці студенти одного з трьох університетів можуть відвідувати курси в партнерських закладах. У мене було 2 студенти (у різних семестрах) з університету Єні, які приїздили в Лейпциг вивчати українську мову».

Вікторія Гарбуз

Співпраця також відбувається на базі професійних об'єднань, які слугують майданчиками для зустрічей та обміну досвідом. Олесь Лазаренко виділяє роль Об'єднання мовних центрів ([Arbeitskreis der Sprachenzentren](#)) та Німецько-українського академічного товариства ([Deutsch-Ukrainische Akademische Gesellschaft](#)):

«Напрямок «Українська мова як іноземна» почав активно розвиватися, і я, будучи членкинею

Німецько-українського академічного товариства, також сприяла тому, щоб зорганізувати різні групи за інтересом щодо викладання української мови. У нас було кілька зустрічей чудових, тобто ми почали вже всі координуватися».

Олеся Лазаренко

Відносно нові у цьому середовищі викладачі відзначають важливість таких зустрічей для інтеграції у професійну спільноту.

Таким чином, взаємодія осередків у Німеччині переважно є гнучкою, ситуативною та солідарною, спрямованою на взаємопідтримку в умовах обмежених ресурсів та нестабільного фінансування лекторатів і реалізується у кількох форматах: **спільна організація академічних подій** — літні та зимові школи, конференції та воркшопи; **обмін експертизою** — консультації щодо сертифікації мовних рівнів (UNlcert), взаємні гостьові лекції та рецензування навчальних матеріалів; **інформаційна підтримка** — координація через соціальні мережі та професійні групи для швидкого обміну новинами та вакансіями.

Співпраця з Україною

Взаємодія німецьких осередків україністики з українськими університетами та інституціями є ключовим

елементом підтримки фахового рівня викладання УМІ, особливо в контексті процесів деколонізації славістичних студій, що вимагають прямого діалогу з носіями експертизи без посередників¹⁰⁶. Аналіз інтерв'ю свідчить про те, що ця співпраця реалізується переважно через особисті контакти викладачів, хоча формальні угоди про партнерство існують у багатьох університетах.

Деякі німецькі університети мають підписані меморандуми про співпрацю з українськими вишами (передусім ЛНУ та КНУ). Однак респонденти зазначають, що часто ці угоди залишаються декларативними, особливо в умовах війни, коли академічна мобільність і фінансування є обмеженими.

Водночас практична взаємодія є інтенсивною там, де є конкретний запит на методичне забезпечення або підвищення кваліфікації. Найактивніша співпраця відбувається з кількома ключовими центрами в Україні, які виступають донорами матеріалів та експертизи, а саме:

УКУ. Співпраця стосується насамперед навчальних матеріалів (зокрема, використання серії «Яблуко») та сертифікації — УКУ виступає партнером у тестуванні нових форматів іспитів:

«З нами скотактував УКУ і запропонував протестувати на наших

106 О. Saykovska, «War in Ukraine».

студентах іспит «Українська мова в міжнародному форматі». Представниця університету приїжджала і проводила цей іспит».

Вікторія Гарбуз

КНУ. Особливо відзначається роль Ганни Швець, керівниці сертифікованої програми «Методика навчання української мови як іноземної», у безперервному професійному розвитку викладачів, які працюють за кордоном:

«Я буквально нещодавно закінчила курси підвищення кваліфікації в Київському університеті у Ганни Швець. Я вважаю, що це просто надзвичайно. Мені дуже сподобалися ці курси: методично все виважено, прекрасні лекції».

**Конфіденційно,
викладач університету**

ЛНУ. Співпраця на рівні кафедри українського прикладного мовознавства дозволяє інтегрувати наукові напрацювання в навчальний процес:

«Третій, дуже потужний центр з вивчення методики викладання української мови як іноземної — ЛНУ».

Олеся Лазаренко

Також згадуються контакти з ТНТУ (зокрема з Лесею Назаревич) та Одеським політехнічним університетом. Ефективним форматом співпраці

респонденти вважають запрошення українських викладачів на літні школи та стажування, що забезпечує живий контакт студентів з актуальною мовою та методикою:

«В нас, наприклад, цього року викладала Леся Назаревич з Тернополя. У нас викладала Ганна Швець з Києва [КНУ], і в нас викладала Наталя Багнюк з Католицького університету [УКУ]. Ми домовилися, що Католицький університет матиме зараз нову спеціальність, і наш проєкт горизонтальний, тобто її студенти, можливо, будуть у нас практикуватися впродовж року».

Віра Маковська

Попри позитивні приклади, існують системні перешкоди. Серед проблемних аспектів виокремлюють відсутність системної політики України щодо фінансування лекторатів за кордоном, що ставить українські студії в нерівні умови порівняно з іншими слов'янськими мовами:

«Хорватія завжди це робила і продовжує оплачувати лектора хорватської мови. Україна ніколи, за всі роки своєї незалежності, не фінансувала жодного лектора в жодному куточку світу».

Оксана Туркевич

Такий стан речей корелює з висновками дослідників про те, що українські студії часто залежать від

короткострокових грантів і не мають сталої інституційної бази¹⁰⁷.

Також відчувається брак ініціативи від України в організації культурних заходів під ключ, які могли би заповнити нішу культурної дипломатії:

«Якби з української сторони багато було ще таких готових проєктів, готових заходів. Якщо нам зараз подзвонять і скажуть: «У нас є такий готовий захід і приїжджає Жадан», то ми дамо цю платформу зразу ж».

**Конфіденційно,
викладач університету**

Загалом співпраця з Україною є активною, але тримається переважно на ентузіазмі окремих осіб, а в умовах стратегічного курсу на євроінтеграцію, який передбачає зростання потреби у фахівцях зі знанням мови, така модель потребує трансформації у бік сталої інституційної та фінансової підтримки з боку української держави.

Міжнародна співпраця (поза Україною)

Міжнародна співпраця німецьких осередків україністики з партнерами поза межами України також переважно спирається на особисті наукові контакти викладачів і спільні європейські академічні платформи. Географія співпраці

охоплює насамперед країни-сусідки (Польща, Чехія), а також ширший європейський і трансатлантичний контекст.

Німецькі викладачі використовують методичні напрацювання польських колег, зокрема з Варшавського університету, що заповнюють нішу фахових підручників:

«Українська мова в дипломатії та політиці — це видав Варшавський університет, кафедра україністики, і наші колеги, Світлана Романюк».

Олеся Лазаренко

Важливим майданчиком для інтеграції німецьких студентів у міжнародний контекст є Міжнародний орфографічний конкурс у Ягеллонському університеті. Участь німецьких студентів у таких заходах ламає стереотип про україністику як виключно внутрішньослов'янську справу:

«Мої студенти були першими студентами з неслов'янських країн, тому що переважно в цьому конкурсі брали участь студенти і студентки зі слов'янських країн: Польща, Сербія, Хорватія, Чехія, Словаччина».

Олеся Лазаренко

Також студенти та викладачі з Німеччини регулярно беруть участь у наукових заходах у Вроцлаві та

107 N. Koval et al., *Ukrainian and Crimean Tatar Studies*.

Гданську, що сприяє обміну досвідом у сфері лінгводидактики.

Відзначається плідна співпраця з Університетом Палацького в Оломоуці:

«У Чехії, у Оломоуці, прекрасна україністика, яка функціонує вже 30 років майже. Що два роки збирається симпозіум україністів, власне, в Оломоуці».

Олеся Лазаренко

За словами іншої респондентки, Олеси Палінської, Відень слугує важливим центром методичної підтримки, зокрема через воркшопи, які, хоч іноді й проводяться в рамках суміжних дисциплін (русистики), дозволяють імплементувати нові методики у викладання української. Варто зазначити, що науковці також проводять спільні дослідження мовної ситуації в обох країнах, наприклад, щодо білінгвізму українських біженців у Німеччині та Австрії¹⁰⁸.

За словами тієї ж респондентки, участь у міжнародних заходах, таких як Конгрес славістів у Парижі, дозволяє інтегрувати українську проблематику у світовий контекст, навіть попри певні політичні ускладнення (йдеться про офіційну відмову української делегації брати участь у Конгресі через присутність представників РФ). Респондентка Олеся Лазаренко зазначає,

що у літніх школах у Німеччині беруть участь студенти з Франції, які досліджують специфічні міждисциплінарні теми, наприклад, взаємозв'язок їдиш та української мови.

З метою трансатлантичної співпраці німецькі університети приваблюють студентів і дослідників із США та Канади. Це створює певні методичні виклики, пов'язані з відмінностями в освітніх традиціях:

«Коли в мене були студенти за Еразмусом, наприклад, з Америки, потрібна була абсолютно інша методика викладання. Вони по-іншому вивчають мову».

Олена Сайковська

Олеся Палінська додає, що для американців особливою складністю є відсутність розуміння флективної системи мови, що вимагає від викладача додаткової адаптації матеріалу. Респондентка з Грайфсвальдського університету вказує на зростання інтересу з боку американських дослідників до участі в літніх школах (зокрема «Greifswalder Ukrainicum»):

«Зараз у нас є теж запит із Америки. Звичайно, їм цікаво приїхати в Європу, провести час в такому середовищі».

Віра Маковська

108 V. Warditz and N. Meir, «Ukrainian–Russian Bilingualism in the War-Affected Migrant and Refugee Communities in Austria and Germany: A Survey-Based Study on Language Attitudes», *Frontiers in Psychology* 15 (May 2023), <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1364112>.

Висновки

Викладання УМІ в Німеччині переживає етап безпрецедентної трансформації: з маргінальної ніші дисципліна перетворилася на об'єкт стратегічного інтересу, стимулюючи загальний процес деколонізації славістичних студій. Водночас інституціоналізація відбувається нерівномірно: з одного боку, університети оперативно відреагували на попит відкриттям мовних курсів, проте створення сталих академічних структур — професорських посад і кафедр — гальмується бюрократичними процедурами та відсутністю довгострокового фінансування. Система викладання УМІ значною мірою спирається на короткострокові грантові проєкти та індивідуальний ентузіазм викладачів, що створює ризики згорання програм після спаду медійної уваги до війни. Водночас фіксуються позитивні зрушення у формуванні мережевих структур: знаковим стало створення за підтримки DAAD нових дослідницьких центрів в університетах Віадрина та Регенсбурзькому, а також запуск мережі KIU, що об'єднує ресурси кількох університетів для забезпечення повного циклу викладання УМІ від A1 до C1.

Мотиваційний профіль аудиторії еволюціонував від емоційного пориву солідарності 2022 року до прагматичного інтересу, зумовленого перспективами євроінтеграції та процесами відбудови України. Попри це, галузь стикається з низкою критичних

викликів. По-перше, спостерігається гострий дефіцит підручників, адаптованих саме для німецькомовних студентів, що змушує викладачів самостійно компілювати матеріали з різних джерел. По-друге, гетерогенність навчальних груп (початківці, студенти зі слов'янським бекграундом та носії успадкованої мови) вимагає диференційованих методик, до яких система часто не готова. По-третє, відсутність можливості скласти іспит на державний сертифікат з української мови в Німеччині знижує її кар'єрну привабливість, а поширеність російської мови серед українських біженців створює додатковий демотиваційний чинник для німецьких здобувачів освіти.

Студенти очікують більш системного підходу до викладання української мови, створення якісних підручників для різних рівнів, запровадження мережі мовних курсів у різних містах Німеччини та онлайн, розробки двомовних українсько-німецьких мобільних додатків для вивчення мови, а також додатків для пошуку партнерів для мовних тандемів. Ці очікування стосуються не тільки і не стільки академічних та комерційних освітніх структур всередині Німеччини, а й спрямовані на посилення фінансування культурного сектору та інституцій культурної дипломатії, ефективності їхньої діяльності за кордоном, що прямо залежить від зусиль української сторони.

Викладання УМІ у Французькій Республіці

Особливості викладання УМІ в академічному та позаакадемічному середовищах

Характеристика середовища

Викладання УМІ у Франції характеризується унікальною історичною та інституційною специфікою, що відрізняє його від німецького чи польського досвіду. Якщо в інших країнах мережа осередків є більш децентралізованою, то французька модель тривалий час розвивалася за принципом «центр-периферія»: домінував один сильний осередок на тлі загальної маргіналізації дисципліни¹⁰⁹. Українські студії у Франції тривалий час розглядалися крізь призму русистики — ця тенденція сформувалася ще за часів Холодної війни й призвела до відтворення російських

імперських наративів в академічному дискурсі. Однак події після 24 лютого 2022 року запустили незворотні процеси трансформації: українська мова набуває суб'єктності, перетворюючись з об'єкта вузького наукового інтересу на інструмент стратегічного партнерства, необхідний для дипломатії, безпеки та економіки¹¹⁰.

Ключовою особливістю французької системи є виняткова роль **Національного інституту східних мов і культур (Institut national des langues et civilisations orientales, INALCO)** у Парижі. Завідувачка кафедри українських студій Ірина Дмитришин так

109 Situation Report — Ukrainian Studies in Europe (Inalco University, Charles University, University of Warsaw, and Taras Shevchenko National University of Kyiv, March 2025).

110 G. Dore and A. Oleksiyenko, «Ukrainian and Crimean Tatar Studies in the World: Problems, Needs, Perspectives», *Nationalities Papers* (2022).

пояснює унікальність їхньої автономної моделі:

«Наша кафедра ніколи не була відгалуженням російського департаменту. Вона була одразу створена як кафедра української мови у складі департаменту європейських мов».

Ірина Дмитришин

«Перші чотири курси на заняттях сидять разом, вони всі початківці. Фінансувати групи, у яких менше ніж 20 студентів, університет не може. Тому доводиться саджати їх усіх разом — початківців і тих, що продовжують. Це дуже складно і неефективно».

Наталя Шевченко

В інших університетах (Люм'єр Ліон 2¹¹¹, Бордо III, Страсбург) українська мова інтегрована як вибіркова дисципліна або курс мовного центру (підпорядкована модель). В Університеті Люм'єр Ліон 2 мова викладається у міжфакультетському центрі:

«У нас така специфіка: він як між-фак в Україні. У нас в університеті 30 тисяч студентів, і в мовному центрі навчаються одинадцять тисяч. Тобто вони всі проходять через мовний центр, і всі мови викладаються у нашому мовному центрі».

Наталя Шевченко

Викладачі регіональних університетів наголошують на складнощах такої моделі:

Аналіз вебсайтів провідних французьких університетів, зокрема Сорбонни, показує повну відсутність структурованих програм з УМІ у попередні роки. Навіть профільні асоціації фіксували наявність сильних російських студій за відсутності аналогічних українських структур¹¹². Хоча в Університеті Париж 1 Пантеон-Сорбонна існують спеціальні програми підтримки та спрощені процедури вступу для українських студентів¹¹³, ці заходи спрямовані на інтеграцію українців у французьку систему освіти, а не на викладання української мови для іноземців.

Для систематизації інституційного ландшафту провідні академічні осередки Франції згруповано відповідно до статусу української мови в їхніх програмах (див. [Таблицю 2](#), стор.90).

111 Université Lumière Lyon 2, «2e Langue — UE complémentaire libre», останнє оновлення 10 жовтня 2025, <https://www.univ-lyon2.fr/formation/2e-langue-ue-complementaire-libre>.

112 Association française des russisants (AFR), «PARIS : Université Paris Sorbonne — Fiche générale», 14 травня 2021, <https://www.afr-russe.fr/spip.php?article982>.

113 Campus France, «Modalités de candidatures pour les étudiants ukrainiens 2023/2024», переглянуто 9 вересня 2026, <https://www.campusfrance.org/fr/modalites-de-candidatures-pour-les-etudiants-ukrainiens-20232024>.

Таблиця 2. Академічні осередки, де викладається у країнська мова (автономна, підпорядкована моделі)

№ п/п	Назва інституції	Структурна одиниця (кафедра/центр), де викладається українська мова	Тип викладання	Можливі рівні вивчення	Особливості
1	Національний інститут східних мов і культур (Institut national des langues et civilisations orientales, INALCO), Париж	Кафедра українських студій (у складі департаменту європейських мов)	Окрема спеціальність (автономна модель) — повний цикл вищої освіти	A1–C2	Єдина державна інституція у Франції з автономною кафедрою. Пропонує також програми «Диплом університету», вечірні курси, літні школи. Реалізує проєкт « Українська бібліотека ». Розробляє онлайн-ресурси для вивчення УМІ.
2	Університет Люм'єр Ліон 2 (Université Lumière Lyon 2)	Міжфакультетський мовний центр (CeRLA)	Вибіркова дисципліна або курс мовного центру (підпорядкована модель)	A1–A2	Об'єднує початківців та студентів вищих курсів в одну групу через вимоги рентабельності (мінімум 20 осіб). Пропонує вечірні курси для дорослих та щорічні заходи української культури.
3	Університет Бордо III (Université Bordeaux Montaigne)	Кафедра слов'янських мов (Центр CLEFF)	Вибіркова дисципліна (гібридний формат з вільним відвідуванням)	A1–B2	Курси адміністративно належать до кафедри слов'янських мов. Частково фінансується українськими асоціаціями, що дозволило зберегти викладання мови.
4	Університет Сорбонна (Sorbonne Université), Париж	Інститут слов'янських студій (Institut d'études slaves)	Друга іноземна мова (з 2025 навчального року)	A1–B1	У листопаді 2023 року підписано меморандум про співпрацю з Українським інститутом. Проєкт SURE (Sorbonne-Ukraine Research & Education) спрямований на інтеграцію українських студій у науковий простір університету за рахунок грантового фінансування.
5	Страсбурзький університет (Université de Strasbourg)	Кафедра славістики	Факультативна дисципліна (підпорядкована модель)	A1–A2	Входить до Європейського альянсу EPICUR , що дозволяє пропонувати українознавчі курси студентам з інших країн-учасниць (зокрема з Польщі та Греції).

Додаткові можливості для вивчення та популяризації української мови формуються переважно завдяки активності академічних осередків, громадського сектору та новим імпульсам у культурній дипломатії. Освітній процес дедалі частіше виходить за межі аудиторій.

Університетські осередки активно використовують культурні заходи як інструмент залучення широкої аудиторії — наприклад, в INALCO діє постійний формат «Українська бібліотека» ([Bibliothèque ukrainienne](#)):

«Вже третій рік ми робимо на постійній основі, два рази на місяць, зустрічі, які називаються «Українська бібліотека», де ми запрошуємо авторів книжок про Україну. Читаємо [про] українську тематику. І кожного разу, оскільки університет відкритий ввечері для публіки, це притягує людей, які, можливо, не підуть вивчати українську мову, але які цікавляться Україною».

Ірина Дмитришин

В Університеті Люм'єр Ліон 2 також використовують подібну стратегію:

«Заходів робила багато різних. Десь раз на рік є захід, пов'язаний з українською культурою. Була конференція про Голодомор минулого року [Holodomor 1932-1933 en Ukraine: histoire et reconnaissance]. Була минулого тижня зустріч студентів з акторами, які грали «Амадоку»

за Софією Андрухович у нашому театрі місцевому».

Наталя Шевченко

Викладачі активно інтегрують мистецтво в навчальний процес:

«Я їздила на виставку у Відень і потім робила лекцію, оскільки ми можемо собі дозволити в програмі мати свободу, говорити і про мову, і про культуру. Я зробила лекцію за цією виставкою, і їм дуже сподобалось».

Анна Тяжкороб

Важливою прогалиною, яку можна перетворити на можливість, є тривала літня перерва у французьких вишах:

«Ми говорили про літні школи, щось таке також, тому що тут заняття дуже рано закінчуються. Від середини квітня до середини вересня немає нічого. Така велика пауза, після якої дуже складно потім повертатися. Було б цікаво якісь хоча б літні курси створити».

Анна Тяжкороб

Окремою можливістю є участь у публічних заходах, таких як «Паспорт мов» ([Passeport pour les langues](#)), організований Форумом іноземних культурних інститутів у Парижі ([Forum des Instituts Culturels Étrangers à Paris](#)) у партнерстві з муніципальними бібліотеками за сприяння представництва Українського інституту у Франції:

«Мені запропонували дати три уроки в бібліотеках Парижа «Українська як іноземна». Подивимось, як це, бо я вперше буду це робити і присутня буду на такому заході. Це різних мов стосується, наприклад, іспанської теж, різних, щоб люди якось залучалися».

Олена Пилипей

У позаакадемічному середовищі Франції ситуація також є специфічною: воно формується не стільки навколо здобуття професійних компетенцій, скільки навколо потреби збереження ідентичності у змішаних родинах. Середовище представлене приватними ініціативами та культурними асоціаціями, серед яких Міжнародний мовний центр ([Centre International des Langues](#)), Філотехнічна асоціація ([Association Philotechnique](#)), Дім України у Франції ([Maison de l'Ukraine en France](#)) та Український дім у Сен-Жермен-ан-Ле ([La Maison Ukrainienne](#)), численними асоціаціями. Тетяна Резанова, менеджерка курсів при асоціації «La Maison Ukrainienne», пояснює місію таких осередків:

«Ми, група однодумців, зібралися разом і вирішили, що будемо робити альтернативу російським курсам. Повинна бути пропозиція, що діти й батьки повинні мати змогу і мати можливість навчати своїх дітей української мови тут, у Франції».

Тетяна Резанова

Викладачка УМІ на цих курсах для дорослих Олена Пилипей розповідає про мотивацію вивчати українську:

«Сім'ї, які утворилися в результаті міграційних процесів, є змішаними. Українські матері або батьки приводять до школи дітей, а їхні партнери — французи. Саме ці люди стали цільовою аудиторією, якій потрібне вивчення української мови».

Олена Пилипей

Громадські асоціації створюють простір для мовної практики через волонтерство — до прикладу, французькі слухачі курсів при асоціації «La Maison Ukrainienne» приймали в себе українських дітей на відпочинок:

«Влітку вони приймали дітей з м. Ніжина в Україні на два тижні, щоб вони тут відпочили. Вони організували цей прийом, залучили французів. Мої учні брали на перебування таких дітей, розміщували в себе в будинку і потім супроводжували на екскурсії».

Олена Пилипей

Також асоціації планують запуск розмовних клубів:

«У нас є в планах розмовний клуб. Поки що не склалось, але ми повільно й упевнено покращуємо ситуацію».

Тетяна Резанова

Водночас аналіз ринку виявляє суттєву диспропорцію: попри активність асоціацій, багато великих мовних центрів у Парижі, де в пропозиції традиційно присутні російська та польська мови, досі не включили українську мову до свого портфоліо. Значна частина території Франції залишається академічною пустелею, де доступ до очного вивчення української мови відсутній.

Конкуренція з іншими міноритарними мовами є жорсткою:

«Як туди вклинитися українській мові? Це дуже важко, тому що всі мови, які у нас існують, це мови міноритарні, польська, чеська й інші. Ми не можемо від них забирати посади, а росіяни нам не віддадуть свої [посади]».

Галина Драненко

Водночас респонденти наводять конкретні приклади успішного порятунку курсів через зовнішнє фінансування, зокрема від українських асоціацій:

«Я звернулася до однієї з українських асоціацій, розповіла про ситуацію, і вони сказали, що оскільки в них є трохи фінансування державного, вони можуть виділити 1500 євро на фінансування викладання

української мови. Пізніше колеги з кафедри слов'янських мов мені сказали, що на нараді, де обговорювалося, які мови зберігаються, а які ні, важливим аргументом було те, що українська частково профінансувалася асоціацією».

Анна Тяжкороб

Важливим кроком до подолання цієї прогалини стала поява політичної волі на державному рівні: у травні 2025 року Міністерство національної освіти Франції оголосило про запуск пілотного проекту з викладання української мови як другої іноземної в середній та старшій школі, що має створити необхідну освітню вертикаль від школи до університету¹¹⁴. Проте на практиці імплементація наштовхнулася на бюрократичні перепони:

«В принципі був зроблений крок, але я не знаю поки що результатів цього. Я можу тільки сказати, що я подавалася на посади викладача в ці ліцеї, і мені ніхто не відповів. У мене велике питання, чи набираються ці класи, чи ні?».

Олена Пилипей

Крім інших чинників, які на це впливають, Тетяна Резанова пояснює це також відсутністю процедури акредитації:

114 Ambassade d'Ukraine en France, «Le lancement d'un projet pilote d'enseignement de la langue ukrainienne comme deuxième langue étrangère dans les collèges et lycées français», 12 травня 2025, <https://france.mfa.gov.ua/fr/news/zapusk-pilotnogo-proyektu-z-vikladannya-ukrayinskoyi-movi-yak-drugoyi-inozemnoyi-u-francuzskih-koledzhah-ta-liceyah>.

«Викладачі української мови, щоб викладати українську мову в школі, в університеті, мають пройти акредитацію як вчителі української мови як іноземної. Ця акредитація просто не існує на сьогоднішній день».

Тетяна Резанова

Досвід слухачів УМІ: від навчальних викликів до мотиваційних орієнтирів

Досвід здобувачів освіти у Франції є неоднорідним і суттєво залежить від типу навчального закладу та статусу дисципліни. Дослідження виявило глибокий розрив між навчанням у спеціалізованому інституті (INALCO), що пропонує повний цикл фахової підготовки, та університетах загального профілю, де українська мова часто має статус додаткової компетенції.

Навчальна програма в INALCO є комплексною: окрім мовних занять, включає історію, літературу та мистецтво, що викладаються автономно, без прив'язки до російських студій. Це дозволяє студентам не просто вивчати мову, а здобувати фах експерта з регіону. Окрім класичних дипломних програм,

інститут пропонує гнучкі формати навчання, доступні для ширшої аудиторії. Зокрема, існують програми «диплом університету» різної тривалості, вечірні курси та інтенсивні літні школи, що дозволяють опановувати мову та культуру без необхідності вступу на повноцінний бакалаврат¹¹⁵.

Студенти високо оцінюють академічну глибину та об'єктивність викладання, особливо в історичному контексті:

«В INALCO викладачі справді виняткові. Навіть коли заняття з історії могли б перетворитися на односторонню точку зору чи пропаганду, цього ніколи не було. Все було аргументовано, з цитатами та текстами, з науковим методичним обґрунтуванням».

Дівна, учасниця фокус-групи

Камерна атмосфера в групах (порівняно з масовими потоками на інших напрямках) сприяє кращій концентрації:

«Курси української мови, порівняно з російською, завдяки меншій кількості студентів проходять більш дружньо і сконцентровано».

Жуль, учасник фокус-групи

115 *Ukrainien: Diplômes de langue et civilisation (DLC 1 à 4) 2024-2025* (Paris: Institut national des langues et civilisations orientales, 2024), https://www.inalco.fr/sites/default/files/2024-06/Brochure%20DLC%202024-2025_UKRAINIEN.pdf.

Важливим елементом студентського досвіду є міжнародна мобільність. INALCO має угоду про обмін за програмою Erasmus+ з КНУ. Хоча через повномасштабну війну фізична мобільність обмежена, інституційна рамка дозволяє студентам проходити онлайн-стажування та долучатися до літніх шкіл дистанційно.

В інших закладах досвід студентів формується в умовах, де українська мова є вибірковою дисципліною або другою чи третьою іноземною мовою. Наприклад, в Університеті Люм'єр Ліон 2 програма орієнтована на початкові рівні (максимум A2 за шкалою CECRL), що позиціонує мову не як основу майбутньої професії, а як додаткову навичку. Водночас університет пропонує вечірні курси для дорослих у межах програм неперервної освіти ¹¹⁶.

Досвід студентів поступово збагачується завдяки появі нових ініціатив: наприклад, в з 2025 навчального року запроваджується вивчення української мови як другої іноземної мови, а проєкт SURE (Sorbonne-Ukraine Research & Education) спрямований на інтеграцію українських студій у науковий простір університету; студенти ж Університету Лотарингії ([Université de Lorraine](https://www.univ-lorraine.fr/)) в місті Мец

отримали можливість навчатися на новій французько-українській дипломній програмі з міжнародного менеджменту та міжнародної торгівлі ([Diplôme Universitaire Franco-Ukrainien Management et Commerce International](https://www.univ-lorraine.fr/formation/formation-internationale/formation-internationale-franco-ukrainienne/)) на базі Інституту адміністрування підприємств (IAE Metz). Розширюється географія і для студентів-політологів: Інститут політичних досліджень Sciences Po планує запровадити програму, присвячену українським питанням із залученням профільних спікерів, починаючи з 2025–2026 навчального року ¹¹⁷.

Студенти високо цінують, коли викладання мови включає широкі культурні дискусії:

«Що мені дуже сподобалося, ми мали багато часу для обговорення різних тем: порівнювали системи освіти в різних країнах, говорили про політику».

Єва, учасниця фокус-групи

Дослідження виявило докорінну трансформацію мотиваційного поля та тенденцій у вивченні української мови у Франції. Якщо раніше вивчення української мови часто було побічним продуктом русистики, то нині формується запит на україністику як

¹¹⁶ Université Lumière Lyon 2, «2e Langue — UE complémentaire libre».

¹¹⁷ Conference Report — Planning the Future of Ukrainian Studies in Europe (Warsaw: University of Warsaw, 2025): https://www.inalco.fr/sites/default/files/2025-12/WP3A1%20Report%20-%20Warsaw%20conference_Final.pdf.

окрему дисципліну. Респондентка, яка має значний порівняльний досвід, зазначає, що пострадянський підхід транслювався навіть лінгвістами:

«Дві теми були: про Чорнобиль і про українських жінок. Потім з'явилася ще третя тема, причому навіть від лінгвістів: а українська мова це справді мова чи це діалект російської? І це питання було майже до 2022-го року».

Наталія Шевченко

Повномасштабна війна оголила хибність такого підходу й створила виразний запит на деколонізацію славістичних студій. Це відобразилося у безпрецедентному зростанні кількості студентів. Станом на травень 2025 року на українській програмі в INALCO навчалося 43 студенти¹¹⁸. Позитивна динаміка спостерігається і в регіонах: наприклад, в Університеті Люм'єр Ліон 2 у 2023 році українську мову як вибіркового курсу вивчали 23 студенти. Йдеться також про якісну зміну аудиторії:

«Останніми роками у нас вперше з'являються справжні українські студенти, які приходять саме на українську, а не на російську, і які вивчають українську, тому що вони будуть працювати в Україні чи вже

працюють в Україні. Як для Франції, так і для Євросоюзу».

Ірина Дмитришин

Сьогодні українську мову дедалі частіше вивчають французькі студенти та науковці, які досліджують війну, міжнародну політику, безпеку, права людини та сучасну історію України. Для багатьох із них знання української стало необхідним інструментом для роботи з першоджерелами, документами, медіа та свідченнями очевидців. Деякі студенти після навчання навіть переїжджають до України для подальшої роботи чи досліджень¹¹⁹.

Аналіз емпіричних даних дозволяє виділити такі основні кластери мотивації слухачів.

Прагматично-родинний (змішані сім'ї та нащадки діаспори). Це одна з найстабільніших груп, яка охоплює французів, що мають партнерів-українців чи є нащадками діаспори. Для них мова є інструментом комунікації з родиною та збереження ідентичності:

«Моя мотивація полягає в тому, що моя дружина — українка, і у нас є донька з подвійним громадянством, яка вивчає обидві мови. За походженням моя дружина скоріше

118 Conference Report — Planning the Future.

119 І. Скосар, «Інтерес до україністики б'є рекорди: чому французи почали вивчати українську мову», Вчися.Медіа, 26 червня 2026, <https://vchysia.media/news/interes-do-ukrainistyky-bie-rekordy-chomu-frantsuzy-pochaly-vyvchaty-ukrainsku-movu>.

російськомовна, і перші наші розмови були російською. Але після подій, що відбулися в лютому 2022 року, вона перейшла на українську мову, яка не є її рідною, і я, відповідно, перейшов до вивчення української мови. Це не було заплановано спочатку».

Олів'є, учасник фокус-групи

Окремий сегмент становлять діти емігрантів, яким необхідно структурувати розмовні навички:

«Є також діти, народжені у Франції від українських батьків і які мають розмовну мову, але ніколи не знали чи провчилися дуже мало в Україні, тільки перші класи. Їм потрібно вивчити граматику, письмо, тобто надати, скажімо так, якісь рамки до того, що вони знають на рівні побутового».

Ірина Дмитришин

«Я українець за походженням, але вивчав українську трохи, коли був маленьким. Тож відчув потребу знову серйозно за неї взятися. Я б сказав, що маю середній рівень».

Віктор, учасник фокус-групи

Вияв солідарності та емпатії. Повномасштабне вторгнення породило хвилю інтересу, базовану на бажанні підтримати українців. Ця група включає волонтерів, людей, які приймали біженців, а також тих, хто вивчає мову як політичний жест:

«З'явилася дуже цікава категорія людей, які просто допомагали Україні чи які прийняли у себе українців, чи які продовжують збирати допомогу, возити її в Україну. Вони вчать українську мову суто для себе, для такого певного комфорту у спілкуванні з українцями і з солідарності з Україною».

Ірина Дмитришин

Студентка підтверджує цей факт:

«Друга причина полягає в тому, що в мене є українські подруги, і два роки тому це був для мене єдиний спосіб їх підтримати, показати їм, що вони не самі».

Дівна, учасниця фокус-групи

Цікавим феноменом є мотивація студентів інших слов'янських національностей:

«Поляки приходять з двох причин: тому що підтримують українців і тому що зараз у них у країні два мільйони українців. Росіяни приходять тому що відчують провину, тому що не підтримують ні політику, ні своїх батьків».

Наталя Шевченко

Професійна та академічна мотивація. Цей кластер демонструє найбільшу динаміку зростання: студенти все частіше розглядають знання української мови як інвестицію у професійне майбутнє в контексті відбудови України

та її інтеграції до ЄС. Якщо раніше мотивація була абстрактною, то зараз вона пов'язана з конкретними галузями: економікою, правом, енергетикою¹²⁰, має чіткий кар'єрний план:

«Третя причина, яка з'явилася дещо згодом, — це те, що, можливо, через два роки я працюватиму в Україні. Принаймні це один із можливих моїх проєктів — працювати над європейською інтеграцією України, зокрема над спеціальним напрямом, пов'язаним із житлом та покращенням умов проживання».

Джонатан, учасник фокус-групи

Підтвердженням цієї тенденції є статистика INALCO: на 2024/2025 навчальний рік українське відділення отримало вісім запитів на магістерські програми з перекладу та міжнародних відносин, а також декілька запитів на двомовні дипломи¹²¹. Респондентка із Сорбонни додає щодо студентів-міжнародників:

«Там не сотні таких випадків, але студенти є. У них була дуже висока мотивація, вони мають ціль робити кар'єру у дипломатичній сфері».

Ольга Артюшкіна

Водночас в університетському середовищі залишається сегмент студентів,

для яких українська мова є способом закрити навчальні кредити або просто новою цікавою мовою:

«Більшість мені відповідають, що вони тут, бо просто цікаво, нова мова, ніколи не чули, слов'янська, новий алфавіт і все».

Наталя Шевченко

Часто вибір серед слов'янських мов зумовлений пошуком легшого шляху для складання іспитів:

«Ці студенти вибирають, щоб їм було легше вчити».

Галина Драненко

За словами респондентки Анни Тяжко-роб, особливо це стосується студентів кафедр славістики, для яких російська є обов'язковою, а українська обирається як друга слов'янська мова серед інших варіантів (чеська, польська, сербо-хорватська).

Поруч з мотивувальними чинниками співіснують демотивувальні. Наприклад, **відсутність стандартизованого іспиту** (аналога DELF/DALF) та слабка видимість курсів демотивує до вивчення УМІ студентів, орієнтованих на кар'єру:

«Я живу зовсім недалеко від Сен-Жермен-ан-Ле. І лише від друзів, які були у відпустці за 600 кілометрів звідси, я дізнався, що за два

120 Conference Report — Planning the Future.

121 Situation Report — Ukrainian Studies.

кілометри від мого дому є франко-українська асоціація».

Олів'є, учасник фокус-групи

Респондентка Тетяна Резанова також вказує на **критичну нестачу якісної презентаційної літератури** про Україну французькою мовою (альбомів, ілюстрованих видань), яку можна було б використовувати як подарунки або для заохочення студентів, оскільки наявні матеріали здебільшого англomовні, що не завжди сприймається французькою аудиторією.

Нарешті, існує **проблема відсутності «волонтерської взаємності»**. Французи, які безкоштовно навчають українців французької, змушені платити за власні уроки української:

«Це волонтери із великим серцем, які хотіли б вивчати українську мову також, щоб спілкуватися з цими людьми українською мовою. Але що ми можемо їм запропонувати? Це лише платні курси. Ми не можемо їм віддячити безкоштовними курсами української мови».

Тетяна Резанова

Навчально-методичне забезпечення викладання УМІ

Аналіз отриманих даних свідчить про те, що рівень забезпеченості навчальними матеріалами для викладання УМІ у Франції є недостатнім і характеризується значною фрагментарністю. Дослідники та викладачі констатують критичний дефіцит сучасних підручників і методичних матеріалів, адаптованих саме для франкомовної аудиторії. В умовах відсутності єдиного комплексного навчально-методичного комплексу (підручник + робочий зошит + книга для вчителя + аудіо/відеоматеріали) викладачі змушені застосовувати компілятивний підхід, самостійно формуючи навчальні курси з десятків різних джерел. Викладачка Анна Тяжкороб з Університету Бордо III конкретизує

цей запит як потребу в повноцінному «трикомпонентному підручнику» (підручник — зошит — методичні рекомендації для викладача), який би містив сучасний ілюстративний матеріал та вправи на всі чотири мовні компетенції, чого наразі бракує в наявних посібниках.

Практики зазначають, що не можуть покладатися на жоден наявний підручник як на єдину основу курсу. Більшість якісних ресурсів орієнтовані або на англomовних студентів, або на інтенсивне вивчення мови в україномовному середовищі, що не відповідає реаліям французьких університетів, де українська викладається в обмеженій кількості годин на

тиждень. З огляду на це викладачам доводиться поєднувати граматичні довідники, комунікативні підручники з України та власні розробки:

«Я не знаю, яку кількість підручників використовую, з десяток, мабуть, різних, в яких, з одного боку, є якісь роз'яснення для викладачів, а в деяких це, скажімо, дуже велика рідкість. [...] Тому комплексного підходу, як для вивчення англійської чи французької, я не знаходила і шукала матеріали з великої кількості джерел, намагалася це якось скомпонувати, розібратися в цьому».

Анна Тяжкороб

для французьких студентів, які потребують пояснень рідною мовою:

«Дуже бракує підручників для початківців з французькою базою. Та навіть і з англійською. [...] Наприклад, підручник «Яблуко» просто чудовий, але він вже не йде навіть перший рівень, не для початківців-нульовиків. Він добре йшов для спеціалістів в INALCO, а для моїх студентів-французів, які ніколи не бачили кирилиці дуже складно. Я не можу по ньому йти ніяк. Тобто бракує, на мій погляд, доступних, простих, ігрових підручників для початківців».

Наталя Шевченко

Інша респондентка підтверджує цю тенденцію, називаючи свій методичний арсенал «збірною солянкою»:

«Коли їздила до України, викладачі української мови мені дарували підручники. Є у мене методичка з Харкова, зі Львова також мені дарували. Тобто я використовувала таку збірну солянку...».

Наталя Шевченко

Респонденти вказують також на дефіцит академічних видань:

«Не вистачає академічного погляду на мову. Якщо порівняти з російською мовою, то там є безліч підручників, граматик, матеріалів, які можна знайти саме французькою мовою».

Ольга Артюшкіна

Ключовою методичною прогалиною є брак матеріалів для початківців (рівень А1-А2), які б пояснювали українську граматику французькою мовою. Наявні популярні підручники (наприклад, «Яблуко») є ефективними для занурення, але занадто складними

Окремим викликом є змістове наповнення деяких старіших підручників, яке часто не відповідає інтересам сучасної французької молоді або транслює застарілі стереотипи. Це змушує викладачів відмовлятися від готових видань на користь власних досьє, щоб уникнути культурних непорозумінь:

«Мені не подобалося, як представлена українська культура. Абсолютно не цікаво французам, зокрема молоді. [...] Оскільки їх [підручники] складають, як правило, люди, які давно не живуть в Україні і про її сучасність мало що знають, в них дуже стереотипний чи радянський, можливо, навіть погляд на Україну. Самі тексти настільки смішні, настільки ненатуральні... Вже не кажучи про сексизм цих текстів. Там татові на день народження подарували велосипед, а мамі пілосос».

Галина Драненко

Проблеми виникають і з лексикографічними ресурсами. У фокус-групі було детально обговорено якість наявних словників, про що студенти різного віку мають дещо різні уявлення. Деякі респонденти вказують на їхню відсутність:

«Наскільки мені відомо, немає великих французько-українських словників. Я знайшов один у Києві, але він дуже маленький. Особливо складно з дієсловами: онлайн-перекладачі не враховують вид (доконаний/недоконаний), і дають лише один варіант. Тобто дуже бракує французькою мовою ресурсу, який би подавав обидва види дієслів і пояснював особливості їх вживання».

Олів'є, учасник фокус-групи

Цей дефіцит підтверджується і кабінетними даними: дослідники відзначають недостатнє забезпечення закордонних центрів сучасними підручниками та методичними матеріалами з боку української держави¹²². Студенти зауважують, що ринок російської навчальної літератури у Франції значно розвиненіший:

«Для вивчення російської мови ресурсів багато, а для вивчення української майже немає. У магазинах типу Gibert російських книг є багато, а українських одиниці».

Жуль, учасник фокус-групи

Еволюція підручників

Через брак спеціалізованих підручників, створених у Франції, викладачі української мови змушені спиратися переважно на видання, розроблені в українських університетських центрах, однак їхнє використання у французькому контексті має свою специфіку та суттєві обмеження.

Найчастіше згадуваним ресурсом є серія підручників «Яблуко» (УКУ). Викладачі цінують його за сучасний комунікативний підхід, але зазначають, що він розрахований на інтенсивне навчання в мовному середовищі, що складно реалізувати в умовах французьких університетів з обмеженою кількістю годин:

122 Situation Report — Ukrainian Studies.

«Минулого року я активніше почала використовувати підручник «Яблуко», перший рівень. [...] Ми комбінували, тому що в «Яблуку» все українською мовою, і людям, які тільки починають або навіть продовжують, граматичні якісь моменти буває складно інтуїтивно зрозуміти».

Анна Тяжкороб

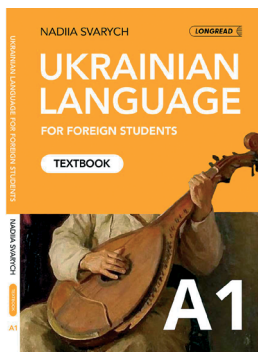
Іншим популярним ресурсом є підручник **«Крок»**: позиціонується як більш доступний для початківців та зручний для викладачів завдяки візуальній складовій та наявності методичного супроводу. Респондентка характеризує його як вдалий вибір для старту роботи з дорослими:

««Крок», «Крок 1». Для нульових дуже класний. Оскільки я навчала французької, знаю і бачу, які тут підручники, він іде за таким зразком. Мається на увазі яскравість, візуальність дуже хороша».

Олена Пилипей

Водночас академічні викладачі вказують на те, що «Крок» може бути дещо спрощеним для університетського рівня, хоча й відзначають його як один із небагатьох комплектів із книгою для вчителя:

«Один виняток — це підручник «Крок», авторка Олеся Палінська. У комплекті є книжка для викладача, але немає робочого зошита. [...] Можна брати деякі теми з нього, але

Підручник «Українська мова для іноземних студентів (базовий рівень)» (зображення з сайту КНУ shop, взято 15 вересня 2026)

він трошки простенький, я б сказала, особливо перший рівень».

Анна Тяжкороб

Окрім комунікативних курсів, викладачі активно використовують класичні посібники для відпрацювання граматики та лексики, проте ці матеріали часто потребують адаптації, оскільки створювалися для іншої цільової аудиторії. Популярністю користується підручник Надії Сварич **«Українська мова для іноземних студентів (базовий рівень)»** (КНУ), який цінують за наявність робочого зошита, що дозволяє організувати самостійну роботу студентів:

«Я йду за підручником Надії Сварич з Київського університету [КНУ], він для різних рівнів, є робочий зошит. Дуже зручно, оскільки годин не так багато. [...] Якись вправи я їм даю на домашнє. Оскільки це дорослі люди, вони самостійно мають джерело, де вони можуть писати і практикувати».

Олена Пилипей

Використовують також підручник «Барвінок»¹²³, розроблений професором лінгвістики з Сорбонни Василем Шинкаруком (видання орієнтоване на французьку аудиторію та покликане полегшити перші кроки у вивченні мови в контексті сучасної культури та історії України): за словами респондентки Ольги Артюшкіної, цей ресурс забезпечує більш академічний підхід до викладання граматики, якого часто бракує в комунікативних курсах; також матеріали авторства Тетяни Дегтярьової¹²⁴ (Сумський державний університет)¹²⁵, хоча респондентка Анна Тяжкороб зауважує їхню специфічну орієнтацію на студентів медичних спеціальностей, що не завжди є релевантним для широкої французької аудиторії.

Суттєвою перешкодою є фізична відсутність цих видань у вільному продажі у Франції. Викладачі змушені возити їх з України особисто, просити родичів передати або замовляти через знайомих, оскільки навіть у бібліотеках провідних університетів українських підручників критично бракує:

«Я була в бібліотеці Сорбонни, наприклад. [...] Кажу: «Українська є?» Вони очі здивовані роблять і ведуть мене у відділ, де російська мова.

«Підручник BARVINOK. Premiers pas en ukrainien» (зображення з сайту видавництва Ellipses, взято 15 вересня 2026)

Підручник «Українська мова для іноземців. Рівень A2» (зображення з сайту Yakaboo, взято 15 вересня 2026)

Підручник «Українська мова для іноземців. Рівень B1. Навчальний посібник» (зображення з сайту Yakaboo, взято 15 вересня 2026)

123 О. Chynkarouk, I. Dmytrychyn, i O. Saint-Joanis, *Barvinok. Premiers pas en ukrainien* / Барвінок. Перші кроки в українській мові (Paris: Ellipses, 2024).

124 Т. Дегтярьова, О. Коньок, і Г. Дядченко, *Українська мова для іноземців. Рівень A2: Навчальний посібник* (Суми: Університетська книга, 2020).

125 Є. О. Голованенко та ін., *Українська мова для іноземців. Рівень A1: Навчальний посібник* (Суми: Університетська книга, 2020).

І серед цих російських підручників один якийсь з української».

Олена Пилипей

Студенти також підтверджують складність доступу до ресурсів, зазначаючи різкий контраст із російською мовою:

«Щодо матеріальних труднощів: знайти ресурси українською складніше, ніж російською. Багато старих матеріалів можуть містити русизми. Тому потрібно обережно підбирати ресурси та перевіряти переклади, навіть у Google, Reverso чи GPT, іноді слова більше схожі на російські».

Жуль, учасник фокус-групи

Використання цифрових інструментів та штучного інтелекту

В умовах дефіциту адаптованих паперових підручників та необхідності забезпечення доступу до освіти в регіонах цифрові інструменти трансформуються з допоміжного засобу в стратегічний ресурс розвитку українистики у Франції. Дослідження виявило подвійну тенденцію: **викладачі використовують мультимедіа для компенсації браку навчальних матеріалів, тоді як студенти активно, але критично експериментують із застосунками та штучним інтелектом.** Стратегічним

завданням для сталого розвитку галузі визначено створення онлайн-модулів та дистанційних курсів, що дозволить подолати географічну нерівність і залучити студентів із тих міст Франції, де відсутні очні програми¹²⁶.

Викладачі активно інтегрують у навчальний процес автентичні матеріали з інтернету, щоб зробити уроки актуальними та компенсувати застарілість наявних підручників:

«Сьогодні викладач української мови повинен мати творчий підхід і намагатися заохотити. Для цього можна використовувати і українські мультфільми, і українські пісні, це дійсно велике джерело. [...] Я дуже люблю послуговуватися всім, і уривками з телебачення і радіо, і платформами, і навіть уроками Олександра Авраменка. Це дуже влучно, тому що вони трихвилинні».

Ірина Дмитришин

Викладачі також самостійно створюють цифровий контент або адаптують матеріали з українських освітніх сайтів:

«Відеоматеріали вишуковую по різних ресурсах. Пишу у пошуку наприклад, «дієслова першої дієвідміни, для іноземців» Я роблю сама презентації для слухачів».

Олена Пилипей

Використовуються і спеціалізовані платформи, розроблені західними університетами:

«Я також використовувала, особливо в 2023 році, сайт канадського університету «Подорожі». Там більш інтерактивний формат для тих, хто любить вправи в інтернеті».

Анна Тяжкороб

Йдеться про **інтерактивний навчальний комплекс «Подорожі UA»** ([PodorozhiUA](#)) — унікальний відкритий освітній ресурс, розроблений канадськими українцями професоркою Аллою Недашківською та Оленою Сіваченко за участі Оксани Перець в Альбертському університеті: програма реалізує модель «змішаного навчання», поєднуючи аудиторні заняття з інтенсивною роботою на інтерактивній онлайн-платформі. Ресурс є відкритим та безкоштовним для самостійного вивчення на офіційному сайті проєкту, що вважається одним із найбільш інноваційних у Північній Америці, оскільки дозволяє студентам працювати у власному темпі на будь-яких цифрових пристроях. Зауважимо, що Центр методики викладання української мови ([Ukrainian Language Education Centre](#)) при Канадському інституті українських студій (Canadian Institute of Ukrainian Studies) Університету Альберти (University of Alberta)

є провідним розробником матеріалів для початкової та середньої школи, а їхні ресурси адаптовані як для шкільних класів, так і для самостійного навчання дорослих.

Студенти демонструють високу автономність у пошуку контенту, використовуючи глобальні та українські платформи, хоча й стикаються з технічними обмеженнями (наприклад, невідповідність субтитрів дубляжу):

«Я оформив підписку на Netflix. [...] Проблема в тому, що не все доступно: є українські дубляжі й українські субтитри, але іноді субтитри не відповідають дубляжу. Ще я хочу порадити інші ресурси. Є цікавий сервіс, можливо, ви знаєте [Takflix](#)¹²⁷? Він український і пропонує авторські фільми, якісніші, ніж на Netflix. Це схоже на Netflix, але з оплатою за перегляд».

Віктор, учасник фокус-групи

Для занурення в мовне середовище використовується мобільний застосунок [TV.UA Телебачення ТВ України](#) (розробник Іван Каваців), що забезпечує доступ до українського телебачення:

«Він дозволяє отримати доступ приблизно до сотні українських телеканалів із повсякденного життя. Там є програми про кулінарію, а також

127 Перша українська стрімінгова платформа, що надає легальний доступ до різножанрового сучасного й класичного українського кіно з іноземними субтитрами.

те, що зазвичай дивляться українці. Це дуже допомагає».

**Лаура,
учасниця фокус-групи**

Дехто з респондентів використовує **Anki** (безкоштовна програма з відкритим кодом для полегшення запам'ятовування слів, виразів і будь-якої іншої інформації) для накопичення лексичного запасу:

«Іноді я беру досить довгу газетну статтю і виписую лексику: підкреслюю, зберігаю, а потім заучую й фіксую її в Anki — програмі з флешкартками, щоб вивчати і накопичувати якомога більше слів. Але все одно бракує практики, яку значно легше отримати, наприклад, з англійської мови».

Жуль, учасник фокус-групи

Ставлення до використання штучного інтелекту (ШІ) в навчальному процесі є обережним як з боку викладачів, так і студентів:

«Сьогодні дуже багато реклами, і, на мою думку, чимало людей звертаються до ШІ-рішень, що може бути небезпечно. У результаті такі інструменти здатні вводити в оману тих, хто хоче вивчити мову, але не має достатнього критичного мислення».

Віктор, учасник фокус-групи

Респондентка наводить приклад, коли ШІ не може пояснити історичні концепти:

«Ось соціокультурний компонент: якусь інформацію можна здобути з інтернету, але контекстуалізувати її, відділити стереотипи від правди, пояснити, чому такий стереотип функціонує в культурі, ніякий штучний інтелект не зможе».

Галина Драненко

Студенти використовують ШІ (ChatGPT) для перевірки, але критично оцінюють мобільні додатки на його основі та онлайн-перекладачі через часті помилки та русизми:

«З Chat GPT принаймні можна посперечатися й сказати: «Ти говориш нісенітницю!». Він відповідає: «Ти маєш рацію!» і виправляє, а в цьому застосунку [мовний додаток] система досить закрита».

**Віктор,
учасник фокус-групи**

Розуміючи обмеження наявних ресурсів, провідні осередки переходять до створення власних професійних інструментів. Наприклад, в INALCO реалізується проєкт зі створення онлайн-ресурсу для вивчення дієслівних форм, що базується на масиві даних:

«Ми працюємо з Оленою Сент-Жоаніс, яка створює інструменти автоматичної граматичної обробки текстів. Я разом із нею розробляю онлайн-ресурс: можна буде навести курсор на слово й побачити відмінки, дієслівні форми, вид дієслів».

тощо. Це допомогло б на початку вивчення. Це не обов'язково має бути якийсь гігантський проєкт, як великий повністю перевірений словник, бо на це пішли б роки. Ми почнемо з простих педагогічних ресурсів і поступово їх розширюватимемо».

**Віктор,
учасник фокус-групи**

Більше того, розвиток дистанційної освіти визначено як пріоритет кадрової політики INALCO:

«Викладачка, яку, я сподіваюся, ми зможемо взяти, буде займатися власне аспектом онлайн. Я хочу, щоб людина, яку ми візьмемо, займалася власне розробкою чи долученням української мови до існуючих платформ, а не створенням контенту для української мови окремо».

Ірина Дмитришин

Це корелює з рекомендаціями аналітиків щодо необхідності розробки

онлайн-модулів для забезпечення доступу до вивчення мови по всій території Франції¹²⁸. Водночас таке стратегічне питання потребує прицільної уваги з боку України, про що зазначають респонденти:

«Уявімо, якби український уряд або якась академічна інституція робила це на офіційному рівні, то такі ресурси можна було б тиражувати й для інших мов. Це могло б бути і для франкомовної аудиторії, і для англomовної, і для іспаномовної тощо. Бо зараз ми, по суті, говоримо про французькі чи, точніше, українські асоціації з французьким інтерфейсом. Якщо ресурс уже створений для якоїсь романської мови (італійської, іспанської, португальської), то зрештою не так уже й складно перекласти його французькою. Я про такі ініціативи на офіційному рівні ніколи не чув, а це могло б допомогти пришвидшити процес і зменшити витрати».

Віктор, учасник фокус-групи

Взаємодія навчальних осередків

Аналіз результатів польового етапу дослідження засвідчив, що взаємодія між осередками викладання УМІ

у Франції перебуває на етапі становлення. Наразі комунікація має переважно фрагментарний характер

і спирається на особисті контакти ентузіастів, а не на сталі інституційні механізми. Респонденти відзначають відсутність і водночас потрібність єдиної координаційної мережі, яка б об'єднувала викладачів академічного та позаакадемічного секторів для системного обміну досвідом.

Внутрішня співпраця у Французькій Республіці

Внутрішня комунікація між осередками українистики у Франції відтворює загальну структурну модель галузі «центр-периферія», і навіть у межах Парижа співпраця між провідними закладами (наприклад, Сорбонною та INALCO) тримається переважно на приватних знайомствах та наукових інтересах окремих дослідників, а не на формалізованих угодах про спільні навчальні програми:

«Ми маємо зв'язки з INALCO, і це чудово працює, коли ми комунікуємо. Єдине, що в нас нема багато часу на спілкування».

Галина Драненко

«Ми всі знайомі, є наразі наукові проекти. Такі зв'язки є саме в Парижі».

Ольга Артюшкіна

Ситуація за межами столиці є складнішою: викладачі в регіональних університетах відчувають брак професійної спільноти. Респондентка з Університету Люм'єр Ліон

2 пояснює це тим, що тривалий час коло фахівців було критично вузьким, а україністика в регіонах була відсутня як явище:

«Треба розуміти, що крім Ірини Дмитришин і мене, ніхто українську не викладав до 2022 року».

Наталя Шевченко

Більшість опитаних характеризують поточний стан співпраці як недостатній, хоча й відзначають наявність точкових контактів:

«Я б сказала, взаємодія мінімальна. Я знаю про INALCO на рівні особистісного спілкування, але немає заходів, які б, можливо, збирали викладачів української у Франції. А хотілося б мати можливість обмінюватися досвідом, радитися. Цього дуже бракує».

Анна Тяжкороб

Інша респондентка підтверджує цю тенденцію, вказуючи на історичні причини слабкої інтеграції та попередню орієнтацію на славістичні мережі, де домінувала русистика:

«Щодо зв'язків з іншими осередками викладання УМІ, то вони ще слабо розвинені. До війни [повномасштабного вторгнення] переважали зв'язки з російськими установами. Зараз багато заходів, присвячених Україні, але саме з поширення УМІ наразі майже немає. Контакти з INALCO та

іншими установами, де викладається УМІ, досить обмежені»

**Конфіденційно,
викладач університету**

займається, познайомитися і представити усі ці роботи, які існують, нашій ліонській публіці».

Наталя Шевченко

Водночас аналіз кабінетних даних свідчить про появу нових інституційних передумов для консолідації: відкриття представництва Українського інституту в Парижі у листопаді 2023 року створило інструмент для системної культурної дипломатії та лобювання інтересів україністики¹²⁹. Додатковим імпульсом стало підписання меморандуму про співпрацю між Українським інститутом та Університетом Сорбонна, що відкриває шлях до відновлення українських студій в одному з найвпливовіших університетів Європи¹³⁰.

Хоча ці зміни ще не повністю трансформувалися у сталі горизонтальні зв'язки, у середовищі вже формується чіткий запит на професійну консолідацію знизу:

«Є у мене зараз ця ідея — нас всіх зібрати. Мені б, звичайно, хотілося у Ліоні зробити це, зібрати усіх спеціалістів з України. Соціологія, політика, історія, антропологія, література — усіх тих, що працюють з українською тематикою, зібрати нас усіх на якійсь 'journée d'étude' [навчальний день], семінар. Щоб знати, хто чим

Викладачка Галина Драненко із Сорбонни також наголошує на потребі живого спілкування для верифікації методик та професійної підтримки:

«У нас якщо і є потреба в чомусь, то в людській комунікації, обміні досвідом і спостереженнями для того, щоб впевнитися в тому, що йдеш у правильному напрямку. Бракує дійсно нагоди зустрітися і обмінятися досвідом».

Галина Драненко

Найсуттєвішою перешкодою для розбудови сталої внутрішньої мережі є **кадрова нестабільність**, зумовлена браком постійних посад для україністів. Більшість курсів викладаються лекторами на короткострокових контрактах (1–2 роки), що унеможливорює довгострокове планування спільних проєктів та призводить до втрати інституційної пам'яті при зміні кадрів:

«Це посади, які даються на один-два роки як вибіркова дисципліна. Наразі ситуація така, що лектор працює цей рік і наступний рік. Далі мені потрібно буде шукати нового

129 Advisory ArtCult, «Ukrainian Institute Opens its Representative Office in Paris», ArtCult Blog, November 2023, <https://advisory.artcult.org.ua/blog/ukrainian-institute>.

130 Conference Report — Planning the Future.

лектора, починати все спочатку. Це створює ще й мережу знайомств, тому що кожен викладач протягом своєї роботи утворює мережу в науковому, методичному плані. Коли йдеш, ти з собою забираєш цю мережу, яку дуже довго треба створювати».

Галина Драненко

Ця теза підтверджується кабінетними даними: через фінансові обмеження університети не інвестують у створення постійних ставок, що змушує випускників-україністів шукати роботу поза академічною сферою і руйнує спадкоємність викладання¹³¹.

Попри таку фрагментарність, у середовищі існує чіткий запит на інституціоналізацію зв'язків з пропозицією використати для цього структуру **Інституту слов'янських студій (Institut d'études slaves)**:

«У мене центральна посада в Інституті славістики. [...] Це наукова асоціація, дуже тісно пов'язана з Сорбонною, але не тільки. Є ідея створити асоціацію, спільноту українських викладачів, науковців. Мені здається, це було б цікаво, щоб була така вітрина, і можна було б звернутися до когось».

Ольга Артюшкіна

Однак реалізація цього задуму потребує подолання історичної інерції, оскільки сам Інститут слов'янських студій традиційно зосереджував діяльність на російській та польській мовах, залишаючи українську на периферії¹³².

Новим фактором консолідації стає **Український інститут**, представництво якого відкрилося в Парижі: разом із запуском проєкту SURE в Сорбонні та новими ініціативами в Ліоні, це створює передумови для формування професійної мережі, яка вийде за межі особистих контактів і стане основою для системної співпраці¹³³. Перспективність такого підходу підтверджують студенти:

«Французький інститут по всьому світу — це насамперед медіатека, місце, де можна вивчати мову, де можна офіційно отримати рівні A1, A2 із сертифікатом. Він пов'язаний із посольством і є частиною системи, де ти знаєш, куди звернутися, якщо хочеш вивчати французьку в будь-якій країні. Якби Український інститут зміг запровадити щось подібне, це було б справді чудово».

Дівна, учасниця фокус-групи

131 Situation Report — Ukrainian Studies.

132 Там само.

133 Conference Report — Planning the Future.

Співпраця з Україною

Співпраця французьких осередків викладання УМІ з Україною характеризується двоїстістю: з одного боку, вона є життєво необхідною для методичного та кадрового забезпечення, з іншого — суттєво обмеженою через безпекову ситуацію та неможливість повноцінної фізичної мобільності французьких студентів.

Саме призупинення поїздок в Україну респонденти визначають як найбільшій втрату для навчального процесу, оскільки раніше перебування в мовному середовищі забезпечувало найшвидший прогрес:

«Те, що нас всіх цікавить, це завершити війну, щоб студенти могли їздити в Україну. Це те, що завжди давало такі результати як ракета: великий, великий стрибок».

Ірина Дмитришин

Інша респондентка також згадує практику літніх шкіл як втрачений інструмент:

«Літня школа була лише одного разу. Мої студенти-вечірники їздили до України, до Києва і до Львова. Це було гарно і було б чудово таке робити, але просто на сьогодні це неможливо».

Наталя Шевченко

В умовах односторонньої мобільності викладачі шукають альтернативні

шляхи, розглядаючи, наприклад, варіант співпраці з україністичними кафедрами в сусідніх з Україною державах:

«В Україну вони [студенти] не можуть поїхати, треба буде нам працювати з Варшавою. У нас вже є думки, але ми ще інституційно це не зробили. Направляти їх на українські кафедри в Польщі, скажімо».

Галина Драненко

У Сорбонні реалізується проєкт SURE, спрямований на підтримку наукової та освітньої інтеграції, і це дозволило залучити грантове фінансування для оплати праці викладачів, зокрема з України:

«Ми подали такий проєкт на фінансування, і ми виграли його. Він називається «SURE» і розшифровується як «Сорбонна, Україна, навчання і наука». Ми подали проєкт на чотири роки, щоб мати фінансування на зарплату лекторки».

Галина Драненко

Взаємодія також активно розвивається через формат запрошених лекцій:

«Викладачка з мого університету [КНУ] має тісну співпрацю з університетом в Бордо. Вона декілька разів виступала з лекціями, конференціями тут, в університеті в Бордо, саме пов'язаними з Україною».

Анна Тяжкороб

Окремим важливим механізмом є програма термінової підтримки та прихистку вчених і митців у вигнанні. Програма термінового прийому вчених і митців у вигнанні ([Programme d'accueil en urgence des scientifiques et artistes en exil](#)), координована Колеж де Франс ([Collège de France](#)), яка надає інституційну та фінансову підтримку українським дослідникам і митцям у вигнанні, інтегруючи їх у французький академічний простір¹³⁴. Також природним містком для співпраці є подвійна афіліація деяких викладачів: наприклад, Галина Драненко поєднує роботу в Сорбонні з посадою завідувачки кафедри в Чернівецькому національному університеті, будучи гарантом освітньої програми з перекладу.

Водночас викладачі зауважують, що для повноцінного розвитку співпраці бракує системної підтримки з боку української держави. Окрім недостатнього забезпечення підручниками та відсутності стандартизованого іспиту (аналога DELF/DALF), вказують на історичний фактор: у минулому суттєвим стримувальним бар'єром була недостатньо активна співпраця з боку українських дипломатичних установ у просуванні освітніх проєктів. Хоча зараз ситуація змінюється на краще завдяки діяльності Українського інституту, наслідки попередньої пасивності ще відчутні в інституційній пам'яті французьких закладів.

Відсутність можливості отримати міжнародно визнаний сертифікат стримує професійний розвиток студентів і ускладнює співпрацю з бізнесом:

«У Франції точно не можна отримати сертифікат з української мови. На сьогоднішній день багато фірм планують співпрацю з Україною. Можливо, це було б щось цікаве для працівників».

Тетяна Резанова

В INALCO також фіксують запит на сертифікацію від людей, що вивчають мову самостійно, але наразі інститут не має повноважень надавати таку послугу зовнішнім слухачам. Це підтверджується думками учасників фокус-групи:

«Це могло б спрацювати у Франції, адже тут у багатьох установах чи компаніях люблять «штамп» — офіційне підтвердження рівня».

Жуль, учасник фокус-групи

«Для людей, які не мають часу ходити на курси, але мають знання, це справді було б рішенням. Це також підвищує видимість резюме. Якщо люди вивчали українську, це може стати плюсом і для рекрутерів».

Віктор, учасник фокус-групи

134 Conference Report — Planning the Future.

«Це правда, коли я пропрацював державним службовцем місяць чи два, я брав участь у закордонній місії Євросоюзу, і там якраз запитували, якою мовою я володію та який у мене рівень — A1 чи A2. Я не є європейським чиновником, тому від мене не вимагали підтвердження. Але справді, якщо виникає потреба в офіційному підтвердженні, що може бути актуально для професії перекладача в міністерствах чи інших установах, то так, це було б справді добре».

Олів'є, учасник фокус-групи

Міжнародна співпраця (поза Україною)

Міжнародна співпраця французьких осередків україністики з партнерами поза межами України перебуває на етапі якісної трансформації: якщо раніше взаємодія ґрунтувалася переважно на приватних наукових інтересах окремих дослідників, то нині формуються стійкі мережі завдяки європейським університетським альянсам, грантовим програмам та спільним викликам, пов'язаним із геополітичною ситуацією.

Ірина Дмитришин деталізує специфіку такої роботи в рамках проекту європейського університетського альянсу Європейський університет благополуччя ([European University for Well-Being, EUniWell](#)) (зокрема в межах ініціативи Клас рідко вживаних мов ([Lesser Used Languages Classroom](#))), що має на меті створення мережі викладачів УМІ:

«Є EUniWell, де задіяно кілька європейських університетів щодо викладання української мови як іноземної. Наш університет INALCO є базовим університетом, тобто саме ми є організаторами. Але, за задумом, зустрічі раз на рік мають відбуватися не у Франції, а в інших університетах. Була перша зустріч в Варшаві, друга передбачена у Празі».

Ірина Дмитришин

Іншим успішним прикладом інституційної інтеграції є участь одного з провідних французьких університетів в Європейському університетському альянсі [EPICUR](#). Це дозволяє виходити за межі національної аудиторії та залучати студентів з інших країн-членів альянсу до вивчення українознавчих дисциплін:

«Наш університет входить до Європейського альянсу EPICUR, тож працівники одного з цих університетів можуть пропонувати свої курси також студентам інших університетів, які входять до Альянсу. На українознавчі курси записувалися також студенти з Польщі та Греції».

**Конфіденційно,
викладач університету**

Новим стратегічним вектором співпраці, зумовленим наближенням України до членства в ЄС, стала підготовка кадрів для європейських

інституцій у Брюсселі. Французькі фахівці вже залучаються до стажувань для перекладачів Єврокомісії, які володіють іншими слов'янськими мовами та потребують перекваліфікації або розширення компетенцій:

«В Брюсселі відбувається організація курсів української мови для перекладачів. Вже сьогодні Єврокомісія передбачає, що їм потрібні будуть перекладачі як усні, так і письмові. Коли Україна вже впри- тул підійде до членства чи стане членом. Наш університет вже був запрошений такі стажування робити для перекладачів, які мали слов'янські мови».

Ірина Дмитришин

Взаємодія також активно розвивається на рівні двосторонніх контактів із колегами з Великої Британії та Італії:

«Ми з колегою говорили про те, що в університеті Единбурга є літня школа з української мови, де вони теж дуже зацікавлені розвивати україністику. Було б добре, щоб ми якийсь зробили спільний теж семінар разом».

Анна Тяжкороб

«Був великий Міжнародний конгрес славистів у серпні [XVII Міжнародний конгрес славистів (XVIIe Congrès international des slavistes)] у Парижі, і я мала нагоду поспілкуватися з колегами з Італії, українками. Є бажання щось зробити разом. Це може бути семінар, чи наукові конференції».

Ольга Артюшкіна

Позитивно, що після майже двох років консультацій та обмінів по всій Європі проєкт Erasmus+ EUkraine Forum, що охоплює 4 університети, серед яких INALCO, а також Варшавський університет, Карлів університет у Празі та КНУ, опублікував свої остаточні рекомендації щодо майбутнього українознавства в Європі¹³⁵. Вихід стратегічної публікації консорціуму EUkraine Forum¹³⁶, що містить практичні рекомендації для європейських політиків та університетів щодо закріплення українських студій як постійного складника академічного ландшафту, а не лише тимчасової відповіді на поточну геополітичну кризу, є важливим кроком у формуванні спільної європейської стратегії. Публікація закликає до стратегічного переходу: від тимчасових ініціатив до довгострокової розбудови потенціалу.

135 «Strengthening Ukrainian Studies in Europe: the EUkraine Forum Consortium Publishes Its Final Recommendations», Institut National des Langues et Civilisations Orientales, 23 червня 2026, <https://www.inalco.fr/en/news/strengthening-ukrainian-studies-europe-eukraine-forum-consortium-publishes-its-final>.

136 «Strengthening Ukrainian Studies in Europe».

Висновки

Отже, французька система викладання УМІ характеризується виразною моделлю «центр-периферія» та складним подоланням історичної інерції домінування російських студій. INALCO в Парижі залишається єдиним системним центром із повним циклом українознавчої освіти та автономною кафедрою. Натомість у регіональних університетах українська мова має статус факультативу чи другої іноземної мови, а її викладання потерпає від кадрового голоду та залежності від короткострокових контрактів лекторів.

Сьогодні формується запит на вивчення української мови як професійної інвестиції: студенти розглядають її як конкурентну перевагу для роботи у сферах дипломатії, перекладу та права в контексті євроінтеграції

України. Однак реалізація цього потенціалу стримується критичною нестачею підручників для франкомовних початківців (рівень А1-А2) із граматичними поясненнями французькою мовою. Відсутність стандартизованого іспиту на зразок DELF/DALF також демотивує студентів, орієнтованих на кар'єру. Фінансові обмеження призводять до кадрового голоду: університети не відкривають нових постійних посад, що робить кар'єру українця нестабільною та непривабливою для молодих науковців. Разом із тим, відкриття представництва Українського інституту в Парижі та пілотні ініціативи Міністерства освіти Франції створюють важливе вікно можливостей для системної підтримки україністики та виведення її на новий рівень.

Викладання УМІ у Республіці Польща

Особливості викладання УМІ в академічному та позаакадемічному середовищах

Характеристика середовища

У процесі дослідження особливостей функціонування української мови в польському освітньому просторі виявлено суттєву структурну диспропорцію між відносною стабільністю академічного викладання та високою ситуативністю позаакадемічного сектору: у той час як університети спираються на давню традицію та інституційну пам'ять, позаакадемічне середовище реагує на миттєві суспільні запити, демонструючи різкі коливання попиту.

Викладання УМІ в Польщі спирається на традицію академічної україністики й зосереджене переважно у великих університетських центрах, які продовжують бути основними осередками систематичного та глибокого вивчення української мови. З одного боку, Польща є однією з небагатьох

європейських країн, де університети пропонують повні, незалежні та спеціалізовані програми з української мови та культури на всіх рівнях: бакалаврат, магістратура, докторантура¹³⁷. Водночас спостерігається чітка тенденція до скорочення мережі україністичних академічних підрозділів у менших містах:

«Осередків, де викладали українську мову, було багато в Польщі: Ольштин, Щецин, Познань, Варшава, два осередки в Кракові, Вроцлав, два осередки в Любліні, Холм, Перемішль, Біла Подляська і був Санок навіть, маленьке містечко на півдні. А потім це все зменшувалося».

Марія Борцюх

Академічні осередки менше залежать від політичного контексту, проте теж чутливі до геополітичних факторів та хвилеподібного попиту:

137 Situation Report — Ukrainian Studies.

«Такий зріст зацікавлення українською мовою в Польщі з'явився після Помаранчевої революції. Пізніше другим таким підйомом і зацікавленістю українською була Революція гідності. Тоді ж після 2013–2014 років в Польщі починають відкриватися нові спеціальності. Українська теж починає ширше викладатися, але так само цей інтерес поступово занепадає».

Марта Коваль

Для систематизації інституційного ландшафту провідні академічні осередки Польщі згруповано відповідно до статусу української мови в їхніх програмах (див. [Таблицю 3](#), стор.118).

Дослідження показало, що у Польщі існує розгалужена система додаткових можливостей для вивчення та практики української мови. Ці ініціативи реалізуються як у межах університетських структур (наукові гуртки, літні школи),

так і через культурні та громадські проекти.

Студентська активність є одним із ключових рушіїв позааудиторного вивчення мови, дозволяючи зануритися в мовне середовище через творчість та неформальне спілкування. Наприклад, за словами респондента Олександра Григор'єва, в Університеті ім. Адама Міцкевича в Познані діє науковий гурток, який виходить за межі суто академічної діяльності: студенти організовують літературні вечори (слеми), ставлять міні-вистави (наприклад, модернізовану версію «Катерини» Тараса Шевченка, для якої самі писали сценарій). Унікальним явищем в Ягеллонському університеті є польсько-український фольклорний ансамбль «Душа» ([Zespół Folklorystyczny Dusza](#)), заснований студентом Аркадіушем Зайонцем: учасники вивчають українську мову через співи народних пісень («вечорниці»).

Виступ польсько-українського фольклорного ансамблю «Душа» в Ягеллонському університеті (фотографія з фейсбук сторінки Dusza/Душа, опублікована 20 квітня 2026)

Таблиця 3. Академічні осередки, де українська мова викладається як окрема спеціальність (повний цикл), інтегрована у ширші славістичні програми або реорганізована

№ п/п	Назва інституції	Структурна одиниця (кафедра/центр), де викладається українська мова	Тип викладання	Можливі рівні вивчення	Особливості
1	Варшавський університет (Uniwersytet Warszawski)	Кафедра україністики	Окрема спеціальність (повний цикл) — бакалаврат, магістратура, докторантура	A1–C2	Пропонує глибокі міждисциплінарні програми: «Україністика з англійською мовою», «Європейські українські студії», де вивчення мови поєднується з історією, політологією та культурою. Створює власні спеціалізовані курси (бізнес, політика та дипломатія, медіа, право, туризм) і підручники.
2	Університет Марії Кюрі-Скłodовської в Любліні (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej)	Кафедра славістики (об'єднано з русистикою)	Східнослов'янські перекладацькі студії	Бакалаврат / Магістратура	Нещодавно україністику було реорганізовано та об'єднано з русистикою в межах нового прикладного напрямку.
3	Університет імені Адама Міцкевича в Познані (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)	Кафедра україністики	Основна спеціалізація та обов'язкова іноземна мова для нефілологів	До C1 (філологія) / до B2+ (комбіновані програми з англійською/російською)	Активний студентський науковий гурток (літературні вечори, вистави). Співпрацює з міським фестивалем «Українська весна». Партнер зимової школи в Тюбінгенському університеті (2025).

Таблиця 3. Продовження

№ п/п	Назва інституції	Структурна одиниця (кафедра/центр), де викладається українська мова	Тип викладання	Можливі рівні вивчення	Особливості
4	Ягеллонський університет у Кракові (Uniwersytet Jagielloński)	Кафедра україністики / кафедра польсько-українських досліджень	Окрема спеціальність (повний цикл)	A1–C2	Спеціалізована програма «Українська філологія. Мова — Комунікація — Переклад» для підготовки перекладачів. Пропонує два напрями: УМІ для іноземців та семінари для студентів з України. Організовує Зимову школу української мови спільно з Пряшівським (Словаччина) та Загребським університетами (Хорватія), а також Літню школу разом з Університетом Удіне (Італія) в межах Erasmus+ BIP. Проводить щорічний Міжнародний орфографічний конкурс (з 2006 року). Діє польсько-український фольклорний ансамбль « Душа ».
5	Вроцлавський університет (Uniwersytet Wrocławski)	Інститут слов'янської філології	Повноцінні академічні програми та спеціалізовані курси, на магістерському рівні — у рамках програми «Славістика»	A1– C1	На його базі проведено першу Міжнародну науково-практичну конференцію «Українська мова як іноземна в Польщі» (грудень 2025).
6	Державна академія прикладних наук у Холмі (Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Chełmie)	Кафедра славістики	Академічні програми з орієнтацією на прикордонний рух	Бакалаврат / Середній	Співорганізатор щорічного Люблінського методичного семінару « Українська мова в університетському навчанні. Актуальні виклики в дидактиці ».

За словами респондента Олександра Григор'єва, це створює інклюзивний простір, де мова засвоюється через культуру, а не граматичні вправи.

Викладачі та студенти активно використовують культурні події для практики мови. Наприклад, у Познані за сприяння суспільно-культурного товариства «Польща–Україна» (Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne «Polska–Ukraina» w Poznaniu) проходить масштабний фестиваль культури «Українська весна» (Ukraińska Wiosna), який фінансується містом і включає концерти, кінопокази та літературні зустрічі. Студенти відвідують зустрічі з відомими українськими письменниками (Сергієм Жаданом, Оксаною Забужко, Юрієм Андруховичем та ін.), які регулярно відбуваються в Польщі, популярним методом самоосвіти, за словами респондентки Марії Білавич, вважається також використання українського дубляжу у фільмах (наприклад, мультфільми) та перегляд українських стрічок (наприклад, фільму «Довбуш»). Хоча іноді саме мовний бар'єр може ставати перпоною для відвідування заходів культурологічного спрямування:

«Ще є мовна проблема, яка полягає в тому, що, якщо буде використовуватися лише українська мова і не буде перекладу польською, ніхто з моїх друзів, колег чи родини не піде,

бо не знає української. Це трохи безглуздо і це також часто є перешкодою, наприклад, для концертів. Я загалом вважаю українську культуру захопливою, але вона має бути дедалі більше присутньою в Польщі, бо вона так багато говорить про нас, про поляків, про нашу спільну мову, не лише в минулому, а й сьогодні. В цьому сенсі мені здається, що мало що з цієї культури доходить до нас сюди з лінгвістичних причин».

Ела, учасниця фокус-групи

Актуальною академічною формою з вивчення УМІ є літні та зимові мовні школи: Ягеллонський університет організовує Зимову школу української мови (Zimowa Szkoła Języka Ukraińskiego) спільно з Пряшівським (Словаччина) та Загребським (Хорватія) університетами, формат якої передбачає два тижні онлайн-лекцій та тиждень інтенсивних занять наживо у Кракові. Працює також Літня школа української мови та культури (Summer school of Ukrainian language and culture), співорганізаторами якої, в межах змішаних інтенсивних програм Erasmus+ (Erasmus+ Blended Intensive Programmes, BIP), виступають Ягеллонський університет, зокрема кафедра польсько-українських досліджень, та Університет Удіне в Італії¹³⁸.

138 Università degli Studi di Udine, «Summer School of Ukrainian Language and Culture», переглянуто 9 вересня 2026, <https://scuolaestivaucraina.uniud.it/>.

Позаакадемічний сектор характеризується надзвичайною чутливістю до політичних подій. Після початку повномасштабного вторгнення у 2022 році відбувся безпрецедентний вибух інтересу: за даними Duolingo, кількість користувачів, що вивчали українську в Польщі, зросла на 1615%¹³⁹. Цей сплеск був зумовлений, зокрема, потребою в кадрах для обслуговування біженців:

«Перекладати треба було абсолютно всюди — в адміністраціях, в органах влади, в лікарнях, в пунктах допомоги. Виявилось, що в Польщі не вистачає присяжних перекладачів української мови. Кажуть, що це був золотий час для, власне, українських присяжних перекладачів»

Марта Коваль

На цей запит відреагували різні типи провайдерів освітніх послуг. У великих містах (Варшава, Краків) функціонують школи, такі як «[Polonista.com.pl](https://www.polonista.com.pl)» та «[Centrum Edukacyjne Anastasiia Chowaniak](https://www.centrum-edukacyjne-anastasiia-chowaniak.pl)», що пропонують курси вартістю 80–150 злотих за індивідуальну годину. За словами респондентки Марії Білавич, часто навчання фінансується роботодавцями для своїх працівників. У Варшаві також діє

безкоштовна державна ініціатива Український освітній хаб у Польщі ([Ukraińskie Centrum Edukacji / Centrum Edukacyjne Warszawa](https://www.ukraińskie-centrum-edukacji.pl)), який фокусується на швидкій інтеграції, вивченні мов та профорієнтації переміщених осіб. Інститут славістики Польської академії наук ([Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk](https://www.instytut-slawistyki-polskiej-akademii-nauk.pl)) у 2022 році організував безкоштовні курси української мови для поляків та польської мови для українців, однак згодом, за словами респондента Павла Левчука, зокрема через вичерпання грантових коштів, ця ініціатива згасла.

Важливу роль у цьому процесі відіграють неурядові організації. Діяльність таких фондів, як «[Український дім](https://www.ukrainian-dim.org)», «[Наш вибір](https://www.nasz-wybor.org)», [CARE Poland](https://www.care-poland.org), є ресурсом, що часто компенсує прогалини державної політики та надає реальну підтримку учням і вчителям. Прикладом успішного волонтерського проекту був «Інститут Сковороди» (Instytut Skoworody) у Кракові (2016–2019 рр.)¹⁴⁰, організований Громадською організацією «Молодіжно-культурне об'єднання «Інститут Сковороди»»: волонтери безкоштовно навчали понад 100 слухачів, зокрема іноземців із Західної Європи, використовуючи партнерські локації (бібліотеки, єврейський громадський центр), але, за словами респондентки

139 А. Олексієнко, «Cały świat uczy się ukraińskiego. W Polsce skok zainteresowania o 1615 procent!», *Wprost Ukraine*, 27 грудня 2022, <https://www.wprostukraine.eu/pl/kultura/10714747/cal-y-swiat-uczy-sie-ukrainskiego-w-polsce-skok-zainteresowania-o-1615-procent.html>.

140 Х. Заник, «Поляки вивчають українську мову», *Наше слово*, 16 березня 2017, <https://nasze-slowo.pl/polyaki-vivchayut-ukrayinsku-movu/>.

Олександри Петровської, діяльність була призупинена пандемією.

Важливо зазначити, що з 2022 року волонтерство стало однією з найефективніших форм практики мови («навчання через занурення»): студенти та слухачі курсів активно працювали на вокзалах, у пунктах прийому біженців та інформаційних центрах, і, за словами учасників фокус-групи Йоанни та Антоні, це дало їм унікальний досвід «живої», неакадемічної мови та подолання мовного бар'єру в екстремальних умовах.

Проте, починаючи з 2023 року, спостерігається спад інтересу до УМІ в позаакадемічному секторі. Респонденти пов'язують це з усвідомленням того, що українці масово вивчають польську мову і швидко асимілюються, тому потреба в посередниках зникає. Критичним демотиваційним фактором стала також мовна поведінка самих українців:

«Після 2023 року потреба зменшилася, оскільки зрозуміли, що українці [ті, які сюди приїхали] більше спілкуються російською мовою. І повернулася, власне, потреба йти на російську філологію».

Вікторія Турська

Цю тезу підтверджують й інші учасники дослідження — респондентки Марта Коваль та Оксана Баранівська: поляки, які вивчають українську, часто стикаються із ситуацією, коли

на їхні спроби говорити українською їм відповідають російською або переходять на польську, що нівелює сенс навчання. Слухачка курсів, яка має досвід вивчення обох мов, зазначає, що попереднє знання російської скоріше заважає:

«Для мене головна трудність — це та російська, яка там десь ззаду сидить. Російська просто мені страшенно заважає в навчанні [української]».

Ева, учасниця фокус-групи

Однією з найгостріших проблем є відсутність у Польщі доступної системи складання іспитів на **державний сертифікат з української мови** (рівні B1–C2). Це демотивує студентів, які хочуть мати офіційне підтвердження своїх знань для ринку праці: без сертифіката інтерес до мови падає, оскільки в ЄС документ є ключовим елементом професійної мобільності. За словами респондентів Павла Левчука, Марти Коваль та Оксани Баранівської, студенти змушені їхати до Німеччини (скласти іспит TELC) або залишатися без підтвердження. Додатковою перепорою стало впровадження нових вимог для іноземців-вступників, зокрема обов'язкового сертифіката знання польської мови на рівні B2. Це різко скоротило набір українських абітурієнтів на україністику в 2025 році, що, за словами респонденток Марії Борцюх та Вікторії Турської, поставило під загрозу існування груп у таких осередках, як Холм та Вроцлав. Батьки та самі абітурієнти часто не бачать чіткої кар'єрної перспективи

після україністики, особливо в умовах невизначеності щодо тривалості війни та майбутнього України. За словами респондентки Марти Коваль, питання «що ти будеш робити з цим дипломом?» залишається актуальним.

Також спад інтересу до вивчення УМІ підтверджується моніторингом, проведеним авторами дослідження: із близько 20 приватних мовних шкіл, які декларують наявність курсів української мови на своїх сайтах, жодна реально не проводить навчання через відсутність набраних груп, що свідчить про те, що пропозиція часто є номінальною і не відповідає реальному попиту.

Досвід слухачів УМІ: від навчальних викликів до мотиваційних орієнтирів

Аналіз студентського середовища в польських університетах засвідчує фундаментальну трансформацію аудиторії протягом останнього десятиліття. Якщо до 2014 року групи склалися переважно з польських студентів, то на сучасному етапі в академічних аудиторіях домінують змішані групи, де значну частку становлять українці. Це формує два кардинально відмінні профілі здобувачів освіти з різними мотиваціями, викликами та освітніми траєкторіями.

Студенти-поляки та іноземці. Для цієї категорії студентів вивчення української мови часто є свідомим вибором, пов'язаним з інтересом до політики,

культури або пошуком родинного коріння. Вони демонструють високу вмотивованість, беруть активну участь у наукових гуртках, перекладацьких проєктах та волонтерстві, часто стаючи амбасадорами української культури у своєму середовищі:

«Арек просто надто скромний, щоб сказати, що він засновник польсько-українського фольклорного гурту, який ось-ось відсвяткує свій перший рік існування».

Матеуш, учасник фокус-групи

«Це саме українсько-польський гурт, і він мав би стати простором для польсько-української інтеграції, користуючись тим, що зараз у Польщі мешкає багато людей з України, а з іншого боку, є такий великий інтерес до України з боку поляків. Тож я думаю, що це є певним простором цієї польсько-української інтеграції, бо не всі є українцями: є українці з України, українці з Польщі або люди українського походження, є люди, які просто науково, дослідницько цікавляться Україною, або просто раніше не дуже цікавилися Україною, але їм дуже подобаються ці пісні. «Душа» також регулярно організовує на кафедрі україністики відкриті світи, на які приходить близько тридцяти осіб, і щоразу з'являються нові люди, тож навколо, окрім гурту, який виступає на заходах, формується своєрідна спільнота».

Аркадіуш, учасник фокус-групи

Водночас навчальний процес для них супроводжується специфічними труднощами, зумовленими особливостями української мови порівняно з польською. На початковому етапі візуальне сприйняття тексту викликає значні проблеми:

«Кирилиця мене просто фруструє в деяких аспектах. В українській, здається, багато послідовностей літер, які виглядають дуже подібно одна до одної. Це ускладнює мені читання».

Аркадіуш, учасник фокус-групи

Також рухомий наголос в українській мові, на відміну від фіксованого на передостанньому складі у польській, є одним із найскладніших аспектів для засвоєння:

«Великою трудностю для мене було і є досі акцентування слів, тобто наголоси. Я маю з цим проблему і, чесно кажучи, не знаю, чи колись з цим упораюся».

Матеуш, учасник фокус-групи

Іноді саме близькість мов часто стає пасткою, що призводить до калькування та хибного розуміння лексики:

«Найбільшим викликом є, мабуть, те, що (парадоксально) це мова, яка звучить так, ніби ти її знаєш, а

коли доходить до деталей, то ти її не знаєш. Там страшенно багато таких пасток. Мені здається, що я розумію, що це звучить дуже як польською. Але ні, воно не звучить так, вона [мова] інакше сконструйована».

Аркадіуш, учасник фокус-групи

З методичного погляду, для цієї групи студентів найбільш відповідною є класична програма вивчення української мови як іноземної, яка передбачає навчання з нуля до рівня A1 і далі, що відповідає загальноєвропейським рекомендаціям.

Студенти-українці. Для студентів з України українська мова в польському виші є не іноземною, а рідною або успадкованою. Їхня мета — не вивчення основ, а збереження та розвиток мовних навичок, поглиблення знань з літератури, культури та опанування фахової термінології¹⁴¹. В університетському середовищі ця група часто розглядає україністику як інструмент для здобуття фаху перекладача або вчителя. Проте викладачі фіксують і негативні тенденції: частина студентів обирає цей напрям через легкість вступу, недостатнє знання польської мови для інших спеціальностей або бажання отримати європейський диплом з мінімальними зусиллями, що, за словами респондентки Оксани

141 О. Туркевич, «Українська мова як успадкована: як підтримувати мотивацію учнів до навчання», Теорія і практика викладання української мови як іноземної, no. 18 (2024), <https://doi.org/10.30970/ufl.2024.18.4400>.

Баранівської, призводить до низької мотивації («я і так знаю мову») та, за словами респондентки Світлани Романюк, до високого рівня відсіву («дропауту») після перших курсів. За словами респондентки Марії Борцюх, навчальний процес для них зосереджений на корекції знань, подоланні суржику, вивченні нормативного правопису та адаптації до вимог академічного стилю.

Співіснування цих двох груп в одній аудиторії створює серйозний методичний та організаційний виклик: викладачі змушені реалізовувати диференційований підхід, фактично ведучи два різні курси одночасно. В Ягеллонському університеті цю проблему вирішують шляхом профілювання:

«Оскільки протягом останніх років до нас приходять теж доволі багато студентів-українців, то на бакалавраті у нас спрофілювали дві стежки вивчення української мови. Для студентів-іноземців — це передовсім студенти-поляки та студенти з Кореї, які долучаються на один семестр — ми, звичайно, застосовуємо методику викладання української мови як іноземної. Якщо йдеться про студентів з України, то вони мають семінари з української мови, тобто трохи інший профіль».

Марія Редька

Однак в інших осередках, де немає можливості розділити потоки, викладачам доводиться імпровізувати:

«Спочатку це було вивчення української мови як іноземної — методика в нас відповідна була. Але пізніше почало приходити багато українців. Ми не знали, як їх вчити. Ми робили так, щоб вони працювали в парах, щоб українці вивчали польську мову, а поляки українську».

Даґмара Новацька

Такий режим роботи вимагає від викладача надзвичайних зусиль:

«Іноді себе відчуваю якимось акробатом цирку, щоб тримати в аудиторії увагу всіх студентів».

Вікторія Турська

Це підтверджують і студенти:

«Я навчалася у дуже маленькому класі, і я була єдиною польською дівчиною. У мене були дуже специфічні обставини: нас навчалася четверо, три українки та я. Я навчалася з людьми, які могли розмовляти цією мовою, і я була єдиною, хто її вивчав».

Наталія, учасниця фокус-групи

Дослідження показало, що **мотивація до вивчення української мови в Польщі** є багатшаровою й динамічною. Вона тісно корелює з геополітичними подіями, змінами на ринку праці та соціальними процесами інтеграції українців у польське суспільство. Найбільш стійкою та поширеною

групою мотивів на сучасному етапі є **професійна необхідність** — слухачі курсів та студенти розглядають українську мову як інвестицію в майбутню кар'єру:

«Я залишилася тут після закінчення навчання та захисту дипломної роботи у Кракові й наразі працюю в «Краківських водогонях», а «Краківські водогони» співпрацюють із водогонями в Дрогобичі. Це вже досить давно та дуже активно».

Олександра, учасниця фокус-групи

Однією з головних цілей для студентів-філологів є здобуття фаху присяжного перекладача, оскільки після 2022 року попит на офіційний переклад документів (медичних, юридичних, освітніх) різко зріс. Через дефіцит кадрів час очікування на переклад документів сягав довгих тижнів. За словами респондентки Вікторії Турської, студенти свідомо йдуть у магістратуру, щоб підготуватися до складного державного іспиту.

За словами респондентки Марії Борцюх, у прикордонних регіонах (Холм, Люблін) знання української мови є критично важливим для працівників прикордонної служби та митних органів. За словами респондентки Даґмари Новацької, заклади освіти в цих містах пропонують спеціалізації, орієнтовані саме на обслуговування прикордонного руху, і випускники реально працюють у цій сфері.

Існує сталий запит на навчання працівників державних установ, лікарень та пунктів допомоги, які безпосередньо працюють з українськими біженцями. Організовувалися спеціалізовані курси для урядовців та медиків, щоб навчити їх базової термінології для обслуговування клієнтів (про це розповідають респонденти Олександра Петровська, Марія Білавич, Павло Левчук, а також учасники фокус-груп):

«Так сталося, що я опинився на роботі в гуманітарній організації, яка допомагала біженцям з України. Зараз я певною мірою зацікавився перекладом літератури та української народної музики, тож Україна все ще десь у моїй орбіті».

Матеуш, учасник фокус-групи

Частина слухачів вивчає мову стратегічно, очікуючи на закінчення війни та початок масштабної відбудови України, коли знадобляться фахівці для міжнародних проєктів, логістики та торгівлі:

«Все-таки закінчення війни було би тут додатковим стимулом, щоб вивчати українську, тому що це більші перспективи, власне, для можливих майбутніх співпраць. Відбудова України, а також просто розвиток економіки можуть бути теж дуже корисні для Польщі. Тут можна відкрити багато нових проєктів разом».

Марія Білавич

Значна частина мотиваційного спектру лежить у площині особистих стосунків та **пошуку власного коріння**. Викладачі відзначають зростання кількості студентів, які відкривають для себе українське походження (наприклад, їхні предки були переселені під час операції «Вісла»). Для них вивчення мови — це спосіб відновити втрачену родинну ідентичність та зрозуміти історію предків:

«Приходять люди справді зацікавлені: зацікавлені українськістю, зацікавлені видатними українськими постатями, зацікавлені мовою. Також такі феномени трапляються, що люди, які приходять до нас, починають усвідомлювати, що «так моя бабця говорили», починають шукати своє коріння, і виявляється, що бабця народилася у Ворохті, умовно кажучи. Але з огляду на різні перипетії історичні, життєві, в кожного своя доля і свій шлях широкий».

Марія Редька

«Моя мама з України, з міста Суми, і до 2014 року вона не дуже згадувала про своє походження вдома, скажімо так, і не хизувалася ним. А після 2014 року своєрідна українськість знову прокинулася в ній, і в результаті я також став певною мірою цікавитися тим, що це за країна, трохи її історією».

Антоні, учасник фокус-групи

Вагомим чинником також є наявність партнера або партнерки з України: поляки вивчають мову, щоб спілкуватися з родиною дружини/чоловіка або краще зрозуміти кохану людину:

«Розмовляти українською — це довга історія. Мене завжди тягнуло на Схід, коли справа доходить до подорожей. Україна була ідеальним місцем — я вперше відвідав її у 2011 році. Прекрасна країна, доступні ціни в студентські роки. Однак, я думаю, що ще до мого першого перебування в 2011 році я познайомився з українськими піснями. Я думаю, що «Вогнем і мечем» мав тут певний вплив, хоча в Сенкевича є свої проблеми, але фільм спрямував мене до української мови. Три роки тому я одружився з україночку. Відтоді мій рівень володіння українською різко зріс, оскільки ми також розмовляємо українською з її родиною».

Мачек, учасник фокус-групи

Для частини респондентів вхідним квитком у мову стала сучасна українська культура — студенти часто починають вчити мову, щоб розуміти тексти пісень гуртів «Океан Ельзи», «Жадан і Собаки», «ДахаБраха», читати в оригіналі твори Сергія Жадана чи Оксани Забужко, дивитися фільми українською:

«Загалом, моя пригода з українською мовою почалася дещо випадково, бо мені почала подобатися ця мова під

час перегляду фільму, і це якимось чином змусило мене її полюбити».

**Олександра,
учасниця фокус-групи**

«Коли я прочитала і послухала «Жадан і Собаки», я вирішила, що це культура для мене. Я хотіла досліджувати її далі. Я багато працювала у співпраці, зокрема з Українським інститутом, але українську мову вивчила самостійно з книг та всіх доступних джерел. Не знаю, який у мене рівень, але я легко читаю книги та все розумію. Коли я була у Львові, розмовляла українською з українцями».

Елла, учасниця фокус-групи

«Все почалося з музики. Через музику, зокрема завдяки Сергію Жадану та його гурту, я почала вивчати українську літературу, бо почала читати її польською. Мені це дуже сподобалося. Через деякий час я просто почала вивчати українську мову. Я часто читаю вірші українською мовою Андрія Любки та Сергія Жадана, він також часто публікує свої вірші у Facebook».

Анна, учасниця фокус-групи

Такого роду інтерес підкріплюється науковим переосмисленням лінгвіс-

тичних зв'язків, зокрема деконструкції «міфу про єдність мов» (російської та української): Надія Герґало-Домбек підкреслює, що українська мова має значно більше спільних рис із польською (зокрема 11 унікальних спільних ознак), ніж із російською, що робить її вивчення для поляків природнішим та інтуїтивно зрозумілішим¹⁴².

Водночас дослідження зафіксувало тенденцію до спаду інтересу до вивчення УМІ, починаючи з 2023 року, та виявило низку демотиваційних факторів, серед яких одним із найбільш критичних, про який згадує більшість респондентів, є широке використання російської мови. Поляки, які починають вивчати українську мову з метою комунікації та солідарності, часто чують від українських біженців у Польщі російську мову, що нівелює сенс навчання і викликає запитання:

«Навіщо вчити українську, якщо вони всі говорять російською?».

Вікторія Турська

«Я була класною керівничкою українського класу. Я часом до них намагалася говорити українською, а вони посміхалися і переходили на російську».

Єва, учасниця фокус-групи

142 N. Gergało-Dąbek, «Mit o jedności języków — komentarz badaczki z UMCS», *Forum Akademickie*, 18 березня 2022, <https://forumakademickie.pl/mit-o-jednosci-jezykow-komentarz-badaczki-z-umcs/>.

З іншого боку, намагаючись якнайшвидше інтегруватися у польське суспільство, українці часто переходять на польську при розмові:

«Парадоксально, що коли я розмовляю, наприклад, з окремими українцями, вони насправді вимагають, щоб я розмовляв з ними польською, бо вони хочуть вивчити польську, бо вони в Польщі, і це призводить до абсурдної, скажімо так, ситуації, коли вони вчаться польської від мене, але я не можу навчитися від них української».

Антоні, учасник фокус-групи

Погіршення польсько-українських відносин на тлі зернової кризи та актуалізації історичних питань (Волинська трагедія) негативно вплинуло на набір студентів у 2025 році. Політизація

цих та інших тем викликає відразу в частини суспільства та демотивує молодь пов'язувати своє майбутнє з україністикою:

«Зараз в Польщі іде така відраза взагалі до українців, до України, і я не знаю, що українці взагалі мають зробити, щоб повернути хоча б те, що було рік тому, бо за останній рік, поки була виборча кампанія, то настрої дуже і дуже негативні».

Вікторія Турська

Отже, мотивація до вивчення української мови у Польщі трансформується від емоційного пориву солідарності (2022 рік) до прагматичного розрахунку, однак цей процес гальмується соціолінгвістичними реаліями, а саме російськомовністю значної частини українських біженців, та політичним охолодженням.

Навчально-методичне забезпечення викладання УМІ

Стан забезпеченості навчальними матеріалами оцінюється неоднозначно: від «покращення ситуації» завдяки новим виданням до «катастрофи» порівняно з рівнем забезпечення викладання західноєвропейських мов або польської як іноземної. Викладачі однак зазначають, що жоден наявний підручник не задовольняє потреб змішаних груп або специфічних польськомовних аудиторій повністю.

Тому поширена практика створення «авторських папок» — компіляції матеріалів з різних джерел, адаптації текстів з медіа та розробки власних вправ, що враховують польсько-українську міжмовну інтерференцію:

«Ідеальної книжки для вчителя не існує. Я використовую все, що мені впаде в руки».

Марія Борцюх

«Ми використовували підручник лише на першому курсі, а потім матеріали, підготовлені викладачами, тому зараз у нас немає підручника. Я думаю, якби у нас був посібник, було б менше хаосу».

Аркадіуш, учасник фокус-групи

Важливим здобутком у нормативному забезпеченні навчального процесу став офіційний вихід у липні 2025 року «Програми навчання української мови як другої іноземної для 7–8 класів», автором яких є Павло Левчук, науковий співробітник Інституту славістики Польської академії наук¹⁴³. Цей документ, розроблений відповідно до польської освітньої бази та Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (CEFR), надає вчителям необхідну методичну рамку, окреслюючи цілі, тематичні блоки та принципи оцінювання.

Попри ці зрушення, головною прогалиною залишається «методичний вакуум» на рівні практичного інструментарію: на ринку бракує комплексних підручників, які б реалізовували ці програми та враховували специфіку вивчення близької слов'янської мови¹⁴⁴. Більшість наявних ресурсів орієнтовані або на самостійне навчання, або на узагальненого іноземного студента, що

створює щоденні виклики як для викладачів, так і для студентів:

«Є велика потреба в підручнику, і ці [наявні] матеріали створюють певний хаос. Часто ці матеріали призначені, наприклад, для українців зі східної України, які вивчають правильну українську мову без російізмів. Дуже часто ці матеріали були спеціально для українців, а не для іноземців, для поляків. Або матеріали для іноземців, але не персоналізовані для поляків, тому іноді були завдання, які не зовсім нам подобалися».

Наталія, учасниця фокус-групи

Еволюція підручників: українські та польські видання

Польські видання. Найбільш популярними та часто згадуваними є підручники, створені польськими україністами або українцями, які працюють у Польщі. Їхньою головною перевагою є наявність пояснень польською мовою та контрастивний підхід (акцент на подібності та відмінності мов). Класикою вважається серія Оксани Баранівської та Божени Зінкевич-Томанек «Język ukraiński dla początkujących» (Українська мова

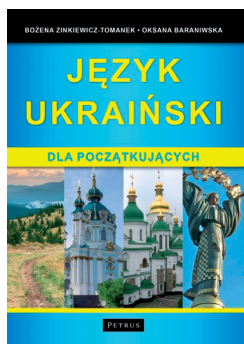
143 P. Levchuk, *Program nauczania języka ukraińskiego jako drugiego języka obcego w szkole podstawowej*, seria Nowe w Glottodydaktyce (Kraków: Księgarnia Akademicka Publishing, 2025), <https://doi.org/10.12797/9788383683140>.

144 Situation Report — Ukrainian Studies.

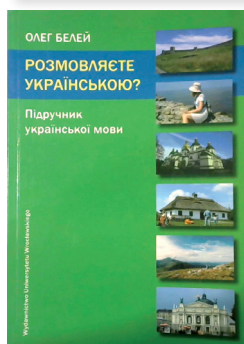
для початківців)¹⁴⁵ та частина для середнього рівня «Język ukraiński dla średniozaawansowanych» (Українська мова для студентів середнього рівня). Викладачі, зокрема респондентки Марія Борцюх та Даґмара Новацька, цінують їх за наявність аудіоматеріалів та системність, водночас користувачі відзначають і недоліки цих видань: дещо інфантильні тексти, надто стислі пояснення граматики, дещо хаотична структура.

За словами респондентки Марти Коваль, використовуються також підручники Олега Белея¹⁴⁶ та Мирослави Кавецької й Ірени Гук¹⁴⁷ (розроблений для студентів слов'янської філології та всіх, хто бажає вивчити українську мову «з нуля»). Позитивні відгуки отримує новіший та більш комплексний підручник Анастасії Герасимчук «Ukraiński dla Polaków» (Українська для поляків)¹⁴⁸, який респондентки Марта Коваль, Марія Білавич, Даґмара Новацька хвалять за сучасний підхід, пояснення граматики для поляків та наявність ключів з відповідями.

Варшавський університет практикує створення власних спеціалізованих

Підручник «Język ukraiński dla początkujących» (зображення з сайту Empik, взято 15 вересня 2026)

Підручник «Розмовляєте українською?» (зображення з сайту Бібліотеки Українського католицького університету, взято 15 вересня 2026)

Підручник «Ukraiński dla Polaków. Podręcznik do nauki języka ukraińskiego. A1-A2» (зображення з сайту Allegro, взято 15 вересня 2026)

145 Б. Зінкевич-Томанек і О. Баранівська, *Język ukraiński dla początkujących* / Українська мова для початківців, вид. 3-тє (Краків: Wydawnictwo Petrus, 2021).

146 О. Белей, *Розмовляєте українською? Підручник української мови* (Вроцлав: Видавництво Вроцлавського університету, 2006).

147 I. Huk and M. Kawecka, *Podręcznik do nauki języka ukraińskiego* (Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2003).

148 A. Herasymuk, *Ukraiński dla Polaków. Podręcznik do nauki języka ukraińskiego. A1-A2* (Warszawa: Ukraiński.Online, 2022).

курсів та матеріалів під них, що дозволяє оминати застарілі міністерські програми:

«Українська мова в політиці та дипломатії», «Українська мова в бізнесі», «Українська мова в медіа», «Українська мова в туризмі», «Українська мова права» — це все курси, розроблені нашими викладачами і відразу підготовлені до того власні матеріали, мої і колег. Наш курс має також такий плюс, що ми самі модифікуємо програму, ми її узгоджуємо тільки на рівні університетських наших рад, однієї факультетської, а потім загальноуніверситетської, нам не потрібне затвердження міністерства. Цей шлях скорочений: ми можемо дуже швидко вносити зміни, коли ми бачимо, що це потрібно. Якщо це наших студентів цікавить, ми розробляємо курс, а потім найчастіше самі пишемо підручники».

Світлана Романюк

Українські видання. Серед універсальних підручників, виданих в Україні, лідерами є серії «Крок» та «Яблуко»:

«Дуже тішуся, що з'являється все більше і більше таких підручників — це величезний плюс. Вони різні, вони різної якості, вони різного спрямування. Принаймні, коли ти можеш взяти ці матеріали в руки і показати студентам, що ось є «Крок», «Яблуко» чи інший

підручник, це теж в очах студентів підвищує статус мови».

Марія Редька

«Яблуко» (УКУ) відзначають як чи не єдиний ресурс, що якісно охоплює розвиток усіх чотирьох мовних навичок (читання, слухання, письмо, говоріння). «Крок» (О. Палінська та ін.) та «Українська мова для іноземців» (Д. Мазурик) вважаються якісними сучасними виданнями, проте їхнім суттєвим недоліком, за словами респонденток Марти Коваль, Марії Білавич, Марії Редьки, Світлани Романюк, для польського ринку є відсутність коментарів польською мовою та орієнтація на англомовного або узагальненого іноземного студента, без урахування специфіки навчання для носіїв близької слов'янської мови.

Використовуються також матеріали МІОК (Львівська політехніка), наприклад, «Ключ до України» або «Мандрівка Україною», а також посібники інших українських вишів (Полтава, Тернопіль, Харків):

«Я використовую все, що мені сподобається. Є книжка «Читаємо українською». Навчальний посібник для іноземців, студентів першого-другого курсів, соціокультурний аспект, це видала Полтава. «Мовний практикум» для іноземців кафедри української та іноземних мов Тернопільського університету. Є книжка «Лексичні теми з української мови для іноземних студентів

підготовчого відділення» авторів Стежко, Марченко, Кондратенко, Розумної, Державний університет телекомунікацій. Ще використовую якісь теми, фрагменти книжки Вальченко-Прилуцької «Ласкаво просимо». Навчальний посібник з української мови для іноземних студентів у двох частинах Харківського видавництва. Книгу Данути Мазурик «Українська мова для іноземців», «Крок за кроком» харківського видавництва Фоліо».

Марія Борцюх

Попри наявність базових підручників, респонденти виокремлюють низку системних проблем, а саме:

Брак матеріалів для вищих рівнів та спеціальних цілей. За словами респонденток Марти Коваль, Марії Білавич, існує гострий дефіцит матеріалів для рівнів B2–C1, спрямованих на розвиток комунікативних навичок та стилістики. Бракує також якісних підручників з ділової мови, адаптованих саме для польськокомовної аудиторії. За словами конфіденційного респондента, наявні посібники часто містять просто набір текстів із законів без належного методичного апарату та коментарів щодо відмінностей, зокрема, у мовному етикеті (наприклад, звертання «Шановний пане [Прізвище]» є нормою в українській, але образою в польській).

Методичний вакуум для змішаних груп. Викладачі не мають готових методичних комплектів для роботи

у змішаних групах. З огляду на це респондентка Дагмара Новацька наголошує на потребі створення підручників із спеціалізованими додатками або окремими блоками завдань підвищеної складності саме для студентів-носіїв. Такі додатки мали б містити альтернативні тексти та вправи підвищеної складності, розраховані саме на носіїв мови (українців), що дозволило б ефективно працювати в одній аудиторії з різними категоріями студентів.

Застарілість та візуальна непривабливість. Багатьом матеріалам бракує сучасної поліграфії (кольорових ілюстрацій, інфографіки) та актуальності тем. За словами респондентки Марії Білавич, студенти звикли до яскравого контенту, тоді як значна частина посібників залишається чорно-білою та текстоцентричною. За словами респондентки Марти Коваль, бракує якісних двомовних словників: найкращий польсько-український словник датується 1960 роком.

Логістичні та бюрократичні труднощі. Закупівля підручників, виданих в Україні, для польських університетських бібліотек є складною бюрократичною процедурою через те, що Україна не входить до ЄС, що викликає проблеми з розмитненням і податками. Тому викладачі, зокрема Марія Редьква, Марія Борцюх, Оксана Баранівська, часто змушені купувати книги приватно, привозити їх у валізах та ксерокопіювати для студентів, що порушує авторські права, але є єдиним виходом.

Використання цифрових інструментів та штучного інтелекту

Значну частину потреб у навчальних матеріалах, особливо в умовах дефіциту сучасних друкованих видань, задовольняють цифрові ресурси. Викладачі та слухачі активно інтегрують нові технології у навчальний процес, використовуючи їх як для аудиторної роботи, так і для самостійного вивчення. Зокрема, за словами респонденток Даґмари Новацької та Марти Коваль, використовують інструменти на кшталт **ChatGPT** для генерації вправ та тестів: це дозволяє швидко створювати індивідуалізовані завдання, економити час на підготовку та адаптувати матеріал під конкретні потреби групи.

Цифрові платформи стали особливо популярними для самостійного вивчення мови, а також як допоміжний інструмент підтримки щоденного контакту з мовою. Беззаперечним лідером за кількістю користувачів є **Duolingo**, водночас якісна оцінка цього інструменту з боку користувачів є неоднозначною — слухачі критикують додаток за стереотипність контенту, відірваність від живого мовлення та слабку граматичну базу:

«Українська мова на Duolingo така застаріла. Вона трохи штучна,

обмежена, надто неприродна. Коли я вивчав там німецьку, це торкалося прогресивних тем. А українська мова — сільське господарство, релігія, вона представляє дуже консервативний світогляд. Погано це чи ні, я не можу судити, але це дивно».

Арек, учасник фокус-групи

«Користуюся Duolingo, але маю застереження щодо цього додатку. Я його трактую більше як джерело лексики, ніж джерело правильної мови».

Йоанна, учасниця фокус-групи

Окрім Duolingo, використовуються платформа **Memrise** та численні безкоштовні ресурси, що пропонують аудіоуроки, такі як **50 languages** та **LingoHut**, однак їхнім недоліком є те, що вони часто базуються на англійській мові, що може бути перешкодою для деяких польськомовних користувачів, а також пропонують обмежений набір фраз¹⁴⁹. Дехто зі студентів користується онлайн-додатком **Quizlet**:

«Я створюю картки на Quizlet, який дозволяє легко повторювати слова, і я думаю, що отримую найбільше користі від регулярного прослуховування українського радіо, бо відчуваю, що розмова якась жвавіша, більш природна і є заміною

149 50languages, «Learn Ukrainian for Free», переглянуто 9 вересня 2026, <https://www.50languages.com/ukrainian-for-free>.

того, що я міг би, можливо, відчути, якби жив в Україні».

Аркадіш, учасник фокус-групи

«Я намагалася знайти музику, слухати та співати, щоб звикнути до неї [мови], а також практично використовувати мову та слухати різні подкасти. Щоб зануритися в мову, на самому початку, коли я почала її вивчати, я перемкнула всі налаштування на телефоні, ноутбучі та скрізь на українську».

Наталія, учасниця фокус-групи

Популярністю користуються теж блоги та сайти з навчальними матеріалами, наприклад, «**Ukrain̓ski.Online**»¹⁵⁰.

Студенти та викладачі активно використовують відеохостинг **YouTube**, подкасти та новини, що компенсує відсутність сучасних матеріалів для аудіювання в підручниках:

«Коли ми вивчали з ними лексикологію, то новинні портали дуже добре допомагали: «Громадське», «Телебачення Торонто», «Укрінфо» і «The Village». Там лайфстайл тематики можна реалізувати».

Вікторія Турська

Серед рекомендованих каналів респонденти виділяють популярні просвітницькі та аналітичні YouTube-проекти з контентом для носіїв (використовуються для занурення в мовне середовище) «**Ukrain̓ner**» (засновник — Богдан Логвиненко) та «**Загін кіноманів**» (автор — Віталій Гордієнко), а також блоги українських інфлюенсерів:

«Зараз показують «Антарктиду» Антона Птушкіна, і я буквально сьогодні рекомендувала студентам, щоб вони пішли на цей фільм. Також тепер дуже добре розвивається українськомовний YouTube. Варто використовувати українськомовний контент у викладанні мови, тому що, власне, після повномасштабного його ще більше».

Марія Білавич

Соціальні мережі, зокрема **Instagram**, використовуються викладачами як інструмент мікронавчання — для демонстрації живих мовних помилок, сленгу та розбору складних випадків:

«Платформа «Всеукраїнська онлайн-школа» — для першого курсу, я звідти беру матеріали іноді, бо, дійсно, дуже цікаві готові конспекти, готові матеріали. Теж використовую матеріали наших

150 Ukrain̓ski.Online, «Kurs «Ukrain̓ski od Podstaw». Język ukraiński dla początkujących», переглянуто 9 вересня 2026, <https://ukrain̓ski.online>.

українських ютуберів, блогерів. Іноді це теж може бути Інстаграм. Наприклад, в мене була фонетика, то Інстаграм дуже допоміг, бо кожне друге відео має якісь фонетичні помилки, і ми зі студентами це опрацьовуємо. Це був фурор для них, їм дуже сподобалося».

Вікторія Турська

Позитивно, що академічні осередки також розвивають власні цифрові продукти. Наприклад, Ягеллонський університет реалізував проєкт зі створення відеоуроків української мови для початківців на університетській платформі:

«Оскільки ми переходимо дуже часто у своїй роботі в віртуальний простір, теж варто робити такі

онлайн-курси, відеоуроки. Зазначу, що в 2022 році я записувала курс відеоуроків для початківців. Це був запит від ширшого кола слухачів на курс української мови для початківців. Ми зробили 16 уроків. Вони були на платформі в Ягеллонському університеті, був проєкт з Інтерпоу. І, власне, в рамках цього проєкту ми робили 16 уроків української як іноземної».

Марія Редька

Деякі видавництва відреагували на кризу 2022 року відкриттям доступу до своїх ресурсів, зокрема, видавництво Edgard надало вільний доступ до PDF-версій розмовників та базових курсів, щоб підтримати волонтерів та всіх охочих вивчати мову¹⁵¹.

Взаємодія навчальних осередків

Дослідження показало, що співпраця між осередками україністики відбувається на трьох рівнях: внутрішньому, двосторонньому (з Україною) та міжнародному (загальноєвропейському та трансатлантичному): ця мережа контактів дозволяє підтримувати фаховий рівень викладання попри інституційні та фінансові виклики.

Внутрішня співпраця в Республіці Польща та співпраця з Україною

Польські україністичні осередки підтримують тісні зв'язки, які часто базуються на особистих контактах та спільних науково-методичних ініціативах, що дозволяє підтримувати фаховий рівень викладання попри

151 «Solidarni z Ukrainą», EDGARD Języki Obce Blog, 10 березня 2022, <https://www.jezykiobce.pl/blog/aktualnosci/solidarni-z-ukraina>.

інституційні виклики та децентралізацію системи. Фундаментом для такої взаємодії є сильна традиція академічної україністики, зосереджена в ключових університетах Варшави, Кракова, Познані, Любліна та Вроцлава, яка функціонує як інструмент діалогу культур¹⁵².

Наприклад, майданчиком для фахової дискусії є щорічний методичний семінар «Українська мова в університетському навчанні. Актуальні виклики в дидактиці» (*Język ukraiński w nauczaniu uniwersyteckim. Aktualne wyzwania w dydaktyce*), який відбувається у грудні в Любліні: його організаторами виступають Даґмара Новацька (Люблінський католицький університет) та Мирослава Кавецька (Державна академія прикладних наук у Холмі). На семінарі¹⁵³ збираються викладачі з Кракова, Варшави, Вроцлава, Познані та Холма для обговорення підручників, методик та використання нових технологій, зокрема штучного інтелекту. За словами респондентки Оксани

Баранівської, налагоджена також практика обміну інформацією та взаємного рецензування навчальних програм і підручників між кафедрами Варшави, Кракова та інших міст, що сприяє уніфікації стандартів викладання.

Важливу роль у стратегічному плануванні відіграють наукові конференції. Зокрема, кафедра україністики в Познані (Університет імені Адама Міцкевича) відома своїми масштабними весняними конференціями, зокрема міжнародним науковим циклом «Україністика: вчора, сьогодні, завтра» (*Ukrainistyka: wczoraj, dzisiaj, jutro...*), які є місцем зустрічі науковців з усієї Польщі та України. У листопаді 2025 року конференція, присвячена проблемам викладання української мови (*Międzynarodowa Konferencja Naukowa «Ukrainistyka i Ukraińcy w Polsce»*), відбулася у Гданську¹⁵⁴.

8 грудня 2025 р. у Вроцлаві відбулася перша Міжнародна науково-практична конференція «Українська мова

152 Л. Вахніна, «Полоністика в Україні та україністика в Польщі: діалог культур», *Studia Ukrainica Posnaniensia*, vol. II (2014), https://bazhum.muzhp.pl/media/texts/studia-ukrainica-posnaniensia/2014-tom-2/studia_ukrainica_posnaniensia-r2014-t2-s167-175.pdf.

153 D. Nowacka, «Sprawozdanie z seminariów metodycznych Język ukraiński w nauczaniu uniwersyteckim. Aktualne wyzwania w dydaktyce», *Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II*, 2025, <https://czasopisma.tnkul.pl/index.php/rh/article/view/3798/3378>.

154 Wydział Filologiczny Uniwersytetu Gdańskiego, «Międzynarodowa Konferencja Naukowa «Ukrainistyka i Ukraińcy w Polsce»», *Instytut Studiów Klasycznych i Sławistyki*, 2025, <https://fil.ug.edu.pl/news/116027/miedzynarodowa-konferencja-naukowa-ukrainistyka-i-ukraincy-w-polsce>.

як іноземна в Польщі»¹⁵⁵, у якій взяли участь майже 100 зареєстрованих учасників — учителі, науковці, методи-сти, а також представники українських і польських освітніх інституцій. Конфе-ренцію, покликану об'єднати фахівців для обміну досвідом та напрацюван-нями у сфері методики викладання УМІ, організували Інститут славістики Польської академії наук, 15-й ліцей у Вроцлаві, Інститут україністики Вар-шавського університету.

Конференція у Вроцлаві та впрова-дження нових навчальних програм з української мови є стратегічно важливими кроками для підтримки української спільноти в Польщі. Впровадження матури з української мови як іноземної у 2026 році не лише підтвердило зростання її ста-тусу в європейському освітньому просторі, але й створило системні умови для збереження мовної та культурної ідентичності українських дітей, які зростають у багатомовному польському середовищі. Освітні про-грами з української мови як іноземної, розроблені доцентом Інституту славі-стики Польської академії наук Павлом Левчуком, були створені та впровад-жені за підтримки Фондації Пилипа

Орлика і стали основою системного викладання української мови у поль-ських школах та ліцеях.

«Польський приклад належить до одного з кращих. Якщо подиви-мось з перспективи законодавства, то тільки в Польщі можливе викла-дання української мови по всій території країни. У Німеччині обмежено територіально окре-мими землями. Так само у Франції. В Італії немає української мови в школах. В цій системі Польща надає українцям багато позитивних речей. У Польщі набагато легше нострифікувати диплом, ніж в інших країнах. У Польщі немає формально високих вимог до рівня володіння мовою країни перебу-вання, таких як, наприклад, ставить Німеччина — С1. В глобальному розумінні і у порівнянні з іншими країнами, то ситуація з україн-ською мовою в Польщі не є такою поганою. Державна підсумкова атестація з української мови як іно-земної є лише у Польщі. Польща є прикладом».

Павло Левчук¹⁵⁶

155 Генеральне консульство України у Вроцлаві, «Перша Міжнародна науково-практична конференція „Українська мова як іноземна в Польщі“», Міністерство закордонних справ України, 8 грудня 2025, <https://wroclaw.mfa.gov.ua/news/persha-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferenciya-ukrayinska-mova-yak-inozemna-v-polshchi>.

156 С. Мялик, ««Українська мова як друга іноземна у Польщі». У Вроцлаві стартує конференція за участю провідних університетів», Polskie Radio для України, 7 грудня 2025, <https://www.polskieradio.pl/398/9800/Artykul/3617741>.

16–17 березня 2026 року у Варшаві відбулася II Міжнародна науково-практична конференція «Українська мова як іноземна в Польщі», присвячена викликам викладання мови в умовах війни та масової міграції. Конференція за підтримки посольства України в Республіці Польща та Фундації Пилипа Орлика стала майданчиком для обговорення нових підходів до збереження національної ідентичності через освіту в сучасному європейському просторі¹⁵⁷.

Логічним її продовженням стала III Міжнародна науково-практична конференція «Українська мова як іноземна в Польщі», що відбулася 12–13 червня 2026 року в Кракові за координації Фундації Пилипа Орлика та була присвячена закріпленню української мови в європейському освітньому просторі. У рамках конференції відбулася презентація нового безкоштовного посібника для батьків «Українська мова щодня»: у ній мовна мапа родини, самодіагностика мовних звичок і 30-денний практичний виклик для підтримки української мови вдома. Електронну брошуру створили на основі сучасних досліджень дитячої багатомовності та

сімейної мовної політики. «Ми хочемо пояснити батькам лінгвістичну термінологію та проблеми, з якими стикаються діти в мовному питанні, щоб батьки зрозуміли необхідність вивчення української мови, її збереження й просування. І навчити батьків говорити з польською школою про необхідність викладання української мови. Це теж питання, яке сьогодні порушувалося, адже були ситуації, коли вчителі забороняли дітям реєструватися на матуру з української мови як іноземної. Ми маємо навчити батьків, як розвивати багатомовність своїх родин, як покроково до цього йти і це буде представлено в цьому підручнику», — наголосив Павло Левчук, голова оргкомітету конференції¹⁵⁸. Окремий блок конференції був присвячений ролі медіа в підтримці української мови за кордоном.

Знаковою подією стала також Міжнародна конференція «Планування майбутнього україністики в Європі» (Planning the Future of Ukrainian Studies in Europe) (Варшава, 26–27 травня 2025 р.), спільно організована європейськими університетськими альянсами **EUniWell** та **4EU+** у межах проєкту **EUkraine Forum**,

157 «У Польщі стартувала міжнародна конференція про майбутнє української мови в Європі», Українське національне інформаційне агентство «Укрінформ», 16 березня 2026, <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/4102173-u-polsi-startovala-miznarodna-konferencija-pro-majbutne-ukrainskoi-movi-v-evropi.html>.

158 «У Кракові говорили про майбутнє української мови за кордоном», *Polskie Radio для України*, 13 червня 2026, www.polskieradio.pl/398/9800/Artykul/3698037,u-krakowi-govorili-pro-majbutne-ukrainskoi-movi-za-kordonom.

під час якої представники, зокрема польських осередків, обговорювали стратегічні питання розвитку галузі. Учасники наголосили на необхідності деколонізації знань про Україну та відокремлення їх від русистики, а також переходу до моделі «циркуляції мізків» у співпраці з Україною¹⁵⁹.

Важливим інтеграційним фактором є [Міжнародний орфографічний конкурс з української мови](#) для студентів, які вивчають українську мову як іноземну. Ініційований Оксаною Баранівською з Ягеллонського університету ще у 2006 році, цей захід став інструментом об'єднання академічної спільноти, трансформувавшись із всепольського у міжнародний:

«З 2006 до 2015 це був Усепольський орфографічний конкурс з української мови, 2016–2025 — Міжнародний орфографічний конкурс з української мови. Усього відбулося вже 20 конкурсів (15 — стаціонарно, 5 — онлайн), у яких узяли участь студенти з понад 20 країн світу, з понад 40 університетів».

Оксана Баранівська

Цей захід об'єднує студентів та викладачів з усіх польських осередків (Варшава, Вроцлав, Познань, Люблін та ін.), а також з Австралії, Бразилії, Китаю, Туреччини, Естонії, Австрії, Німеччини та інших країн.

Співпраця відбувається і на рівні студентського самоврядування: студенти різних університетів взаємодіють між собою, відвідуючи заходи партнерських вишів. Наприклад, за словами респондентки Даґмари Новацької, студенти Люблінського католицького університету запрошували колег з Варшавського університету на спільні заходи та зустрічі з послом України.

Взаємодія безпосередньо з українськими вишами після 2022 року зазнала суттєвих трансформацій через безпекові обмеження. На інституційному рівні продовжують діяти програми подвійних дипломів та академічної мобільності, хоча їхній формат змінився. Наприклад, Ягеллонський університет у Кракові вже 9 років реалізує програму подвійних дипломів спільно з Чернівецьким національним університетом ім. Ю. Федьковича. За словами респондентки Марії Редькви, студенти мають змогу навчатися в партнерському виші, однак наразі через війну мобільність є односторонньою: українські студенти їдуть до Польщі, а польським студентам університет не дозволяє їхати в Україну з міркувань безпеки.

За словами респондентки Марії Редькви, до повномасштабного вторгнення існували активні програми обмінів (наприклад, програма «МІСТ») з КНУ, ЛНУ. Познанська україністика

159 Conference Report — Planning the Future.

продовжує підтримувати контакти з Волинським національним університетом ім. Лесі Українки (Луцьк), звідки, за словами респондента Олександра Григор'єва, приїжджають викладачі на стажування. Зі свого боку, українські науковці продовжують надавати наукову та методичну підтримку польським колегам: на індивідуальному рівні викладачі з Польщі (зокрема ті, для кого українська не є рідною, а також носії мови) проходять сертифікатні програми підвищення кваліфікації в Україні, наприклад, у КНУ.

Новим явищем в інституційному ландшафті стало відкриття у 2022 році у Вроцлаві Фундації УКУ, що має на меті стати інтелектуальним та культурним центром для українців у Польщі, сприяти діалогу та популяризації української культури¹⁶⁰.

Водночас респонденти вказують на недостатню підтримку з боку українських державних інституцій, гострою проблемою залишається відсутність централізованого забезпечення підручниками бібліотек польських університетів:

«Закупити в Україні підручники — не така проста справа. Ми над цим вже працювали, наша кафедра. Україна є поза Євросоюзом, а в Євросоюзі, якщо робити якісь закупівлі, я на

цьому аж так не знаюся, але знаю, що там якось інакше рахується податок. Я можу для себе закупити і поксерувати студентам, як це і роблю насправді. Але якби я хотіла звернулася до бібліотеки і попросила закупити мені у Львові три частини підручника «Яблуко» чи те, що видав МІОК, то це не така проста справа».

Оксана Баранівська

Міжнародна співпраця (поза Україною)

В умовах війни Польща перетворилася на своєрідний хаб для вивчення україністики в Європі та світі, перебравши на себе функцію безпечного майданчика, де іноземні студенти можуть вивчати мову та культуру в середовищі, максимально наближеному до українського контексту.

Польські університети підтримують розгалужену мережу контактів та мають активні угоди про обмін з україністичними центрами в регіоні Центрально-Східної Європи, зокрема в Чехії (секцією україністики кафедри славістики філософського факультету Університету Палацького в Оломоуці, семінаром україністики та славістики Інституту східноєвропейських студій філософського факультету

160 Ukrainian Catholic University, «Ukrainian Catholic University Foundation in Poland», переглянуто 9 вересня 2026, <https://ucu.edu.ua/en/polska/>.

Карлового університету в Празі та кафедрою славістики філософського факультету Університету Масарика, Словаччині (Інститутом україністики філософського факультету Пряшівського університету в Пряшеві), **Хорватії** (кафедрою української мови та літератури відділення східнослов'янських мов і літератур філософського факультету Загребського університету), **Болгарії** (профілем «Україністика» кафедри слов'янського мовознавства факультету слов'янських філологій Софійського університету імені Святого Климента Охридського) та **Сербії** (групою української мови, літератури та культури кафедри славістики філологічного факультету Белградського університету).

Ця співпраця реалізується через спільні освітні формати. Наприклад, Ягеллонський університет організовує Зимову школу української мови (Zimowa Szkoła Języka Ukraińskiego) спільно з Пряшівським (Словаччина) та Загребським (Хорватія) університетами. Формат передбачає два тижні онлайн-лекцій та тиждень інтенсивних занять наживо. Також Університет ім. Адама Міцкевича (Познань) виступав партнером у проведенні зимової школи з українознавства в Тюбінгенському університеті (Німеччина) у лютому 2025 року. Літня школа української мови та культури,

співв організаторами якої в рамках Erasmus+VIP виступають Ягеллонський університет, зокрема кафедра польсько-українських досліджень, та Університет Удіне в Італії¹⁶¹, розпочала свою роботу 2023 року — цього річ у вересні запланована третя її сесія.

Як розповідає координаторка програми з польського боку д-р Галина Чуба, школа стрімко розвивається:

«Головний організатор — професор Емільяно Раноккі, полоніст з університету Удіне. У першій сесії в 2024 році кістяк склали 15 наших студентів та слухачі з Мюнхена і Словенії. Наступного року охочих стало майже вдвічі більше — долучилися італійські та німецькі студенти. Ми також запросили молодь з України для створення природного мовного середовища».

Галина Чуба

Своєю чергою, ініціатор школи д-р Емільяно Раноккі пояснює, що ідея виникла після 2022 року як відповідь на російську пропаганду в Італії:

«Завдяки програмі Erasmus+ VIP нам вдалося залучити офіційних слухачів із нашого вишу, а також партнерських університетів у Кракові й Мюнхені. Крім того, на навчання за

161 DILL — Università degli Studi di Udine, «Summer School of Ukrainian Language and Culture», 2026, <https://scuolaestivaucraina.uniud.it/>.

власні кошти приїздить багато мотивованих студентів з інших регіонів Італії».

Емільяно Раноккі

Учасниця фокус-групи поділилася своїм досвідом участі в роботі школи:

«Українська літня школа в Італії [в Удіне], програма обміну, яку я відвідувала минулого року, також значною мірою посприяла цьому [вивченню мови]. Саме там я багато розмовляла. Зізнаюся, там було змішання мов, оскільки там були не лише українці та поляки, а й італійці та один друг з Австрії, тому нам довелося трохи змішувати мови: італійську, українську та англійську. Але саме там я мала найбільший контакт з українською, і в мене дуже теплі спогади про це завдяки покращенню моїх навичок».

Олександра, учасниця фокус-групи

Особливого значення набуває взаємодія з країнами Північної Америки та Азії, для студентів яких Польща стала основним напрямом для навчання на українських студіях. Зокрема, кафедра україністики Варшавського університету у 2023 році спільно

з Канадським інститутом українських студій при Університеті Альберти провела Літню школу «U2Ukraine» ([Szkola Letnia U2Ukraine](#)) для студентів з Канади та США, які не могли поїхати в Україну через війну. За словами респондентки Вікторії Турської, Вроцлавський університет також співпрацює з університетом у Канаді, куди студенти їдуть на семестрове навчання. За словами респонденток Марії Редьки та Оксани Баранівської, у Кракові навчаються студенти зі США, а також з Кембриджу (Велика Британія). За словами респондентки Марії Редьки, Ягеллонський університет має також договір з Університетом Ханкук (Південна Корея), звідки студенти приїжджають на семестр.

Попри високу активність, експерти застерігають щодо крихкості цієї системи. За результатами аналізу європейських звітів, попри зростання інтересу, багато університетів стикаються з фінансовими проблемами, які обмежують розвиток всебічних і сталих програм. Тимчасові гранти не гарантують довгострокової життєздатності курсів, тому критично важливим є забезпечення стабільного фінансування на європейському та національному рівнях¹⁶².

162 Situation Report — Ukrainian Studies.

Висновки

Сфера викладання УМІ в Польщі спирається на глибокі академічні традиції, проте нині проходить етап складної структурної трансформації через безпрецедентні демографічні зміни. Головним викликом стала кардинальна зміна профілю аудиторії: на зміну суто польськомовних груп прийшли змішані аудиторії, де значну частку становлять українці. Це вимагає відмови від класичних методик УМІ на користь диференційованого підходу, що об'єднує елементи викладання іноземної та успадкованої мов, однак система методичного забезпечення наразі до цього не готова.

Мотивація студентів набула чіткого прагматичного характеру: основними драйверами є перспектива роботи присяжним перекладачем, служба в митних органах та участь у проєктах з відбудови України. Однак цей інтерес стикається з сильними демотиваційними факторами: російськомовністю значної частини українських біженців у Польщі та відсутністю на території країни центрів сертифікації рівня володіння УМІ. Методичне забезпечення також потребує оновлення: попри наявність бази для початківців, фіксується гострий дефіцит матеріалів для високих рівнів (B2–C1) та спеціалізованої

фахової літератури, адаптованої для уникнення польсько-української міжмовної інтерференції.

Спостерігається виразний розрив між великими академічними центрами та регіональними осередками: кафедри у великих містах (Варшава, Краків, Познань) зберігають відносну стабільність, пропонують магістерські програми та розвивають наукову діяльність, натомість регіональні осередки змушені боротися за виживання, часто шляхом об'єднання україністики з русистикою або перепрофілювання на прикладні спеціальності (митна справа, туризм тощо) через брак польських абітурієнтів.

Отже, викладання української мови в Польщі має сильний потенціал і кадрову базу, але потребує оновлення стратегії, яка б враховувала нові демографічні реалії та прагматичні запити ринку праці. Без вирішення проблем сертифікації, методичного забезпечення змішаних груп та стабільного фінансування існує ризик подальшої маргіналізації україністики як академічної дисципліни та втрати унікальної можливості для соціальної інтеграції української громади.

Висновки

Комплексний аналіз стану викладання та популяризації української мови як іноземної в Україні й країнах пріоритетної географії УІ (Німеччині, Франції та Польщі), здійснений на основі кабінетних даних і результатів польового дослідження, уможлиблює констатацію фундаментальної й багатовекторної трансформації всієї галузі в умовах нових геополітичних реалій.

Стосовно України дослідження зафіксувало, по-перше, **зсув у демографічній та мотиваційній структурах слухачів**. Гомогенна група студентів-іноземців, чия мотивація була переважно інструментальною (отримання диплома для подальшої освіти), суттєво доповнилася гетерогенною спільнотою «агентів солідарності». Значної ваги набула доросла, економічно активна аудиторія віком 31–50 років, яка керується ціннісними мотивами (солідарність з Україною, пошук національної ідентичності, безпека) та вимагає швидких, вимірюваних результатів навчання.

По-друге, відбувся **нормативний прорив**. Затвердження у вересні 2024 року Стандарту державної мови «Українська мова як іноземна. Рівні загального володіння А1–С2» стало довгоочікуваною нормативною рейкою, що синхронізувала українську систему з європейськими

рекомендаціями CEFR. Вступ Національної комісії зі стандартів державної мови до Європейської асоціації екзаменаційних рад з іноземних мов як асоційованого члена відкриває шлях до міжнародного визнання українських сертифікатів. Однак наразі зберігається транзитний стан системи іспитування: державна мережа центрів за кордоном ще перебуває на етапі законодавчого формування, а нішу активно заповнюють університетські ініціативи (ЛНУ, УКУ).

Водночас спостерігається **методичний розрив**. Ринок навчальної літератури кількісно зріс, сформувалися сильні університетські школи (київська, львівська, харківська). Проте виявлено критичний дефіцит «повних наборів» (за моделлю провідних західних видавництв: підручник, робочий зошит, книга для викладача, а також аудіоматеріали та тести) та системних цифрових курсів для рівнів B2 і вище. Існує гостра нестача спеціалізованих матеріалів для нових професійних цільових груп: військових, журналістів, бізнесменів, політиків, дипломатів. Крім того, значна частина сучасних розробок базується на інтуїтивному досвіді викладачів-практиків, а не на фундаментальних лінгводидактичних дослідженнях, що уповільнює перехід до сучасних міжнародних комунікативних стандартів.

Система підготовки викладачів в Україні успішно диверсифікувалася: від класичних академічних університетських програм до гнучких сертифікатних курсів підвищення кваліфікації. Водночас відсутність єдиного державного цифрового репозитарію призводить до фрагментації ресурсів: якісні авторські напрацювання часто залишаються недоступними для широкого загалу через відсутність налагоджених державних механізмів дистрибуції та легалізації.

Комплексний порівняльний аналіз стану **викладання УМІ у Німеччині, Франції та Польщі** дає змогу констатувати фундаментальну трансформацію галузі. Повномасштабне вторгнення у 2022 році стало каталізатором виходу української мови з тіні регіональних славістичних студій та її утвердження як самодостатнього суб'єкта освітнього й геополітичного простору. Водночас дослідження виявило низку системних диспропорцій, інституційних розривів і методичних лакун, що потребують стратегічного реагування.

Геополітична суб'єктність і деколонізація академічного дискурсу. Ключовим зрушенням останніх років стала зміна статусу української мови: з «екзотичної» дисципліни вона трансформувалася в об'єкт стратегічного інтересу. У всіх досліджуваних країнах фіксується сильний запит на деколонізацію академічного знання та чітке відокремлення україністики від русистики. Якщо раніше українська

проблематика часто розглядалася крізь призму російської імперської оптики, то нині формуються автономні центри компетенцій.

Трансформація мотиваційних профілів: від емоцій до прагматизму. Дослідження зафіксувало еволюцію мотивації здобувачів освіти: емоційно-солідарний порив 2022 року, коли вивчення мови було актом підтримки та волонтерства, трансформувався у стійкий прагматичний інтерес, тісно пов'язаний з перспективою вступу України до Європейського Союзу та майбутніми процесами відбудови. У **Німеччині та Франції** студенти дедалі частіше розглядають українську мову як конкурентну перевагу для кар'єри в дипломатії, енергетиці, юриспруденції та міжнародних організаціях. Зокрема, у Франції фіксується запит на фахівців для супроводу євроінтеграційних процесів у Брюсселі. У **Польщі** домінує специфічний ринковий попит, зумовлений географічною близькістю та міграційними процесами: найбільш затребуваними є професії, що передбачають володіння українською: присяжних перекладачів, працівників прикордонної служби та митних органів. Водночас у Польщі, Німеччині та Франції виявлено критичний демотиваційний фактор: поширення російської мови у побутовому спілкуванні українських біженців. Це явище нівелює сенс вивчення української мови для іноземців, які стикаються з парадоксом: прагнення вивчити мову солідарності наштовхується на російськомовну реальність

нової діаспори, що породжує сумніви в доцільності освітніх зусиль.

Інституційні моделі та структурні диспропорції. У Німеччині система частіше спирається на тимчасові проекти, а не на сталі ендаументи: оперативне відкриття мовних курсів суттєво випереджає створення сталих професорських посад і кафедр, що створює загрозу згасання ініціатив після закінчення короткострокового грантового фінансування. Проривом у цій ситуації стало відкриття центрів україністики в Регенсбурзі та Франкфурті-на-Одері/Берліні. Попри те, що центри теж мають тимчасове фінансування (4–5 років), при них стали активно розвиватися не тільки мовні курси, а й лекторії на українську тематику, що забезпечило створення продуктивних середовищ для вивчення мови. У Європейському університеті Віадрина у Франкфурті-на-Одері відкрили першу в Німеччині PhD програму з міждисциплінарних українських студій, де студенти з різних дисциплін проводять свої дослідження. Такі проекти стимулюють створення німецько-української мережі вищої освіти, побудову стійких партнерських відносин між університетами Німеччини та України, а також сприяють інтеграції України в Європейський простір вищої освіти. Загалом, політична модель Німеччини як федерації, що, зокрема, сильно позначається на менеджменті та фінансуванні освіти, створює сприятливі умови для розвитку місцевих ініціатив у студіях україністики, оскільки вони не потребують узгодження на федеральному рівні.

На відміну від Німеччини, у **Франції** домінує модель «центр-периферія», що характеризується гіперконцентрацією ресурсів та експертизи в Парижі (INALCO) на тлі інституційної нестабільності в регіонах. Університети Ліона, Бордо та Страсбурга функціонують як локальні оази, де курси часто залежать від короткострокових контрактів лекторів і порогової кількості студентів, що унеможливорює довгострокове планування. У **Польщі** спостерігається модель «поляризації»: на тлі сильних академічних центрів (Варшава, Краків, Познань), що зберігають стабільність, відбувається закриття або маргіналізація кафедр у менших містах. Унікальним викликом для Польщі стала зміна структури аудиторії: в академічних групах домінують змішані потоки, де навчаються іноземці (поляки) та носії мови (українці). Це вимагає від викладачів одночасного застосування взаємовиключних методик (УМІ та мови як рідної/успадкованої), до чого система методично не готова.

Криза методичного забезпечення. Спільною проблемою для всіх регіонів є критичний дефіцит навчальних матеріалів, адаптованих для носіїв конкретних мов (німецької, французької, польської). У **Франції та Німеччині** наявні матеріали (зокрема популярні «Яблуко» чи «Крок») часто є занадто складними для початківців без слов'янського бекграунду або використовують англійську як мову-посередник, що створює додаткові когнітивні бар'єри. Викладачі змушені застосовувати компілятивний

метод, самостійно формуючи курси з розрізнених джерел. Студенти нарікають на домінування фольклорного підходу в наявних навчально-методичних матеріалах з УМІ, закликаючи укладачів підручників до осучаснення матеріалу, а також до урахування регіональних розмаїтостей України під час представлення тематики та лексики в підручниках. Наголошують і на суто прагматичному аспекті — підручники мають бути доступними за ціною та наявними на таких глобальних платформах для продажу, як Amazon. Викладачі УМІ в Німеччині наголошують на дефіциті сучасних підручників, зорієнтованих на німецькомовну аудиторію (які б пояснювали українську через німецьку). Більшість підручників передбачає, що студенти знають кирилицю або в деяких канадських чи американських підручниках українську пояснюють через англійську. Німецькомовні студенти, які хочуть вивчати українську через Duolingo, теж не мають такої можливості, адже немає українсько-німецького перекладу — є лише українсько-англійський.

У Німеччині та Польщі бракує матеріалів для високих рівнів (B2–C1) та спеціалізованої літератури. Особливо гострою є потреба в посібниках, що враховують специфіку інтерференції близьких мов та містять завдання підвищеної складності для носіїв мови у змішаних групах. Фізична доступність підручників залишається проблемою: викладачам складно закуповувати українські підручники через проблеми

оподаткування і логістики з України в країни ЄС.

Відсутність системи сертифікації. Суттєвим бар'єром для професіоналізації української мови є відсутність у Європі доступної мережі центрів для складання іспитів на державний сертифікат з української мови як іноземної (рівні A1–C2). Відсутність аналогів TOEFL/DELTA демотивує студентів, орієнтованих на кар'єру, оскільки вони не можуть офіційно підтвердити свої компетенції перед роботодавцями. Це ставить українську мову в нерівні умови порівняно з іншими європейськими мовами. Студенти наголошують, що впровадження сертифікації української мови сприятиме як зростанню її престижу на міжнародному рівні, так і посиленню прагматичної мотивації тих, хто хоче її вивчати, адже збільшуватиме їхні шанси на ринку праці та, відповідно, у сфері професійного зростання. Вони пропонують урізноманітнити варіанти сертифікації, впроваджуючи як тести при українських університетах та європейських інституціях, так і онлайн.

Роль горизонтальних зв'язків і державної політики. Взаємодія між осередками україністики в Європі має переважно неформальний характер і спирається на особисті контакти, які часто виявляються ефективнішими за офіційні меморандуми. Дослідження засвідчило, що горизонтальне мережування є головним рушієм життєдіяльності галузі, проте характер цієї взаємодії суттєво відрізняється в кожній із країн.

У **Німеччині** децентралізована мережа викладачів самоорганізовується навколо спільних інтенсивних проєктів і координується через професійні об'єднання. Викладачі також активно спілкуються та обмінюються досвідом на заходах для українців, кількість яких суттєво зросла з 2022 року. Так, у лютому 2025 року на конференції «Тиждень рідних мов» (Herkunftssprachenwoche) у Франкфурті-на-Майні вперше в історії заходу українська мова була представлена окремою секцією, де обговорювали реалії, проблеми й перспективи викладання української мови як іноземної та успадкованої в Німеччині й Австрії. Часто такі заходи відбуваються в Німеччині, проте мають ширшу орієнтацію на німецькомовний простір, залучаючи фахівців із Австрії та Швейцарії: у такий спосіб відбувається міжрегіональна взаємодія та пошук розв'язання проблем із навчально-методичними матеріалами, методами викладання тощо.

У **Франції** регіональні університети перебувають в інституційній ізоляції та гостро потребують майданчиків для професійного обміну досвідом і верифікації власних методик. У **Польщі** горизонтальна інтеграція є найбільш зрілою та інституціоналізованою: викладачі академічного сектору

системно співпрацюють, здійснюють взаємне рецензування програм, а також залучають студентів до транскордонних проєктів, найяскравішим прикладом яких є Міжнародний орфографічний конкурс у Ягеллонському університеті.

Водночас у всіх досліджуваних країнах спостерігається гострий дефіцит системної підтримки з боку української держави у фінансуванні лекторатів за кордоном. Українські студії в європейських ЗВО повністю залежать від мінливої кон'юнктури місцевих університетських бюджетів та короткострокових грантів (наприклад, фінансування DAAD у Німеччині чи проєкт SURE у Сорбонні, Франція). Це створює ризик згортання програм та втрати накопиченої інституційної пам'яті у разі завершення тимчасового фінансування або зміни контрактних викладачів.

Окремим феноменом стало розмивання меж між вивченням української мови як іноземної та як успадкованої через масштабну міграцію. Це вимагає розробки нових освітніх стандартів та інтеграції української мови в шкільні програми європейських країн, як це пілотно реалізується в землі Гессен і Берліні (Німеччина), Польщі та декларується у Франції.

Рекомендації

Для забезпечення інституційної сталості та якісного розвитку українських мовознавчих студій пропонується комплекс заходів, структурованих за трьома ключовими напрямками: інституційно-політичним, методично-академічним та організаційним.

Інституційно-політичний рівень: від грантів до державних стратегій

Упровадження моделі державного фінансування закордонних лекторів. Критичною умовою збереження мовних українських студій, особливо у регіональних університетах Франції, Німеччини та Польщі, є зміна моделі фінансування. Україні необхідно перейняти успішний досвід культурної дипломатії тих країн, які забезпечують стабільну зарплату своїм лекторам за кордоном навіть у випадках, коли академічні групи на мовних курсах не набирають мінімальної порогової кількості студентів. Це дозволяє зберігати інституційну присутність національної мови в університетах незалежно від тимчасових коливань попиту. Українська держава має розробити механізм прямого фінансування ставок лекторів у стратегічно важливих закордонних університетах, щоб уникнути закриття курсів через внутрішні бюджетні обмеження європейських вишів.

Створення системи міжнародної сертифікації. Нагальною потребою є розробка та імплементація доступної мережі центрів для складання іспитів на державний сертифікат з української мови як іноземної (рівні A1–C2) у країнах ЄС. Відсутність аналогів TOEFL, DELF чи TestDaF суттєво знижує мотивацію студентів, орієнтованих на кар'єру в дипломатії та бізнесі, оскільки вони не можуть офіційно підтвердити свої компетенції. При розробці нормативної бази необхідно врахувати застереження експертів щодо терміну дії сертифікатів: запровадження сертифікатів з обмеженим терміном дії (наприклад, 5 років) зробить українську мову неконкурентоспроможною порівняно з польською, чеською чи болгарською, де сертифікати є безстроковими, що може відштовхнути потенційних фахівців.

Інтеграція української мови у шкільні системи. Необхідно використати поточний момент для нормативного закріплення статусу української мови в шкільній освіті європейських країн. Варто масштабувати успішні практики, такі як пілотний проєкт у землі Гессен (Німеччина), Польщі та ініціативи Міністерства освіти Франції, для формальної інтеграції української до регулярних навчальних планів як другої іноземної мови. Водночас слід розробити національні рамкові програми для викладання успадкованої мови,

узгодивши їх із місцевими освітніми стандартами, щоб оцінки з української мови вносилися в атестати та впливали на середній бал, підвищуючи престиж предмета.

Методичний та академічний рівень: адаптація та диференціація

Розробка національно орієнтованих лінійок підручників. Слід розробляти не тільки універсальні підручники (часто з англійською мовою-посередником), а й спеціальні для кожної мови окремо: «Українська для німецькомовних», «Українська для франкомовних», «Українська для польськомовних».

Критично важливим є створення підручників початкового рівня (A1–A2), де граматичні пояснення подаються рідною мовою студентів, а лексичний матеріал спирається на дослідження частотності його використання. Ці підручники також мають супроводжуватися якісними аудіо- та відеоматеріалами та робочими зошитами. Наразі критично бракує й підручників, які містять завдання для рівнів B2–C1.

Методичне забезпечення для змішаних груп. Враховуючи специфіку Польщі та інших країн, де в одній аудиторії навчаються іноземці та носії мови, необхідно розробити дидактичні матеріали для диференційованого навчання.

Впровадження інноваційних методик та мультимедіа. Рекомендується системно інтегрувати у навчальний процес автентичні культурні продукти. Також варто підтримувати використання цифрових інструментів, водночас розвиваючи у студентів критичне мислення щодо якості машинного перекладу.

Організаційний та комунікаційний рівень: мережування та суб'єктність

Формалізація професійних мереж. Необхідно підтримати трансформацію неформальних контактів викладачів у сталі професійні асоціації. У Німеччині роль координаційного центру можуть виконувати новостворені центри DAAD чи літня академія «Українікум» у Грайфсвальдському університеті. У Франції доцільно реалізувати ініціативу щодо створення асоціації українців на базі Інституту слов'янських студій або під егідою представництва Українського інституту, щоб подолати ізоляцію регіональних викладачів. У Польщі підсилити діяльність чинних ініціатив: Методичного семінару, Орфографічного конкурсу тощо.

Створення єдиної цифрової платформи (Ресурсного центру). Для розв'язання проблеми фізичної недоступності підручників і методичного забезпечення регіонів без університетських кафедр необхідно створити централізовану цифрову платформу, яка має містити банк верифікованих

методичних матеріалів, готові плани уроків, відеолекції та інтерактивні вправи.

Посилення культурної дипломатії. Варто підтримувати ініціативи, що демонструють українську мову як мову сучасної європейської культури, бізнесу та інновацій, протидіючи стереотипам про її вторинність. Ефективними є формати, у яких мова вивчається через живу культуру (театр, музика, література). Також важливо забезпечувати європейські книгарні та бібліотеки якісними

презентаційними виданнями про Україну національними мовами, щоб заповнити інформаційний вакуум.

Реалізація цих рекомендацій вимагає скоординованих зусиль українських державних інституцій (МЗС, МОН, Український інститут), європейських університетів і донорських організацій. Лише системний підхід уможливить закріплення статусу української мови в Європі як повноцінної академічної дисципліни та інструменту професійної комунікації майбутнього члена Європейського Союзу.

Перелік підручників та навчально- методичних матеріалів з викладання УМІ, згадуваних у тексті дослідження

- O. Chinkarouk, I. Dmytrychyn, and O. Saint-Joanis, *Barvinok. Premiers pas en ukrainien / Барвінок. Перші кроки в українській мові: A1-A2, серія Made In* (Paris: Ellipses, 2024).
- A. Herasymuk, *Ukraiński dla Polaków. Podręcznik do nauki języka ukraińskiego. A1-A2* (Warszawa: Ukrainski.Online, 2022).
- I. Huk and M. Kawecka, *Podręcznik do nauki języka ukraińskiego* (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2003).
- V. Kolbina and S. Sotnykova, *Ukrainisch für Anfänger* (Hamburg: Buske, 2022).
- L. Schubert, *Ukrainisch für Anfänger und Fortgeschrittene: Übungen und Dialoge* (Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2008).
- О. Баранівська, *Як правильно писати українською: Підручник з орфографії та пунктуації для іноземців. B2-C1* (Краків: Księgarnia Akademicka, 2025)
- Н. Бартків і К. Бородін, «Яблуко»: *підручник з української мови як іноземної (середній рівень)* (Львів: Видавництво УКУ, 2015).
- О. Белей, *Розмовляєте українською? Підручник української мови* (Вроцлав: Видавництво Вроцлавського університету, 2006).

- М. Буряк, «Яблуко»: підручник з української мови як іноземної (базовий рівень) (Львів: Видавництво УКУ, 2015).
- А. Герасим'юк, *Читай українською. Рівень А2-В1* (Варшава: Ukrainski.Online, 2023).
- Т. Дегтярьова, О. Коньок, і Г. Дядченко, *Українська мова для іноземців. Рівень А2: Навчальний посібник* (Суми: Університетська книга, 2020).
- Б. Зінкевич-Томанек і О. Баранівська, *Język ukraiński dla początkujących / Українська мова для початківців*, вид. 3-тє (Краків: Wydawnictwo Petrus, 2021).
- Д. Мазурик, *Українська мова для іноземців. Крок за кроком* (Харків: Фоліо, 2017).
- Л. Т. Назаревич і Н. І. Гавдида, *Українська мова для іноземців. Практикум (Рівні В1–В2)*, 2-е вид. (Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2017).
- О. Палінська і О. Туркевич, *КРОК-1 (українська мова як іноземна). А1-А2*, 2-е вид. (Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014).
- О. Палінська, *Крок-2 (рівень В1). Українська мова як іноземна: книга для студента* (Львів: Дон Боскро, 2014).
- Н. І. Ушакова та ін., *Паралель. Українська мова для початківців. Базовий курс: навчальний посібник* (Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2018).
- Н. І. Ушакова та ін., *Паралель. Українська мова для початківців. Вступний курс: навчальний посібник* (Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2018).
- Н. І. Ушакова та ін., *Паралель. Українська мова для початківців. Основний курс: навчальний посібник* (Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2019).
- С. Романюк і Л. Колібаба, *Українська мова в бізнесі. Рівень С2* (Варшава: Видавництво Варшавського університету, 2023).
- С. Романюк, Л. Колібаба, і О. Антонів, *Українська мова в дипломатії та політиці. Підручник для студентів* (Варшава: Видавництво Варшавського університету, 2025).
- Н. Сварич, *Українська мова для іноземних студентів (базовий рівень)* (Київ: longread, 2020).
- О. Синчак, «Яблуко»: підручник з української мови як іноземної (вищий рівень) (Львів: Видавництво УКУ, 2015).
- Є. О. Голованенко та ін., *Українська мова для іноземців. Рівень А1: Навчальний посібник* (Суми: Університетська книга, 2020).
- Л. В. Біденко та ін., *Українська мова для іноземців. Рівень В1: Навчальний посібник* (Суми: Університетська книга, 2020).
- М. Шевченко, *Будьмо разом (А1): Українська мова для іноземців: Навчальний посібник* (Київ: Четверта хвиля, 2017).

Команда дослідницького проєкту

- **Галина Шумицька** — докторка філологічних наук, професорка кафедри соціології та соціальної роботи Ужгородського національного університету, керівниця Науково-дослідницького центру соціології мови. Експертка офісу Верховного комісара ОБСЄ у справах національних меншин (від 2020). Членкиня Соціолінгвістичної комісії при Міжнародному комітеті славістів (від 2022). Лауреатка Премії імені Д. Нитченка (2023) за пропагування українського слова. Стипендіатка UMIFRE для українських дослідників-2025, 2026, проєкту DAAD «Denkraum Ukraine» (2026), Virtual DUSS Scholar (2026).
- **Надія Кісс** — кандидатка філологічних наук, стипендіантка фонду імені Герди Генкель на кафедрі історії науки Ерфуртського університету, Німеччина. Викладачка та доцентка кафедри української мови НаУКМА (2006-2017), зокрема викладала курс «Теорія і практика викладання української мови як іноземної». Гостьова дослідниця в університетах Польщі та США. Брала участь у комісії з розробки мовного закону при Міністерстві культури України (2016).
- **Людмила Мьобіус (Підкуймуха)** — кандидатка філологічних наук, наукова співробітниця Гіссенського університету імені Юстуса Лібіха. Викладачка кафедри української мови НаУКМА (2015–2021, 2025 — дотепер). Консультантка Міністерства культури, освіти та можливостей землі Гессен (Німеччина) з питань упровадження української мови як іноземної. Гостьова дослідниця в університетах Польщі, Чехії, Німеччини, Канади. Нагороджена подяками Міністерства освіти і науки України за визначний внесок у розвиток освітньої та наукової сфери України.
- **Галина Чуба** — кандидатка філологічних наук, старша викладачка кафедри польсько-українських досліджень Ягеллонського університету (Краків, Польща).

- **Олена Пилипей** — кандидатка філологічних наук, викладачка української мови як іноземної для дорослих в асоціації «La Maison Ukrainienne» (м. Сен-Жермен-ан-Ле, Франція).
- **Тетяна Рєзанова** — менеджерка приватних курсів для дорослих в асоціації «La Maison Ukrainienne» (м. Сен-Жермен-ан-Ле, Франція).
- **Юлія Ніколаєнко** — дослідниця та модераторка Агенції MZ Hub, з 30-річним досвідом в організації та реалізації соціальних та маркетингових досліджень, дослідженнях з експертами та специфічними цільовими аудиторіями.

Український інститут — державна інституція у сфері управління Міністерства закордонних справ України. Місія Українського інституту — зміцнення міжнародної і внутрішньої суб'єктності України засобами культурної дипломатії. Ми налагоджуємо міжнародні культурні зв'язки між людьми й інституціями і створюємо можливості для взаємодії українців зі світом.

Цей аналітичний звіт є результатом дослідження викладання української мови як іноземної в Україні, Німеччині, Франції та Польщі, проведеного на замовлення Українського інституту у 2024-2026 роках.

ukrainian
institute

